

81, 2/4к-923
ТТ 51

А.С. Токарська

ДІЛОВЕ МОВЛЕННЯ ЮРИСТІВ У СХЕМАХ ТА ТЕСТАХ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ МВС УКРАЇНИ

А.С. Токарська

ДІЛОВЕ МОВЛЕННЯ ЮРИСТІВ у схемах і тестах

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

Київ—2005

УДК 811.161.2'276.12(075.8)
ББК 81.2УКР-923
Т51

*Гриф надано Міністерством освіти і науки України
(Лист №14/18.2-1707 від 16.07.04)*

Рецензенти:

Ф.С. Бацевич — доктор філол. наук, професор, завідувач кафедри загального мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка;

Н.А. Пастух — канд. філол. наук, науковий співробітник Інституту народознавства НАН України.

Токарська А.С.

Т 51 Ділове мовлення юристів у схемах і тестах: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 272 с.

ISBN 966-364-013-8

Навчальний посібник присвячений вивченню культури фахового мовлення юристів, утвердженню на практиці усіх типів, норм сучасної української літературної мови, удосконаленню комунікативних взаємозв'язків правників у їх службовій діяльності.

Для курсантів, студентів, викладачів вищих навчальних закладів правничого профілю та юристів-практиків.

УДК 811.161.2'276.12(075.8)
ББК 81.2УКР-923

ISBN 966-364-013-8

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

1. ЛІТЕРАТУРНІ НОРМИ МОВИ

Усі національні мови обов'язково мають **норми**, тобто історично сформовані і суспільно усвідомлені стандарти. Ці стандарти усталені на основі літературної традиції, що “регулює мовленнєву діяльність у її типових функціонально-комунікативних різновидах” (Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько. Стилїстика української мови. — К., 2003. — с. 411).

Мовна норма — сукупність найпридатніших (правильних, кращих) для обслуговування суспільства засобів мови, яка виникає як результат добору мовних елементів із наявних, утворюваних мовцями тепер чи взятих із запасу минулого.

Літературним нормам мови
властиві такі риси:

Традиційність —
відповідає усталеним
нормам, зразкам,
прийнятим за традицією

Стабільність —
сталість, незмінність,
стійкість норми

Варіантність —
наявність варіантів,
видозміна норми

“Визначення і опис правил вимови, письма (графіка, орфографія, пунктуація), словотворення і слововживання, побудови речень і тексту називають **кодифікацією** мови. Кодифікація здійснюється через підручники і навчальні посібники, правописи, довідники і словники” (Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько. Стилїстика української мови. — К., 2003. — с. 411).

1.1. Основні ознаки культури мови

Правильність – це унормування мови на орфоепічному, лексичному, фразеологічному, словотворчому та стилістичному рівнях.

Точність – добір слів і речень з метою якнайточнішої передачі змісту висловлювання.

Змістовність – повне розкриття думки без зайвих слів.

Чистота мовлення – це уникнення ненормативних елементів у мові (просторіччя, суржик, діалектизми, жаргонізми, арготизми).

Багатство мовлення (різноманітність) – використання різноманітних мовних засобів, уникнення повторень слів, однотипних конструкцій.

Логічність – це правильність смислових зв'язків між словами і реченнями у тексті.

Послідовність – виправданий планом висловлювання виклад теми.

Доречність – урахування адресності висловлювання, його сприйняття слухачем, читачем.

Виразність – добір слів і речень з метою якнайточнішої передачі думки.

Образність – оригінальність висловлювання, добір синонімічних відповідників, уникнення однотипності вираження думок.

1.2. Різновиди норм

Загальномовні норми об'єднують всі одиниці мови і прийоми їх організації, які є в ній у цей час і мають комунікативне значення для мовців незалежно від функціонально-стильових різновидів.

Різновиди норм мови

Літературні норми мови, за визначенням Л.І.Мацько, – це ознаки, правила літературно опрацьованого мовлення, яке є зразком писемної і усної форм спілкування. Літературні норми у порівнянні із загальнонародною нормою є диференційованішими. Вони мають вищий ступінь загальнообов'язковості і більше обмежень.

Стильові норми — це спосіб добору і організації мовних засобів у певному типі мовлення, у функціональному стилі. Вибір стилю і визначає стильову норму (офіційно-діловий чи художній стиль, науковий чи розмовний) і т. ін.

Стилістичні норми — це норми, що діють у межах літературної норми і регламентують не лише правильність мовлення, а й доцільність та довершеність його відповідно до умов спілкування.

Умови досягнення культури мови

Оформляти і виражати думки треба адекватно до предметів і явищ, відповідно до понять.

Постійно здійснювати самоконтроль за мовленням, працювати над подоланням суржику у мовленні.

Культивувати нормативне мовлення в усному та писемному різновидах мови.

Сповідувати вимоги до стилю і жанру текстів, умов середовища і колориту спілкування.

Виховувати у себе потребу постійно користуватися словниками та іншими довідковими джерелами.

Роз'яснювати суть примітивізму і безкультур'я людини, яка чинить спротив сповідуванню норм літературного мовлення.

1.3. Норми української літературної мови

<p>Норми української літературної мови</p>	<p>Орфоепічні</p>	<p>Правильна вимова звуків, звукосполучень у словах Регламентує: “Українська літературна вимова і наголос”. — К., 1973.</p>
	<p>Акцентуаційні</p>	<p>Наголос у словах Регламентує: “Українська літературна вимова і наголос”. — К., 1978; “Наголос слова в українському літературному мовленні //Укр. усне літ. мовл.”. — К., 1967.</p>
	<p>Лексичні</p>	<p>Вживання слів у властивому їм значенні та правильне поєднання слів за змістом у словосполученні чи реченні Регламентує: “Словник української мови”. В 11-ти тт. — К., 1970–1980; “Антисуржик”. — Львів, 1994; “Російсько-український словник”. — К., 2001.</p>
	<p>Морфологічні</p>	<p>Правильне творення і вживання слів та їх форм, правильна побудова словосполучень і речень Регламентує: “Український правопис”. — К., 2000.</p>
	<p>Синтаксичні</p>	<p>Правильна побудова речень складних і простих без порушення правил логіки Регламентує: “Культура слова: збірник наукових праць”. — К., 1970 (щорічне видання); “Сучасна українська літературна мова. Синтаксис”. — К., 1969.</p>
	<p>Орфографічні</p>	<p>Правильне написання слів Регламентує: “Орфографічний словник української мови”. — К., 2001.</p>
	<p>Пунктуаційні</p>	<p>Правильне вживання розділових знаків. Регламентує: “Український правопис”. — К., 2000.</p>
	<p>Стилістичні</p>	<p>Вибір слова у залежності від мети висловлювання. Регламентує: “Сучасна українська літературна мова. Стилістика”. — К., 1973.</p>

1.4. Поняття кодифікації

Кодифікація – це усвідомлені і прийняті в конкретний період усім мовним колективом обов'язкові правила вживання літературної мови.

Розрізнення норми і кодифікації

Норма

Н о р м а – це постійно змінювана категорія.

Види норм:

- загальномовні норми;
- функціонально-стилістичні норми мови;
- функціонально-стилістичні норми мовлення;
- ситуативно-стилістичні норми мовлення.

Ознаки нормативності:

1. Нормативним є все, що відповідає системі мовлення, не суперечить її законам;
2. Те, що не веде до стилістичного і стильового дисонансу;
3. Те, що виразніше і уточнює контекст;
4. Не містить калькованих елементів норми інших мов за наявності власних відповідників до них.

Кодифікація

Кодифікація – це зведення в єдине ціле законів, постанов тощо (Великий тлумачний словник сучасної української мови. — Ірпінь, 2001. — С.438).

К о д и ф і к а ц і я:

- статична за своїм характером;
- зберігає і фіксує норму в певний період.

Ознаки кодифікації:

1. Перспективність: явища в нормі кодифікуються з огляду на перспективний розвиток літературної мови за рахунок варіантів;
2. Ретроспективність: результат статичності кодифікації.

Мета кодифікації

Розкриття літературної норми.

Фіксація синхронної динаміки літературної норми.

Створення умов, за яких кодифікація не була б гальмом природного і суспільно зумовленого розвитку літературної норми.

2. ЛЕКСИЧНІ НОРМИ

Лексичні норми — це норми, які охоплюють точність, чистоту мовлення, правильність слововживання.

2.1. Точність мовлення

Під *точністю мови* розуміють передусім точність слововживання, тобто правильний вибір слова і доречне його вживання у відомому для всіх значенні і у відомих для всіх словосполученнях, а також точне відтворення фразеологізмів

Багатозначні або полісемічні слова

Слова, які здатні позначати декілька понять, тобто мати декілька значень. Усі значення багатозначного слова становлять його *семантичну структуру*.

іти – 30 значень

Простувати
Прямувати
Ступати
Мандрувати
Топати
Тупцювати
Тупцяти
Тупати
Грясти
Поступагися
Поступати
Крокувати
Марширувати
Виступати
Пливти
Плинути
Братися
Махати
Шурувати
Чимчикувати
Рубати
Теліпатися
Пелющитися
Таскатися
Перти
Пертися
Тарабанитися
Ходити
Падати
Випадати

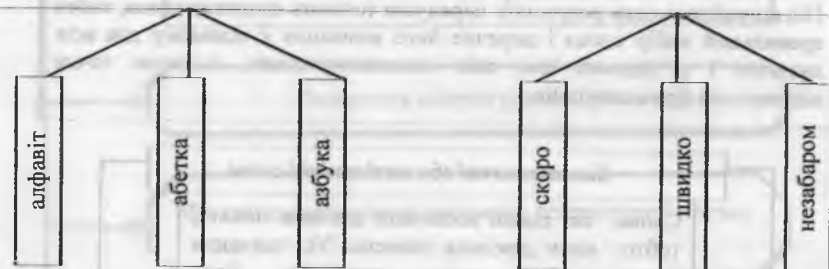
бити – 22 значення

Гамселити
Гатити
Гепати
Гилити
Гріти
Дубасити
Кресати
Молотити
Мостити
Прати
Садити
Удаляти
Бацати
Колошматити
Тіпати
Тлумити
Товкмачити
Валити
Обкладати
Трощити
Шкварити
Стусувати

дати – 13 значень

Видавати
Давати
Дарувати
Дозволяти
Наділити
Платити
Спричиняти
Подавати
Вкладати
Вручати
Віддавати
Здавати
Ударити

Слова, що мають близьке або тотожне значення, називаються *синонімами*

Синоніми

базар

політекономічний термін

в офіційно-діловому стилі

ринок

для позначення передсвяткової або сезонної торгівлі

у переносному значенні на позначення шуму, гаму, голосних безладних розмов

ярмарок

позначає торг, який влаштовується регулярно, в певну пору року і в певному місці для продажу і купівлі товарів

місце скупчення кого-чого-небудь, де багато шуму, галасу, велике поживлення

Абсолютні синоніми — група слів з тотожним значенням

правознавство

юрист

фортеця

юриспруденція

правник

твердиня

Близькі за значенням слова

За сферою
вживання

слово *доказ* має такі значення:

- 1) незаперечний довід або факт, який вказує на істинність чого-небудь; підтвердження, аргумент;
- 2) предмет або обставина, які свідчать про чиюсь провину.

слово *аргумент* позначає:

- 1) підставу, доказ, які наводяться для обґрунтування; підтвердження чого-небудь;
- 2) мат. незалежна змінна величина.

За відтінками
значень

вештатися — ходити туди-сюди, в різних напрямках, блукати, бродити де-небудь;

плентатися — іти, йхати, пересуватися повільно, через силу, плестися, волоктися;

чвалати — іти повільно, важко ступаючи, утворюючи шум, шарудіння, брести, тарбанитися, плутатися;

кульгати — 1) шкандибати, маючи укорочену або хвору ногу; 2) ледве йти, шкандибати, шкутильгати, кривуляти;

шкандибати — кульгати, шкутильгати, дибати, кривуляти.

Синонімія у правничій сфері

адвокат — захисник, оборонець (оборонник), речник

аварія — катастрофа

авдитор — прокурор

аномалія — ненормальність, відхилення, викривлення, неправильність, патологія, аномальність

бандит — гангстер, нальотчик, грабіжник, розбійник

ватажок — провідник, отаман, ватаг, вожак, батько

в'язень — ув'язнений, арештант, арештований, невільник, кримінальник, невольник

громадянство — підданство

доводити — доказувати, обґрунтовувати, мотивувати, аргументувати, посвідчувати

слідкувати — стежити, пантрувати, наглядати, припильнювати, приглядати

Кожне зі значень багатозначного слова може мати свої синонімічні ряди

Бити

1. Стукаючи, робити удари по чому-небудь, об що-небудь

гамселити

гатити

гепати

дубасити

крсати

молотити

мостити

садити

ударяти

бацати

2. Завдавати ударів, побоїв кому-небудь

побивати

гамселити

гатити

лупити

лушпарити

мотлошити

товкти

трощити

чухрати

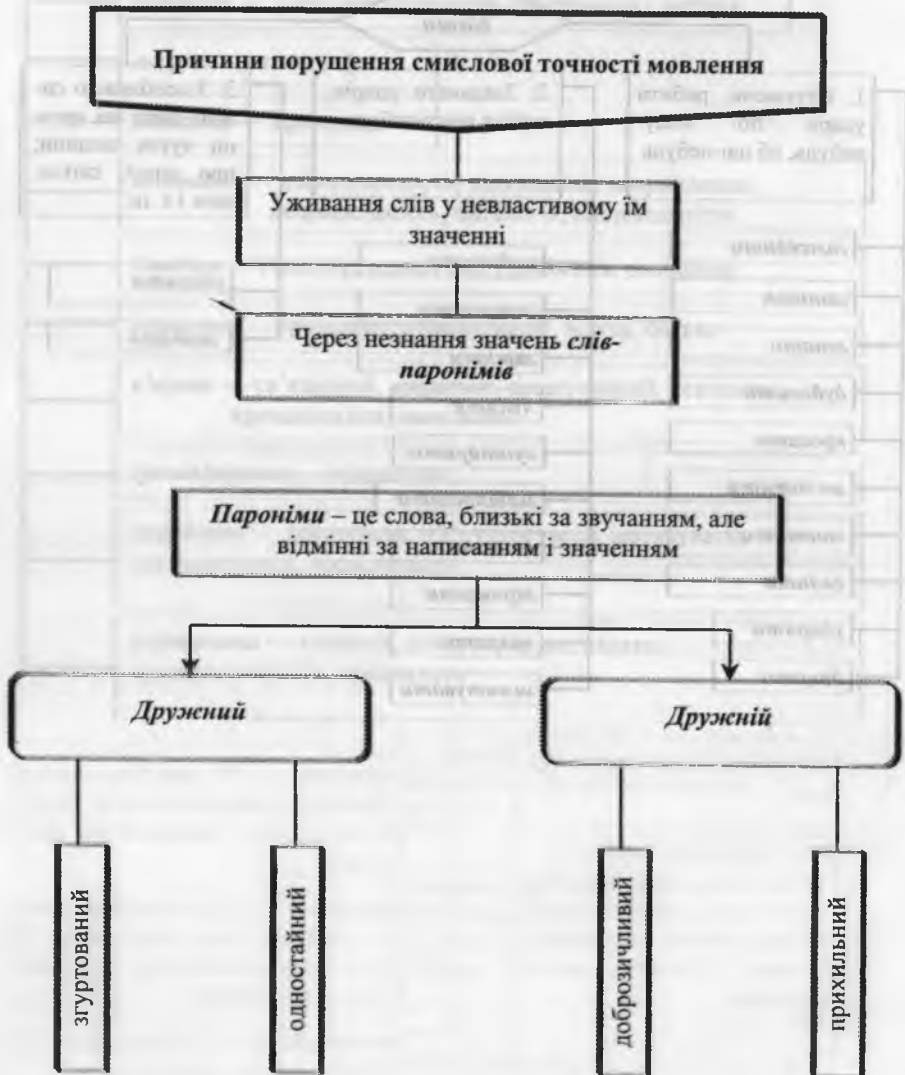
шматувати

3. З особливою силою діяти на органи чуття людини; про запах, світло, звук і т. ін.

ударяти

шибати

2.2. Причини порушення смислової точності мовлення

Види паронімів

Синонімічні слова: *лицар* — *рицар*.

Антонімічні слова: *кепський* (поганий, недобрий) — *лепський* (хороший, гарний).

Слова однієї тематичної групи: *калина* (кущоподібна рослина) — *малина* (кущоподібна рослина).

Уживання слів у не властивому їм значенні

Прикметник *крайній* уживається в значенні: який знаходиться на краю чого-небудь, віддалений від середини (*крайне крісло в ряду, крайня хата, крайнє вікно будинку, крайній під'їзд*).

Я до Вас на рахунок іспиту.

Останній — це той, хто замикає ряд, хто знаходиться в самому кінці. Протилежно до нього — “перший”: *останній син, остання сторінка*. Тому для назви того, хто замикає чергу, вживається слово “останній”: *Хто останній?* Вираз: *Хто крайній?* вважається ненормативним.

Я до Вас на рахунок іспиту

Замість

Я до Вас з приводу іспиту

Рахунок означає лічбу або найменування банківського документа.

Звукові оболонки паронімів можуть розрізнятися:

Окремими звуками: *афект* (емоційний стан) – *ефект* (наслідок якихось дій, сильне враження)

Кількома звуками одночасно: *місто* (великий населений пункт) – *місце* (чимось зайнятий простір)

Суфіксами: *корисливий* (користолобний) – *корисний* (який дає користь)

Префіксами: *кислий* (смакове відчуття) – *розкислий* (м'який, млявий)

Кількома компонентами одночасно: *методика* (сукупність прийомів проведення якоїсь роботи) – *методологія* (вчення про науковий метод пізнання або про різні методи в окремих науках).

Пояснення різниці між словами

Прикметник *особистий*

1. який належить певній особі; призначений для індивідуального користування чи обслуговування: *особиста власність, особисте господарство, особисте майно, особиста зброя, особисті папери, особистий підпис, особиста охорона* і т. ін.;
2. який безпосередньо стосується якоїсь особи, виражає її індивідуальність: *особиста думка, особисте життя, особисте щастя, особисте зацікавлення* і т. ін.;
3. який здійснюється окремою особою безпосередньо, а не через інших: *особистий нагляд, особиста участь, особиста присутність, особисте спостереження, особисте втручання* тощо.

Прикметник *особовий*

1. який стосується окремої людини, індивіда, уживається у таких сполученнях: *особова назва, особове посвідчення, особовий склад, особовий рахунок*;
2. який виражає категорію особи: (у граматиці) *особове закінчення, особове дієслово, особове речення*.

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
код 02125266

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

Інв. №

6 7 3 2 1 0

Значення деяких паронімів:

Вимисел — те, що вигадане; створене уявою.

Домисел — здогад, заснований на припущеннях, міркуваннях.

Відносини — стосунки, взаємини, зв'язки з ким-небудь.

Відношення — зв'язок між одиницями — поняттями (числами, словами) у математиці, мовознавстві, філософії, архітектурі.

Відпуск — видача, продаж чого-небудь.

Відпустка — звільнення на певний час від роботи, навчання.

Декваліфікація — втрата професійних знань, навичок.

Дискваліфікація — позбавлення спортсмена або команди за грубе порушення правил права брати участь у змаганнях.

Допускати — дозволяти комусь брати участь у чомусь.

Пропускати — вважати за імовірне, можливе що-небудь.

Уява — здатність змальовувати, створювати або відтворювати кого-що-небудь у думках, свідомості; фантазія.

Уявлення — відомості про що-небудь, розуміння поняття.

2.3. Чистота мовлення

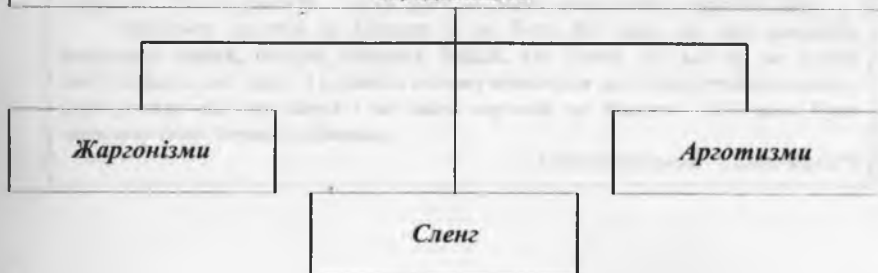
Чистота мовлення тісно пов'язана з правильністю і нормативністю: якщо у мовленні немає порушень лексичних, стилістичних та орфоепічних норм, воно вважається чистим. На лексичному рівні чистим мовленням вважається таке, в якому немає позалітературних елементів. Так, у діловому мовленні не повинно бути жаргонізмів; ті, хто працює на адміністративній посаді, не може використовувати канцеляризми поза діловою сферою; науковці не повинні зловживати іншомовними термінами; не можна у діловому спілкуванні вдаватися до використання брутальних слів і висловів.

Просторічні слова мають знижений (згрубілий, іронічний) колорит, тому вони властиві розмовно-оповідним різновидам мовлення, перебувають на межі літературного й нелітературного мовлення, відзначаються невимушеністю, "вільністю" уживання. До просторічних слів належать такі, як:

брехня, гавкати (у значенні говорити), *скизлити, рачкувати, халамидник, охламон, змахувати* тощо.

Якщо в розмовному (зниженому) мовленні такі слова можуть уживатися, то в науковому, діловому стилях вони недопустимі, а у художньому і публіцистичному уживаються зрідка, як правило, з певною стилістичною метою.

Функціонально близькі до просторічних слів **соціальні діалектизми** – слова і вирази, пов'язані з певною соціальною групою людей, соціальним середовищем.

Жаргон – соціальний діалект; відрізняється від літературної мови специфічною лексикою і вимовою, використовує слова певної мови з іншим значенням:

замочити (вбити), *капати* (доносити), *хвіст* (стеження), *загнати* (продати);

Арго – мова якоїсь вузької соціальної чи професійної групи, не зовсім зрозуміла для сторонніх, бо використовує “свої слова”:

лягавий, *стибрити*;

Сленг – жаргонні слова або вирази в усній мові, характерні для людей певних професій (моряків тощо) або соціальних прошарків:

змитися (втекти), *хвіст* (заборгованість), *барахлити* (виходити з ладу).

Серед сучасного злодійського жаргону зафіксовані такі слова та вислови: *дерев'яний макінтош* (труна); *дербализнути* (напитися); *акваріум* (камера попереднього ув'язнення, що проглядається); *аристократ* (кишеньковий злодій високої кваліфікації); *гнати порожняк* (вести несерйозну розмову, брехати); *жувати жуйку* (брехати на допиті, голодувати); *жиган* (злодійський герой).

Уживання таких слів і виразів у літературній мові може бути виправдане лише особливими стилістичними завданнями: стилізацією чи індивідуалізацією мови дійових осіб літературного твору.

Наприклад:

Обіли Микиту хлопчачи в рові за городами. Він уже по-городському балакати навчився, то й розказував:

— Адеса, брат, — ето город. **Шпана** там усякая, **сявкі, лягаві, фрасра**. Там, брат, можна **пошамати на бальшой!**.

Максимко не чув слова “шамати”, але догадувався, що то — їсти, бо хто ж тепер про щось інше може говорити! Слухав Микиту, затамувавши подих, і йому дуже хотілося “пошамати на бальшой”.

А той розказував:

— Злазиш з поїзда, — на базар не йди, коли ти ще **салака-тюлька деревенська**, бо там піймають і **лупки дадуть** — і пользи тобі од того нікакой... Топай на Дерибасівську, це така в нас главна вулиця, по ній вся Одеса ходить. І вікна на Дерибасівській великі — хоч возом заїжджай. За вікнами — столи, а за столами **фрасра** водку п'ють, жратви перед ними — гори. Шамай, чого душа желаєть!... Дивишся крізь ті великі вікна... і слина в тебе котиться, як у скаженого пса, бо перед ними, брат, **каклети**, ковбаси і всякое, понімасш... Но нашому братові, вуркаганові, головне — хліб. Каклети нехай **фрасра жруть**. Ти стаеш у дверях і смотриш, де хароший шмат хліба можна **стибрити**. Висмотриш собі стіл — і кидайся на кусень, як шуліка на курча. Хапай, тікай і на бігу їж. Коли вже вкусив — не однімуть. Ніякий фрасер після вуркагана не їстиме — гидуєть вони, паскуди, нашим братом. **Фрасра** б'ють не боляче, а можуть і зовсім не бити, вони народ ледачий... А коли за тобою женеться **лягавий** — це діло гірше. Тут не тушуйся і **тримай фасон** — всігда кажи, що ти круглий сирота. Коли ж розкис, **здрейфив**, признався, тоді вони **дресок**, і діло **твое швах** — повезе тебе **лягавий** под конвоєм додому, а дома на тата, маму — штраф. А коли ти витримав як круглий сирота, тоді тебе в детприймнік, а там — **жратва**. Там тебе пострижуть, помиють, видадуть **бобку, шкари, кальоса**, і все чисте, як у фрасра. Там прикидайся харошінькім, слухняненькім — на таких менше вніманія обрацають. Тоді вибери собі нічку, сам одягнися, **слязьмі** кілька **шмутків** — і на базар. Збудь, що маєш, — і ти знову вуркаган з **башлями** в кишені... Жізн, ріблята... Одеса, брат, — мама, вона любить круглих сиріт...

Максимко дивився на Микиту як на Бога. Не знав, що таке **лягавий, колектор, бобка, шкари, кальоса, башлі**, але думав, що він ще не зовсім достоїн знати тих слів... І мріялось малому вчепитися до поїзда, проїхати далеку дорогу. Але він був малий і не такий верткий, як Микита. Та й жаль було покидати село, безногого батька...

(А.М'ястківський. "Одеса-мама")

Територіальні діалектизми, тобто слова певної території, певної говірки, — також небажане явище у науковому чи офіційно-діловому стилі. Сфера їх використання — розмовне і художнє мовлення.

Наприклад:

Євгеній прибув до суду пів до дев'ятої і застав коридор повний селян, мішан, жидів, жінок і мужчин. Деякі сиділи на сходах, інші стояли на коридорі, держачи капелюхи в руках... Всіх очі від часу до часу позирали на двері зали **розправ**, відки мав появитися **пан секретар**, щоб викликати справи, які сьогодні на деннім порядку.

Євгеніїв клієнт, **громадський радний** із одного з поблизьких сіл, гарний чорновусий мужчина яких 35 літ, побачивши свого **адвоката**, протовпився до нього, привітався з ним і, відводячи його трохи набік, шепнув:

— Усе добре, прошу пана адуката.

— Що добре?

— Та з моєю справою.

— А що, **відступив жид від оскарження?**

— Е, ні!

— Свідків маєте?

— Свідків? Яких свідків? **Жид** має свідків.

— Але ж і ви мали мати своїх.

— Нащо?

— Ну, щоб **посвідчили вашу невинність**.

— Мою невинність? Але ж я не потребую її посвідчувати. Я таки **набив жиди**.

— І **признастесь?**

— А певно.

— Ну, то що ж доброго вам **трафілося?**

— **Най** лише пан адукат питають жидівських свідків, за що я його побив.

— Ну, розуміється, що буду питати. Сам суддя буде питати.

— Ні, **прошу пана, судія** не буде питати.

— **Відки** ви знаєте, що не буде?

— **Побачать пан**.

В тій хвилі двері від зали отворилися, в них появилвся **возний**, прочишуючи дорогу, а за ним молодий панич, **протоколянт** пана судді Страхоцького, з аркушем паперу в руках. Увесь народ лавою повалив до нього...

(І. Франко "Перехресні стежки")

Наближеними до просторічних слів, соціальних і територіальних діалектизмів є **лайливі та вульгарні слова**. Вони не допустимі ні мовними, ні літературними, ні етикетними нормами, а їх уживання у багатьох державах навіть карається законом, як образа, приниження людської гідності. В Україні також існує такий закон. Стаття 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення стверджує: "Нецензурна лайка у громадських місцях, образливе чіпання до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і громадський спокій, розцінюються як дрібне хуліганство і караються накладанням штрафу від 3 до 7 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк від 1 до 2 місяців".

Щоправда, деякі з так званих лайливих слів уже втратили частково свій вульгарний зміст і виступають у вигуках, передаючи певну мовну експресію: *Чорт візьми! Холера! Паскудний!* Проте вживання їх вульгаризує мовлення, погано характеризує мовця, створює конфліктні ситуації. Для української мови такі слова, як правило, не були характерними. Вони потрапили до нас через посередництво російської мови і з самої російської мови.

Я.Радевич-Винницький стверджує, що у 1657 році в Україну приїхав турецький мандрівник Ельвія Челебі. Всюди, де бував, він записував лайливі слова, щоби потім радити султанові, яких турецьких слів не можна вживати у тій чи іншій країні, бо вони за звучанням можуть випадково збігтися з якимись місцевими брудними словами. Раптом вони звучатимуть як лайливі. Так от Челебі записав лише чотири слова: *свиня, собака, чорт і дідько*.

Учений згадує, що коли він їздив до Угорщини, то отримав цілий список російських слів, які не можна вживати, бо за своїм звучанням вони подібні до заборонених угорських слів. Скажімо, слово *пунцовий* подібне до якогось брудного угорського слова.

Виявляється, усе нецензурне "багатство" запозичене українською мовою в інших народів і позначене використанням германізмів, полонізмів, росіянізмів. Так, вислів *"Шляк би вас трафив!"* дослівно означає: *"Нехай з вами станеться апоплексичний удар (інфаркт або інсульт)"*. До речі, таке ж саме значення має і вислів *"Хай тобі грець!"*[53].

Цікава також природа антиетикету. У росіян, наприклад, усе ґрунтується на статево-родинних взаєминах. "Нечистими" словами у Росії колись боролися з нечистою силою: виганяли її з хворого, лікували хворобу... Люди постійно відчували присутність нечистої сили, тому лайка з часом ставала дуже поширеною і безадресною. У німців та греків лайка "тримається" на бруді, нечистотах. А в іспанців та італійців — на богохульстві.

Одна з найчистіших мов — японська. Найбрудніші вислови, відомі звичайному японцеві, це *кривий зад і з'їж свої екскременти!* А ідиш майже не знає брудної лайки. У цій мові існують складні, трохи жартівливі прокльони: *Щоб у тебе були цілі кораблі золота і ти все витратив на лікарів!* або: *Щоб я тебе бачив на одній нозі, а ти мене — одним оком!*

2.4. Суржик

Слово "суржик" давно відоме в Україні. Вживалося воно у млинарстві. Суржи́ком називають мішанку зерна жита, пшениці, ячменю, вівса, а також борошно з такого зерна. Тобто непершосортне зерно і низького 'ату́нку борошно. У мовознавстві цим словом позначають "суміш українського з російським при більш-менш довільному вживанні складників того чи іншого шару". Я.Радевич-Винницький під суржи́ком розуміє макаронічне мовлення, що поєднує в собі в хаотичний спосіб елементи російської та української мов.

Мовний суржик — одна із форм українського просторіччя, породжена практикою тривалої двомовності (білінгвізму) в умовах колишнього СРСР.

Майстерно відтворено особливості суржикової мови у повісті М.Медникової "Ой!":

"Тут ошибочка вийшла. Ти хоч ціла, а мені по зубах виписали..."; "А розписку я писала в невяменяюм состояннї, в припадке безумїя..."

Хіба приємно чути: *"Не зря мені приснився той сон". "Я не всніваю"*. Чимало таких хиб у мові працівників правоохоронних органів. Порівняймо:

Неправильно	Потрібно
Вилучено персні з брильянтами	Вилучено персні з діамантами
Затримали взяточника	Затримали хабарника
Затриманий взломщик	Затриманий зломщик, зломлювач
Відказав ручнік	Відмовило ручне гальмо
Бойове діжурство	Бойове чергування
Перший допрос	Перший допит
Заявитель відказався від	Заявник відмовився від
Згідно закону	Згідно із (з) законом Відповідно до закону

Проведено досмотр	Проведено огляд
Мнима угода	Фіктивна (несправжня) угода
На мойому участку	На моїй ділянці
Система налогів	Система оподаткування
Є кровопідтоки на лиці	Є синці на обличчі
Надіти наручники	Надіти кайданки
Нечистоплотні дії	Непорядні дії
Рішення обжалував	Рішення оскаржив
Ограбив лоток	Пограбував ятку
Проведені міроприємства	Проведені заходи
Зіткнення на перехрестку	Зіткнення на роздоріжжі
Оплата подорожала	Оплата зросла
Затриманий по підозрінню	Затриманий за підозрою
Перекупщики товарів	Перекупники товарів
Погранзона	Прикордонна смуга
Предоставив план дій	Подав план дій
Пане полковник! Докладую...	Пане полковнику! Доповідаю...
Правоохоронцями задержаний	Правоохоронці затримали
Приймати міри, приймати участь	Вживати заходи, брати участь
Противоречиві свідчення	Суперечливі свідчення
Стояв регулюровщик	Стояв регулювальник
Рошотна відомість	Розрахункова відомість
Спроба самовбивства	Спроба самогубства
Скрився від переслідування	Сховався від переслідування
Взяти ссуду	Узяти позику
Записано в уставі	Записано в статуті
Участковий виявив	Дільничний виявив
Ходотайство про звільнення	Клопотання про звільнення
Визначений срок ув'язнення	Визначений термін ув'язнення
Незаконне хранєніє оружия	Незаконне зберігання зброї
Розлиті ядохімікати	Розлиті отрутохімікати
Явочний лист	Реєстраційний лист

В українському мовленні, переважно усному, часто трапляються російські слова чи кальки, вжиті без потреби:

столова замість *їдальня*,
любий замість *будь-який, кожний*,
признак замість *ознака*,
обідити замість *скривдити*,
надоїдати замість *набридати, докучати*,
повістка дня замість *порядок денний*.

Ріже слух також вживання замість *подвійне* — *бінарне*, замість *головний* — *домінантний*, замість *спадковий* — *дискретний*.

Перенасичення тексту малозрозумілими іншомовними словами не сприяє справі. Напр.: *Сертифікат* дозволив митникам *констатувати*, що даний товар слід *класифікувати* згідно з *преференційним тарифом*. У даному реченні аж п'ять іншомовних слів, що утруднює сприйняття, а отже, і ясність думки, тому хоч кілька слів слід замінити, наприклад: *констатувати* — зробити висновок, *класифікувати* — визначити тощо.

Якщо не можна уникнути невідомого іншомовного слова, то його слід пояснити у тексті, наприклад: *Це вотум* (рішення, прийняте голосуванням) *повного недовір'я*.

Втрата контролю над власним мовленням може призвести до появи слів-паразитів на зразок: так сказати, так би мовити, значить, ну, як це, розумієш, знаєш і под. Ці слова не лише нічого не виражають, а навпаки, спотворюють текст, його смисл: *Він, так би мовити, хороша людина. Хай, значить, скаже*.

Чистота мовлення — це його естетичність, а краса ніколи не втомлює, не набридає.

2.5. Фразеологія у правничій сфері

Magnum in parvo —
великий зміст у короткому вислові

Фразеологізми — це стійкі мовні вислови, які відтворюються у готовому вигляді, містять сконденсовану колоритно-стилістичну семантику, наприклад:

накивати п'ятами (утекти), тримати язика за зубами (мовчати), прикусити язика (не сказати зайве).

Отже, фразеологізм можна визначати як нерозкладне словосполучення, що має два або більше компонентів, постійних за своїм складом і значенням, що становить собою одне граматичне ціле. Наприклад, вираз *наговорити сім мішків гречаної вовни* означає "говорити якусь нісенітницю". Він не розкладається на окремі слова, бо сума значень слів цього словосполучення не дорівнює значенню цілого виразу. У реченні цей вислів виконує одну синтаксичну функцію — функцію присудка, напр.: *Він не пропустить виборів, щоб не наговорити сім мішків гречаної вовни* (Панас Мирний). А вислів *комар носа не підточить* означає "дуже ретельно, акуратно щось зробити": *Документи різні підготуйте, щоб і комар носа не підточив* (М. Стельмах).

В українській мові існує також чимало фразеологізмів із правничої сфери:

За праве діло стій сміло. Не страшний суддя, а страшна стаття. Не шукай в інших правди, якщо у тебе її немає. Суд правду знайде та ін.

Послугуються правники і висловами з інших мов:

З російської: *Не спіши карати — спіши милувати. До в'язниці широка дорога, а з в'язниці — вузька. Закон не паркан, через нього не перелізеш;*

З французької: *Мудрий суддя судити не квапиться;*

З латинської: *Замовчуючи ганебні вчинки, загострюєш провину. Знищувати закони — позбавляти себе першої допомоги;*

З німецької: *Закон — прехитра сіль, сплести то треба вмить: мале попадається, велике проривається;*

З єврейської: *Кайдани залишаються кайданами, навіть якщо вони позолочені;*

Зі скандинавських: *Закон без карі — дзвін без язика;*

З китайської: *Закон не дивиться на поклон.*

Деякі вислови, особливо із класичних мов, запозичуються готовими, наприклад: *actore non probante reus absolvitur* (лат.) — якщо обвинувачення не доведено, то відповідача звільняють; *advocatus diaboli* (лат.) — дослівно: адвокат диявола, але перекладають як: завзятий обвинувач; *amicus Plato, sed magis amica (est) veritas* (лат.) — Платон мій друг (приятель), та істина понад усе; *argumentum ex silentio* (лат.) — доказ, що виводиться із замовчування; *ubi jus, ibi remedium* (лат.) — де є право, там є і захист тощо.

У правничій сфері вживаються і так звані *крилаті фрази* — висловлювання видатних людей: учених, письменників, громадських діячів на теми права, порівняймо:

Несправедливий закон не створює права (Ціцерон).
Найбільше заохочення злочину — беззаконність (Ціцерон).
Свою силою закони зобов'язані правам (Гельвецій).
Законодавча влада — серце держави, влада виконавча — її мозок (Ж.-Ж. Руссо) та інші.

Українські письменники та громадські діячі залишили скарбницю образних висловів: *Правдивим будь, а за правду й Божий закон не відмовляйся навіть голову покласти* (Лука Жидята, церковно-політичний діяч Київської Русі XI ст.); *Спасайтесь законом отцевим* (Іван Вишенський, письменник, громадський і церковний діяч XVI–XVII ст.); *Не прикладайте гріха до гріха, але добром добро спомагайте* (Мелетій Смотрицький, поет, церковний діяч XVI ст.).

Джерелами фразеологізмів є:

прислів'я і приказки: *Друзі пізнаються в біді. Не спитавши броду, не ліз у воду. Не кажи "гоп", поки не перескочиш;*

вирази професійного походження: *Сім разів відміряй, а один раз відріж* (із мови шевців). *На точці замерзання* (із мови фізиків);

біблійні вислови: *Содом і Гоморра; до другого пришестья;*

античні вислови: *ахілєсова п'ята, гордіїв вузол, яблуко розбрату;*

крилаті вислови, тобто вислови із художніх творів: *мертві душі* (М.Гоголь); *світ ловив мене, та не впіймав* (Г.Сковорода);

іншомовні вислови: *Veni, vidi, vici* (лат.) — прийшов, побачив, переміг; *се ля ві* (фр.) — така доля.

**Правила уникнення помилок, що призводять до порушення
фразеологічної точності**

а) не можна дослівно перекладати іншомовних висловів або фраз, які в українській мові мають свої відповідники, наприклад з російської мови на зразок: *зійти з розуму* (сойти с ума) — замість *збожеволіти*; *у будь-який час* (в любое время) — замість *коли завгодно*; *не в своїй тарілці* (не в своей тарелке) — замість *ні в сих ні в тих*; *вбити собі в голову* (вбить себе в голову) — замість *узяти собі до голови*; *приймати міри* (принимать меры) — замість *ужити заходів*;

б) знання точного значення фразеологізму, його експресивно-стилістичних особливостей, сфери вживання, наприклад замість: це остання „справа” — *це була лебедина пісня злочинної групи*. У даному реченні використано емоційно забарвлений вислів у емоційно нейтральному контексті. Або: *Маючи на меті переплюнути всіх, він вляпався в авантюру*. У наведеному контексті розмовні фразеологічні одиниці перенесені в офіційно-ділове мовлення;

в) не допустимою є трансформація складу фразеологізму, його розширення; доповнення: *важка (!) сізіфова праця, складний (!) гордіїв вузол*;

г) не можна змінювати усталені вислови, це призводить до спотворення складу фразеологічної одиниці: *це зовсім друга справа* (треба — *це інша справа*); *їх уже могила виправить* (пор.: *горбатого могила виправить*).

2.6. Мовні штампи та канцеляризми

Мовні штампи та канцеляризми властиві офіційно-діловому стилю, професійно-виробничій сфері. Уживаючись поза ними, вони сприймаються не лише як стильовий дисонанс, а й як ознака бідності мовлення, неестетичності мовця. Вони позбавляють мову простоти, образності, емоційності, знижують дієвість усного і писемного слова.

Мовні штампи — це колись живі, цікаві, влучні вислови, які виникли у художньому мовленні та публіцистиці, але з часом від багаторазового повторення, не завжди у відповідних, доречних мовних ситуаціях, перетворюються в “заготовки” на всі випадки життя. Зміст їх стерся, зблід, вивітрився.

Види штампів

1

Парні слова, або слова-супутники, тобто якесь часто вживане слово тягне за собою постійного супутника:

успіхи завжди *видатні, значні, оцінка* — *висока, найвища, ставлення* — *халатне, безвідповідальне, критика* — *гостра, справедлива*

Парні слова не увиразнюють думки, не уточнюють її, а нерідко навіть заважають її сприйняттю, бо слова-супутники у тексті є зайвими.

Так, одразу після війни з'явилося чимало вдалих і невдалих образних витворів з використанням воєнної лексики на зразок: *фронт польових робіт, битва за врожай, атмосферний фронт, лекторський десант, трудовий десант*, а сьогодні заштамповуються нові словосполучення: *блок пропозицій, рекламний блок, пакет акцій, пакет законів* тощо.

2

Поширеними штампами є вживання прийменників *за рахунок, з боку*. Прийменник *за рахунок* в сучасній українській мові вказує на те, що

1) хтось виділяє певні кошти: *Витрати, пов'язані з проведенням виборів, проводяться за рахунок держави;*

2) щось одне збільшується тому, що зменшується інше: *Збільшити рівень розкриття злочинів за рахунок зміцнення матеріально-технічної бази.*

Універсальні слова — слова, що вживаються у найневизначеніших загальних значеннях і є заміниками слів, що мають конкретне значення. Це такі слова, як *робота, завдання, момент, факт, захід, проблема, охопити, оформити*. До них звертаються тоді, коли не знають, як точно назвати предмет, явище і т. п. Наприклад:

Дещо зроблено з приводу цього питання і у нас. Треба на основі критики й самокритики виявити недоліки, які ще мають місце (є) у виховній роботі.

Канцеляризми — слова і вирази, взяті з мови протокольних звітів, офіційного листування, характерні для ділової мови, тобто для мови законів, указів, наказів, ділового листування.

У нашій мові збереглися специфічні слова, закам'янілі формулювання мови старої канцелярії, наприклад:

*виценазвані,
нижчепідписані,
призначити на посаду,
беручи до уваги,
доводити до відома тощо.*

Такі вислови в офіційних документах, у текстах наукового стилю не можна вважати мовною вадою. Немає потреби виправляти текст на зразок:
*заслухавши та обговоривши...
увільнити від обов'язків...*

Чи : за значні досягнення нагородити...

По-канцелярськи звучать і так звані **розицепені присудки**, коли замість одного дієслова використовують дієслово та іменник, що без потреби розширює текст, надає висловлюванню казенного звучання: *зробити ремонт* (замість *відремонтувати*); *піддати критиці* (замість *критикувати*).

Нанизування іменників на **-ння** в одному реченні також не сприяє чіткості думки: *Розв'язання питання виховання було винесено на наступне засідання.*

Крім віддієслівних іменників на **-ння**, українська мова вживає віддієслівні іменники з іншими суфіксами, хоч не так широко. Це, зокрема, іменники з суфіксом **-к-**: *ставка, підшивка, обладка, затримка, доставка, перевозка* і под.

Проти таких форм у свій час виступали провідні мовознавці 20-х-30-х років О.Курило, С.Смеречинський. Та й сьогодні такі форми дуже нагадують слова російської мови. Мовознавці пропонують замінити форми на -к(а) віддієслівними іменниками з нульовим суфіксом:

перевіз, доставка тощо.

Однак замінити такими формами геть усі іменники з суфіксом -к(а) неможливо. Та чи немає в українській мові слів на зразок:

обіцянка, лайка, бійка?

Існують й іменники на -ння. Щоправда, найчастіше в казках, піснях, колядках, приказках, думках, чимало таких слів пов'язано з релігійним культом, порівняймо:

*благословення, зцілення, мучення,
покаяння, посвячення, благословення,
зцілення, хрещення, очищення тощо.*

Наявні такі слова у побуті:

женихання, сватання, замовляння, примовляння і т. ін.,

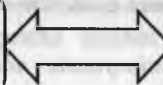
в офіційно-діловому мовленні:

Так, захист цивільних прав здійснюється в установленому порядку шляхом: визнання цих прав; відновлення становища, яке існувало до порушення права і припинення дій, які порушують право; примусового виконання обов'язку в натурі; припинення або зміни правовідношення (Цивільний кодекс України. Р.1.Гл.1. Ст. 16).

Віддієслівні іменники на **-ння** пропонується замінити:

Дієприслівниковими зворотами:

При читанні цього проекту, я зауважив...

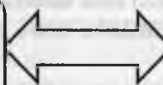
Читаючи цей проект, я зауважив...

Без складання відповідного плану я не візьму на себе...

Не склавши відповідного плану, я не візьму на себе...

Шляхом зменшення витрат ми зможемо здешевити...

Зменшивши витрати, ми зможемо...

Через збільшення тиражу видавництво мало змогу...

Збільшивши тираж, видавництво мало змогу

Можна уникати віддієслівних іменників на -ння, замінюючи їх неозначеними формами дієслова, напр.:

Для з'ясування обставин

Щоб з'ясувати обставини

Для поліпшення методів

Щоб поліпшити методи

Для удосконалення способів

Щоб удосконалити способи

Для збільшення ефективності

Щоб збільшити ефективність

Речення на зразок:

Голова поставив на обміркування зібрання питання про утворення комісії постачання

мало би звучати так:

Голова просив збори обміркувати потребу створення комісії з постачання...

На жаль, канцеляризми та мовні штампи потрапляють у публіцистику, масову літературу, надаючи цим контекстам невластивого для них звучання, збіднюють мову, роблять її важкою для сприйняття, надають творам казенного звучання. У діловому мовленні вони до певної міри є виправданими.

2.7. Тавтологія і плеоназм

*Отне нітіум носет —
будь-яка надмірність шкідлива*

Близьким до названих видів мовних штампів є плеоназм.

Плеоназм (від грец. πλεονασμοξ — надмірність, перебільшення) — вираз, у якому є близькозначні, хоч різні за звучанням слова.

Цей засіб називають ще *багатослів'ям*. Лише у художніх текстах плеонастичні вислови допустимі, оскільки вони стилізують текст під фольклор, порівняймо:

*Із города із Глухова полки виступали.
Кого благаєте, блазії, раби незрячії, слінії* (Т. Шевченко).

Але найчастіше плеонастичні вислови вживаються без потреби у газетах, протоколах, в усному мовленні, наприклад: *Розкажи свою антібіографію. Справжні факти дезорганізації порядку*. У всіх цих висловах одне слово є зайвим, бо повторює значення попереднього чи наступного.

Різновидом плеоназму є **тавтологія** (від грец. τατο — те саме + λογοξ — слово) - повторення певної думки дуже близькими за звучанням словами.

У художніх творах тавтологія використовується з певною стилістичною метою — для увиразнення тексту, підсилення емоційності, затримання уваги на сказаному:

*Вже тепер мені життя не миле: чи в темниці,
чи на вільній волі* (Лєся Українка).
А ти осталася одна, одна-однісінька надворі (Т. Шевченко).

Але у звичайному мовленні тавтологія псує мову, заважає розуміти текст, знебарвлює його: *Рух широко поширився*. Дієслово "поширився" не потребує уточнення "широко", яке у смисловому плані не збагачує думку, а тільки повторює її.

2.8. Типові порушення норм літературного мовлення на лексичному рівні

Порушення норм літературного мовлення на лексичному рівні

Уживання слів із невласливим для них значенням:
Звернувся на рахунок скарги. На протязі року вчинено 12 убивств.

Калькування російських слів в українській мові:
Діюче законодавство; бойове дежурство.

Сплутування значень близькозвучних слів (паронімів):
Позов — позив, погрожувати — загрозувати, нагода — пригода.

Мовленнева надмірність, використання зайвих слів (плеоназм):
У лютому місяці; моя автобіографія; моя власна думка.

Мовленнева недостатність, пропуск потрібного слова:
Командира преміювали і повісили (?!) на дошці пошани; всіх мешканців зобов'язали шепитись (?!) від дифтерії.

Уживання в офіційно-діловому стилі просторім:
Міліціонер не мав при собі "демократизатора". Заходи щодозатримання злочинців дають пробуксовку.

Спотворення стійких словосполучень (фразеологізми):
Приймати участь, здійснити злочин, соптити собі в голову, прийняти міри, відігравати значення.

3. СЛОВОТВІРНІ НОРМИ

Abstractum pro concreto —
абстрактне замість конкретного

Це норми, що регулюють вибір морфем, їх розташування і сполучення у складі нового слова. Порушення словотвірних норм найчастіше трапляється у процесі творення іменників на позначення назв жителів певного населеного пункту (*харків'янин, тернопільчанин, тернопілець*), а також присвійних прикметників (*Маріїн, Надин, Олин*), прикметникових форм від різних географічних назв за допомогою суфікса *-ськ* (*чеський, золотоніський*), при творенні назв осіб за професією чи виконуваною роботою (*екскаваторник, комп'ютерник*) тощо.

Способи словотвору

Процес словотворення досить тривалий. Українська мова має свою систему словотворчих засобів, серед яких чільне місце посідають морфологічні засоби.

4. МОРФОЛОГІЧНІ НОРМИ

Морфологічні засоби

суфіксація:

право — правник, суддя — суддівський, закон — законник;

суфіксація і префіксація одночасно:

наручники;

префіксація:

*судити — засудити, присудити,
бити — вбити, лякати — налякати,
красти — обікрасти;*

безсуфіксний спосіб:

наклеп, захід;

основоскладання:

правознавство, зловмисник;

а також неморфологічні засоби, до яких належать:

а) перехід слів з однієї частини мови в іншу:
черговий, вартовий, пальне, затриманий;

б) зміна значень слів "Беркут", "Сокіл" — назви спецзагонів.

Нормативність творення відтопонімних слів

Топоніми — це власні назви географічних об'єктів певної місцевості. Відносні прикметники, які позначають місце проживання за власною географічною назвою, та іменники, які позначають назви жителів певної території, називаються відтопонімними.

Чимало труднощів виникає під час творення таких прикметників та іменників від назв населених пунктів. Як утворити прикметники від назви селища міського типу *Червоне*: *червонянське, червонське, червонівське*? Чи від назви міста *Рівне*: *рівненський, рівенський*? Чи від назви міста *Корсунь*: *корсунський, корсунівський чи корсунецький*?

Частково про такі прикметникові форми можна довідатись з Українсько-російського словника-довідника географічних назв Української РСР (К., 1971), але в ньому подано прикметникові назви обласних і районних центрів, що становить незначний відсоток усіх назв населених пунктів, і, крім того, чимало населених пунктів після 1990 року, які перейменовано.

Певні відомості можна почерпнути і з довідників адміністративно-територіального поділу держави, але і ці довідники не є, по-перше, філологічними виданнями, а по-друге, подають не всі топоніми.

В академічному виданні “Сучасна українська літературна мова” були вперше викладені найзагальніші правила утворення та вживання відтопонімних прикметників. Однак на сьогодні вони вже не можуть задовольнити практичні потреби суспільства.

Тому при творенні відтопонімних прикметників слід урахувати історичні традиції і сучасний стан мови. Так, відійшли у минуле форми *лучеський* від *Луцьк*, *менський* від *Мінськ*, натомість маємо: *луцький, мінський*.

Усі прикметники від іменників-топонімів творяться за єдиним правилом — за допомогою суфіксів **-ськ**, **-цьк**, **-зьк**: *львівський, київський, харківський, донецький, луцький, кременчуцький, запорізький, криворізький, острозький*.

Однак фонеморфологічні процеси можуть бути при цьому різні: *Рівне* — *рівенський*, *Боярка* — *боярський*. Важко дається і творення назв мешканців даної території.

У зв'язку з тим, що факультативна сполучуваність морфем не дає змоги точно визначити твірний суфікс, при творенні прикметників майже вільно можна застосувати будь-який суфіксальний варіант з одинадцяти можливих:

-ськ(ий), -івськ(ий), -анськ(ий), -инськ(ий), -ецьк(ий), -ицьк(ий), -овецьк(ий), -анецьк(ий), -инецьк(ий), (-ів),

а для іменників:

-анин(-ець).

Для цих груп сформулювати чіткі правила утворення прикметників та іменників не можна. Тому творення і вживання прикметників від топонімів, а також назви жителів повинні регламентуватися словниками.

*Таблиця регіональних назв мешканців
за даними орфографічних словників:*

<i>Топонім</i>	<i>Прикметник</i>	<i>Назва мешканців</i>
Вінниця	вінницький	вінничанин вінничанка
Волинь	волинський	волинянин волинянка
Дніпропетровськ	дніпропетровський	дніпропетровець дніпропетровка
Донецьк	донецький	донечанин донечанка
Житомир	житомирський	житомирець житомирка житомирянин житомирянка
Запоріжжя	запорізький	запорожець запорожка
Івано-Франківськ	івано-франківський	іванофранківець іванофранківка
Київ	київський	киянин киянка
Кіровоград	кіровоградський	кіровоградець кіровоградка
Кременчук	кременчуцький	кременчучець кременчучка
Кривий Ріг	криворізький	криворожець криворожанка

Крим	кримський	кримчанин кримчанка
Луцьк	луцький	лучанин лучанка
Луганськ	луганський	луганець луганка луганчанин луганчанка
Львів	львівський	львів'янин львів'янка
Одеса	одеський	одесит одеситка
Полтава	полтавський	полтавець полтавка полтавчанин полтавчанка
Рівне	рівенський	рівнечанин рівнечанка
Тернопіль	тернопільський	тернопільчанин тернопільчанка
Суми	сумський	сумчанин сумчанка
Фастів	фастівський	фастовець фастівка
Харків	харківський	харківчанин харківчанин харківець харківка
Херсон	херсонський	херсонець херсонка
Черкаси	черкаський	черкащанин черкащанка черкасівець черкасівка
Чернівці	чернівецький	чернівчанин чернівчанка
Чернігів	чернігівський	чернігівець чернігівка
Ялта	ялтинський	ялтинець ялтинка

В офіційному мовленні нерідко послуговуються формою мешканець Львова, Харкова, Сум.

4.1. Іменник

Ці норми регулюють вибір *правильної граматичної форми*. У морфології часто виникають труднощі у вживанні нормативних форм деяких частин мови, зокрема *іменників, прикметників, числівників, дієслів* тощо.

Різновиди норм

“Сильні” норми

Це норми, які не викликають сумнівів.

Наприклад, не викликає проблем форма орудного відмінка однини іменників I відміни твердої групи: *хатою, дорогою, ногою* і т. ін. Однак ті самі форми для іменників мішаної групи викликають труднощі: як правильно — *мишею* чи *мишою, межею* чи *межою*.

“Слабкі” норми

Норми, які піддаються розхитуванню, називаються “слабкими”.

Труднощі викликають форма родового відмінка однини іменників II відміни чоловічого роду (*терміна — терміну, папера — паперу*); форма давального відмінка іменників II відміни (*Івану чи Іванові, командирю чи командирові*); форма орудного відмінка іменників II відміни на -р (*лікарем, командиром, ювіляром, піснярем, гончарем*); форми називного і родового відмінків множини (*вуса — вуси, хліба — хліби, сосон, хитроців, повістей*).

4.2. Нормативність уживання форм роду іменника

*зал — зала (рідковжив.)**тезис — теза**банкнот — банкнота**клавіш — клавіша**сусід — сусіда**продаж — продажа**плацкарт — плацкарта*Іменники дублетної
форми роду

Нормативними і частовживаними вважаються форми *зал, генеза, теза, банкнот, продаж, клавіша, плацкарта*. Форми *зала, генеза, тезис* застарілі і тому рідковживані. Крім того, в художній літературі нерідко трапляються варіанти форм, які вважаються *архаїчними* і не становлять норми літературної мови (*парада, юриста, гайдамак* тощо).

Іменники спільного роду

які в одній і тій же формі вживаються
зі значенням двох родів

чоловічого і жіночого

іменники на **-а**:
*листоноша, роботяга,
білоручка, зазнайка,
сося, нікчема, тихоня,
каліка, суддя*

чоловічого і середнього

назви осіб на **-о**:
агакало, ледащо

жіночого і середнього

назви осіб на **-а**:
плакса, сирота

У формі середнього роду іменники вживаються стосовно осіб двох статей: він (вона) — *велике ледащо*. Іменники спільного роду використовуються в розмовно-побутовому мовленні.

Багато іменників, що означають назви посад, професій та звань, мають тільки форму *чоловічого* роду: *інженер, інспектор, декан, директор, ректор, президент, кандидат, доктор, професор, академік, пілот, сержант, генерал, лейтенант* і т. ін.

Якщо іменник *чоловічого* роду вживається на ім'я жінки і ім'я особи при цьому не називається, то узгоджене означення і присудок ставляться у формі чоловічого роду. *Мій адвокат захворів. Прокурор навів цікаві факти.*

Сполучення на зразок *суддя Павлишина, засідатель Котовська* вимагають, щоб присудок мав форму *жіночого* роду.

Що ж стосується *означення*, то воно в таких випадках узгоджується з назвою особи граматично, тобто має форму *жіночого* роду. *Мій шеф Валентина Василівна першою поздоровила мене з днем народження.*

Запам'ятайте!

Вирази *моя стоматолог, моя бухгалтер* мають розмовний характер. Так само фамільярно-розмовний характер мають форми: *продавиця, директорка, аптекарка*; а слова *директорша, генеральша* у цьому ж стилі позначають дружину директора, генерала.

зварник — *зварювач, розкрійник і розкроювач*

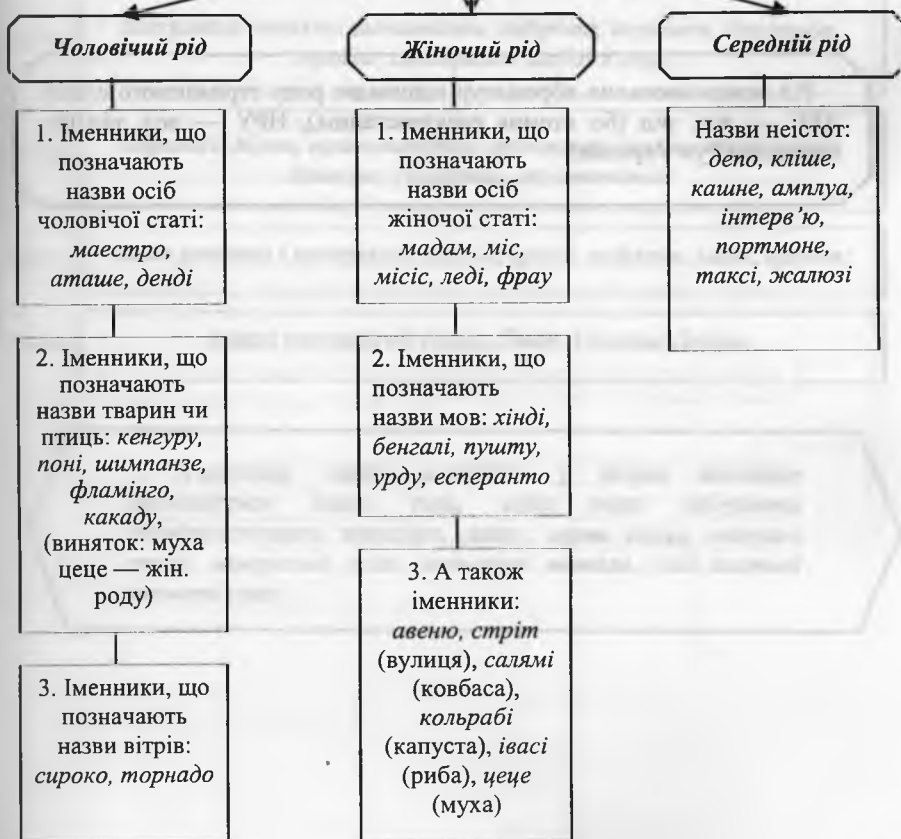
полтавець — *полтавчанин, харківець і харків'янин, жашківець, жашківчанин, жашків'янин*

арфіст — *арф'яр*

У деяких назв осіб за професією або місцем проживання наявні **паралельні форми**

Слід запам'ятати рід деяких іменників в українській мові: *ступінь, біль, степінь, кір, насип, Сибір, дріб, шампунь* — чоловічого роду, а *путь, картеч* — жіночого.

При визначенні роду в невідмінюваних словах іншомовного походження керуються такими правилами:

Деякі іменники іншомовного походження, що називають осіб, належать до спільного роду: *інкогніто, протезже, візаві*. Іменник *галіфе* — вживається лише у формі множини.

Рід невідмінюваних географічних назв співвідноситься з родом відповідного іменника — загальної назви: *Торонто, Тбілісі* — середнього роду, бо місто. *Онтаріо* — середнього роду (озеро), *Міссісіпі, Колорадо, Конго* (ріка) — жіночого роду. *Капрі* (острів) — чоловічого роду тощо.

Рід невідмінюваних абrevіатур відповідає роду стрижневого слова: АЕС — жін. рід (бо атомна електростанція), НРУ — чол. рід (бо Народний Рух України).

4.3. Нормативність уживання форм числа іменника

Більшість іменників української мови мають одинину і множину:
офіцер — офіцери, автомат — автомати, злочин — злочини, кодекс — кодекси тощо.

Однак деякі іменники уживаються лише в одинині або множині.

Тільки в **однині** вживаються іменники, що позначають:

абстрактні поняття: *злочинність, доброта, терпіння, боротьба, героїзм, хоробрість, любов* і под.;

збірність: *зброя, правознавство, жіноцтво, селянство, біднота, дітвора, учнівство, студентство*;

назви речовин і матеріалів: *кисень, цукор, асфальт, шовк, вугілля*;

власні географічні назви: *Львів, Україна, Дніпро*.

Уживання таких іменників у формі множини дозволяється лише тоді, коли вони набувають термінологічного значення, напр.: *шуми серця, леговані сталі, мінеральні води, кольорові метали, солі азотної кислоти* тощо.

Форма множини від іменників власних назв вказує або на сукупність осіб, зв'язаних родинними стосунками (*Кульчицькі, Петренки, Самойловичі*), або на певний тип людей (*Чацькі, Дон-Кіхоти, Прометей*). Останні назви можуть уживатися не лише у позитивному плані, а й для вираження іронії, насмішки, презирства (*дон-жуани, обломови, дантеси*).

Тільки у множині вживаються іменники, що позначають:

власні географічні назви: *Карпати, Пустомити, Суми, Брюховичі*;

назви обрядових понять: *хрестини, уродини, іменини, поминки*;

назви економічних понять: *фінанси, кошти*;

назви продуктів харчування: *макарони, вершки, дріжджі*;

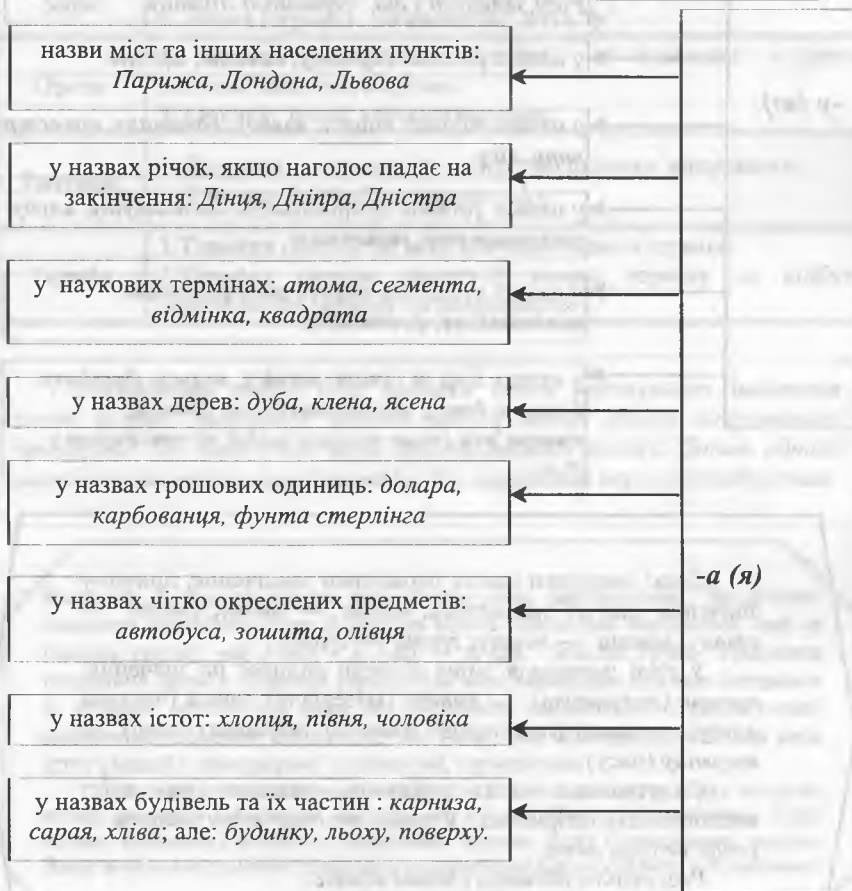
абстрактні поняття: *хитроці, задроці, любовці*;

парні предмети: *окуляри, двері, штани, граблі*.

4.4. Відмінкові форми іменників

Ми зупинимося лише на тих відмінкових формах, які мають слабку норму, тобто часто призводять до помилок.

Питання щодо норм спостерігаємо в родовому відмінку однини іменників II відміни. Ці іменники мають закінчення *-а(я)*; *-у(ю)*; однак вони не взаємозамінні. Щоб з'ясувати, які саме іменники мають закінчення *-а*, а які *-у*, розглянемо такі схеми:

-у (ю)	→	географічні назви, що позначають просторові поняття: <i>Сибіру, Криму, Сахаліну</i>
	→	у назвах річок з постійним кореневим наголосом: <i>Бугу, Дону, Єнісею</i>
	→	у літературознавчих термінах: <i>сюжету, роману, фейлетону, памфлету</i>
	→	у назвах окремих населених пунктів: <i>Кривого Рогу, Зеленого Гаю, Червоного Лиману</i>
	→	у назвах рослин: <i>барвінку, ковили, щавлю</i>
	→	у назвах збірних понять: <i>взводу, капіталу, оркестру, хору, лісу</i>
	→	у назвах установ та організацій: <i>інституту, клубу, університету, універмагу</i>
	→	у назвах суспільно-політичних формацій: <i>капіталізму, феодалізму</i>
	→	у назвах ігор та танців: <i>тенісу, вальсу, футболу, балету, боксу, фокстроту</i> ; але: <i>гопака, краков'яка</i> (якщо наголос падає на закінчення у Р.в).

Деякі іменники мають паралельні закінчення, причому значення слів не змінюється: *полка — полку, стола — столу, моста — мосту; гурта — гурту*.

У ряді іменників зміна флексій впливає на значення: *папера* (документа) — *паперу* (матеріалу); *пояса* (частина одягу) — *поясу* (просторове поняття); *терміна* (слово) — *терміну* (часу).

Сплутування цих закінчень впливає на зміст висловлення, наприклад: *У сейфі не було акту* замість: *У сейфі не було акта*.

Розгляньте таблицю і запам'ятайте.

Акт	<ol style="list-style-type: none"> 1. Акта (як документа): не здала акта, дані взяті з акта. 2. Акту (як дії): в кінці сценічного акту; насильницького акту.
Апарат	<ol style="list-style-type: none"> 1. Апарата (самогонного); не виявлено апарата для знімання. 2. Апарату (як керівного органу): дії керівного апарату.
Блок	<ol style="list-style-type: none"> 1. Блока (будівельного); 2. Блоку (угруповання);
Звук	<ol style="list-style-type: none"> 1. Звуку (як дія): жодного звуку; не було чути звуку; 2. Звука (термін) : не вимовляє звука “р”.
Орган	<ol style="list-style-type: none"> 1. Органа (анатомічне поняття): не пошкодив жодного життєво важливого органа. 2. Органу: немає керівного органу.
Рахунок	<ol style="list-style-type: none"> 1. Рахунка (документа): на підставі рахунка, виписаного... 2. Рахунку (дія): збитися з рахунку.
Термін	<ol style="list-style-type: none"> 1. Терміна (слово): не знав значення нового терміна. 2. Терміну (часове поняття): всього терміну не відбув: гарантійного терміну не встановлено.

Порушенням норми слід вважати також нанизування іменників однієї форми, наприклад: *Допит майора міліції одного затриманого проводився без порушення норм законодавства.* Замість: *Допит одного затриманого майор міліції проводив без порушення норм законодавства.*

Іменники II відміни також викликають деякі застереження. Як відомо, іменники чоловічого роду II відміни мають паралельні закінчення: *-ові, -у* (тверда група); *-еві (-єві), -у (-ю)* — м'яка і мішана групи. Уживання подвійних форм у сучасній українській мові характерні для всіх іменників II відміни чоловічого роду без будь-якої семантичної і стилістичної диференціації, однак закінчення *-ові (-еві, -єві)* найхарактерніші для назв істот (людей): *прокуророві, капітанові, сержантові.*

У назвах істот закінчення *-у* вживається тільки тоді, коли поряд виступає кілька іменників з флексією *-ові(-еві, -єві)* і їх потрібно урізноманітнити: *Заяву подано начальнику райвідділу полковнику Харчуку Івану Степановичу, замість: Заяву подали начальникові райвідділу полковникові Харчуку Іванові Степановичу.*

Форма *знахідного відмінка* може збігатися із формою називного або родового. Це пов'язано із граматичним розрізненням категорії істот/неістот, наприклад: *побачив товариша, однокурсника, злочинця*, але: *показувати приклад, уміння* тощо. Однак деякі *назви неживих предметів* виступають у знахідному відмінку у двох формах — спільних із формами називного і родового відмінків: заточив *олівець/олівця*, написати *лист/листа*, перев'язати *палець/пальця*, купити *ніж/ножа*. Форми із нульовим закінченням є стилістично нейтральними, а отже вживаються без будь-яких обмежень. Сфера уживання форм із закінченням -а(я) — розмовне мовлення і художня література.

Утворюючи форми орудного відмінка, слід пам'ятати про групи іменників: *суддею, адвокатом, прокурором, злочинцем, виконавцем*, а також: *інженером, вчителем, токарем, лікарем, господарем, школярем, піснярем...*

але: *Гончаром, Плющом* (хоч: *гончарем, плющем*).

Кличний відмінок

Відміна

Іменники I відміни

мають закінчення
-о (тверда група):
*колего, Миколо,
Ірино, Антоніно;*

-е(-є) (м'яка та
мішана): *земле,
праце, мріє, Маріє,
Насте, душе, теце;*

-ю (пестливі назви,
імена): *бабусю,
Марусю, Галю.*

Іменники II відміни

мають закінчення
-у (ю): *полковнику,
Василю, Валерію,
коню, батьку, діду,
дідусю, товаришу;*

-є: *пане, Богдане,
Степане, брате,
сержанте.*

Іменники III відміни

мають закінчення
-є: *радосте, любове,
смерте.*

4.5. Нормативність уживання граматичних форм прикметника

За допомогою **прикметників** передаються суб'єктивні чи об'єктивні оцінки, визначається ступінь якості предмета, приналежність його іншому предметові чи особі, характеризуються властиві предметові чи особі постійні чи тимчасові ознаки.

Види прикметників

Присвійні

Відносні

Якісні

Якісні прикметники

Позначають

Смак
(*гіркий, солоний*)

Фізичні якості
(*сліпий, глухий*)

Вік
(*старий, молодий*)

Вагу
(*легкий, важкий*)

Фізичні властивості
(*міцний, крихкий*)

Час
(*давній, новий*)

Розмір
(*високий, маленький*)

Зовнішні ознаки
(*симпатичний,
стрункий*)

Внутрішні ознаки
(*добрий, хоробрий*)

**Відносні
прикметники**

передають ознаку предмета за
відношенням до матеріалу
(*дерев'яний, залізний*)

до місця, часу, простору
(*харківський, сільський, степовий,
вчорашній*)

до абстрактного поняття
(*науковий, реальний, психологічний*)

до дії
(*виховний, читальний*)

до числа і метричних понять
(*подвійний, літровий*)

Присвійні прикметники означають приналежність людині чи тварині: *Марійн, заячий, доньчина* і т. ін.

Якісна оцінка (*небезпечний, жорстокий, неврівноважений, грубий, брутальний, обдарований* і т. ін.) може передавати різний рівень експресії, закладений у змістовій палітрі цих слів.

Якісні прикметники за ступенями порівняння

Вищий

Найвищий

Проста форма утворюється додаванням суфіксів *-ш*, *-іш* до кореня або основи прикметника: *довгий* — *довший*, *сильний* — *сильніший*. Від деяких прикметників проста форма вищого ступеня утворюється за допомогою різних варіантів суфікса: *гладкий* — *гладший*, *гладкіший*; *старий* — *старший*, *старіший*.

Складена форма утворюється додаванням до звичайної прикметникової форми слів *більш* або *менш*: *менш рішучий*, *більш зручний*, але утворення на зразок: *більш дохідливіший*, *менш витриваліший* вважаються **ненормативними**.

Проста форма утворюється додаванням префікса *най-* до форми вищого ступеня: *найсильніший*, *найглибший*, складна форма підсилюється додаванням часток *що-*, *як-* до простої форми **найвищого ступеня**: *щонайсильніший*, *якнайкращий*.

Складена форма утворюється додаванням до звичайного прикметника слів ***найбільш***, ***найменш***: *найбільш прогресивний*, *найбільш довгий*.

Ненормативними є утворення на зразок: *найбільш прогресивніший, найбільш передовіший.*

Порушенням норми вважається творення ступенів порівняння від відносних і присвійних прикметників, наприклад: *Серед неповнолітніх злочинців він найпрофесійніший кишеньковий злодій.* Слово *професійний* позначає відношення до професії, а не її якість. Тому ступені порівняння від нього утворювати не можна.

Не утворюють ступенів порівняння і ті якісні прикметники, які:

виражають назви абсолютних ознак, що не підлягають кількісному вимірові: *босий, голий, сліпий, заміжня, жонатий, німий, лисий;*

означають назви мастей тварин: *буланій, вороний, гнідий;*

означають назви кольорів за подібністю: *вишневий, салатовий, шоколадний, цегляний;*

мають суфікси: *-уват(-юват), -ав (-яв), -езн, -елезн, -уц (-юц),* а також префікс *пре-* і вказують на більший або менший вияв ознаки в предметі без зіставлення його з іншим, напр.: *білявий, зеленкуватий, багатючий, довжелезний, здоровенний, пречудовий, ультрамодний, надивидкісний.* Форми *білявіший, чорнявіший* — ненормативні;

виражають суб'єктивну оцінку якості за допомогою суфіксів: *-еньк, -есеньк, -ісіньк, усіньк (-юсіньк): чистесенький, дрібнесенький, тонюсінький;*

складаються з кількох основ: *чорно-білий, темно-синій, білобокий, дзвінкоголосий, швидконогий;*

віддіслівного походження з префіксом НЕ-: *незламний, непохитний, неподільний, невігойний, невмирущий;*

мають суфікси *-анн (-янн), -енн* і означають дуже велику міру вияву ознаки: *невблаганний, невпізнаний, непримиренний, нескінченний, зозулястий, попелястий, чалий.*

Слід запам'ятати, що *ступеньовані форми* прикметників можна уживати лише в такому контексті, зі змісту якого зрозуміло, що з чим порівнюється, за наявністю однієї і тієї ж ознаки, наприклад, речення: *Найнебезпечнішою* (у порівнянні з чим?) *формою заманювання підлітків до вживання наркотичних речовин була організація "клубів", у яких підступна сировина спочатку потрапляла в руки молоді безплатно; Найбільш небезпечною* (у порівнянні з чим?) *формою втягування молоді в наркобізнес стали нові форми організації їх відпочинку — неправильні, бо невідомо, що з чим порівнюється. Слід: Небезпечною формою...; Дуже небезпечною...*

Форми вищого ступеня повинні мати при собі іменник, що є назвою об'єкта порівняння, та прийменник на зразок: *дорожчий за золото, вищий від батька, дорожчий над усе*.

Форма вищого ступеня постає і в результаті зіставлення не з одним предметом, а із сукупністю предметів. У такому випадку вона набуває видільного значення і за змістом наближається до найвищого ступеня. Однак такого значення набуває лише обмежена кількість слів, хоч і дуже поширених: *кращий, гірший, нижчий, молодший, старший* тощо.: *кращий курсант, молодший у групі, вищий у шерензі, нижчий у рядку*.

Форми вищого ступеня можуть і не мати значення прямого порівняння, тобто об'єкт порівняння при них може бути відсутнім. Якщо форми з прямим порівнянням виконують функцію присудка (саме ця функція утверджує їх порівняльне значення, бо вказує на змінну ознаку), то форми з прихованим порівнянням виконують функцію узгодженого означення (бо означення вказує на незмінну ознаку) напр.: *Надійка була спокійніша за сестру. Є вище мірило його дій* — помста.

Безсумнівно, у таких випадках порівняння є, але воно приховане. Найчастіше такі форми входять до складу нерозкладуваних словосполучень, які можуть виступати в ролі терміна: *вища математика, вища освіта, нижчий сорт, старший науковий співробітник, молодший лейтенант*.

У тексті прикметники часто виступають у ролі іменної частини складеного присудка, наприклад: *Злочинець був небезпечний і Злочинець був небезпечним*. Різниця в цих конструкціях полягає у значенні. Присудок у формі називного відмінка вказує на постійну ознаку, а в орудному — на тимчасому.

Типові помилки щодо уживання прикметникових форм пов'язані:

з утворенням форм ступенів порівняння від відносних прикметників: *найдемократичніша держава, найкримінальніше середовище;*

з творенням плеонастичних ступеневих форм: *більш краща ситуація, більш глибоке вивчення права;*

уживання застарілих форм, які залишилися нормативними у російській мові: *самий небезпечний, самий відважний;*

творення безприйменникових порівняльних конструкцій: *масштаби значніші наших замість: масштаби значніші за наші;*

сплутування форм споріднених прикметників, що різняться за значенням: *Слабим місцем діяльності судів є неухважний розгляд справ неповнолітніх. Замість: Слабким місцем або ще краще: Суди приділяють недостатньо уваги розглядові справ неповнолітніх...*

4.6. Нормативність уживання граматичних форм числівника

Числівник посідає в нашому житті значне місце, оскількими постійно оперуємо поняттями, пов'язаними з цінами, грішми, віком людей, а також іншими математичними поняттями.

Порушення морфологічної норми на рівні числівника

Неправильне поєднання числівників з іменниками: *півтори року* (замість *півтора*), *три кілометра* (замість *три кілометри*);

Невідмінювання або неповне відмінювання складних і складених числівників, напр.: *Сімсот сімдесяти восьми тонн металу не було оприбутковано на складі, починаючи з 1990 року*. Помилка полягає в тому, що числівник *сімсот* слід також поставити у форму родового відмінка: *семисот*. Або: *Більше сорок автомобілів були такі, які не пройшли техогляду*. Правильно: *Більше сорока...*

Неправильне уживання збірних числівників, стильовий дисонанс: *тридцять двоє діб, сімнадцятеро міністрів, семеро днів* тощо.

Неправильне уживання числівників на позначення живих осіб: *гордимися п'ятьма курсантами* замість *п'ятьома*; або *стріляв сімома набоями* замість *сьома*.

1 тип.

Відмінювання числівників один, одна, одне, одні. Вони вімінюються зв прикметниковим типом, зберігаючи форми роду і числа.

Н.	один, одне	Одна	Одні
Р.	одного	одної однієї	Одних
Д.	одному	Одній	Одним
З.	як Н. або Р.	Одну	як Н. або Р.
О.	одним	одною однією	одними
М.	(в, на) одному	Одній	одних

2 тип.

Відмінювання числівників два, дві

Н.	два дві
Р.	двох
Д.	двом
З.	як Н. або Р.
О.	двома
М.	на двох

3 тип.

Відмінювання числівників три, чотири

Н.		
Р.	трьох	чотирьох
Д.	трьом	чотирьом
З.	як Н. або Р.	як Н. або Р.

4 тип.

Відмінювання числівників від *п'яти до двадцяти, а також тридцять, п'ятдесят, шістдесят, сімдесят, вісімдесят*. Зверніть увагу, що назви десятків відмінюються точнісінько так, як і назви звичайних чисел, а не так, як у російській мові, де передбачено зміну обидвох частин, наприклад: *пятьюдесятью, семидесяти, восьмидесяти* і т.ін. Форми такого зразка в українській мові вважаються позанормативними.

Н.	П'ять	Одинадцять	Сімдесят
Р. На позначення неживих (предметів, явищ) На позначення живих (осіб, тварин)	п'яти п'ятьох	одинадцяти одинадцятьох	сімдесяти сімдесятьох
Д. На позначення неживих На позначення живих	п'яти п'ятьом	одинадцяти одинадцятьом	сімдесяти сімдесятьом
З.	як Н. або Р.		
О. На позначення неживих На позначення живих	п'ятьма п'ятьома	одинадцятьма одинадцятьома	сімдесятьма сімдесятьома
М.(в/ на) На позначення неживих На позначення живих	п'яти п'ятьох	одинадцяти одинадцятьох	сімдесяти сімдесятьох

5 тип.

Відмінювання числівників *сорок, дев'яносто, сто*.
У непрямих відмінках ці числівники мають лише закінчення *-а*.

6 тип.

Відмінювання числівників *тисяча, мільйон, мільярд, нуль*.
Вони відмінюються, як відповідні іменники першої та другої відмін.

7 тип.

Відмінювання числівників на позначення *сотень*.
Відмінюються обидві частини числівника. Порівняймо:

Н.	двісті	п'ятсот
Р.	двохсот	п'ятисот
Д.	двомстам	п'ятистам
З.	як Н. або Р.	
О.	двомастами	п'ятьмастами п'ятьомастами
М.(на)	двохстах	п'ятистах

Форми типу *п'ятьохсот*, *п'ятьомстам* також *ненормативні*.

8 тип.

Відмінювання дробових числівників.

Слід запам'ятати, що у дробових числівників чисельник відмінюється як кількісний, а знаменник — як порядковий числівник. Наприклад:

Н.	Дві треті	Сім десятих
Р.	двох третіх	семи десятих
Д.	двом третім	семи десятим
З.	дві треті	сім десятих
О.	двома третіми	сьома (сімома) десятьми
М. (на)	двох третіх	семи десятих

9 тип.

Збірні числівники у непрямих відмінках відмінюються як власне кількісні: *п'ятеро* — *п'яти* (*п'ятьох*, *п'ятьом...*). Числівники *обое*, *обидва* відмінюються так: *обох*, *обом*, *обома*, *на обох*.

Числівники *півтора*/*півтори*, *півтора**ста* — не відмінюються.

4.7. Уживання збірних числівників

Збірні числівники поєднуються:

з іменниками чоловічого роду на позначення осіб чоловічої статі, а також з іменниками спільного роду: *трос (три)* воїнів, четверо (чотири)* солдатів, п'ятеро (п'ять)* службовців*. Однак не поєднуються збірні числівники з назвами високих урядових посад, військових звань: *три міністри, чотири генерали, два маршали*. Форми *двос маршалів, трос міністрів, четверо генералів* носять знижений відтінок, в офіційному мовленні позанормативні;

зі словами діти, хлопці, люди, чоловіки, особи: *семеро (сім)* дітей, восьмеро (вісім)* хлопців, п'ятеро (п'ять)* осіб*;

з іменниками — назвами істот, що мають в однині і множині різні основи: *трос людей* (пор.: людина — люди), *двос дітей* (дитина — діти), *п'ятеро гусей* (гуска — гуси);

з усіма іменниками середнього роду: другої: *двос відер, семеро яблук* і четвертої відміни: *ч четверо горнят, двос ведмежат*;

з іменниками, які вживаються у формі множини: *двос окулярів, п'ятеро дверей*;

із особовими займенниками: *вас трос, нас п'ятеро, їх семеро*.

* слабка норма

Увага!

Збірні форми **не можна** утворювати від складених числівників: *сорок двос, — сімдесят п'ятеро*. Ці форми неправильні.

Не поєднуються збірні числівники з іменниками жіночого роду.

Слово **“пара”** у висловах *пару днів, пару годин* також є ненормативним. Їх треба замінити неозначеним числівником *кілька*: *кілька днів, кілька годин, декілька місяців*.

Числівник	Форма іменника	Приклади
один, а, є, і	Н. однини	один рік, сто сорок один день
два, три, чотири	Н. множини (у деяких словах з наголосом однини)	два рази, три тижні, два брати, двоє братів*, чотири книги
два, три, чотири + іменники з суф. -ин(а) або іменниці, що змінюють свою основу (<i>дівчина — дівчата, друг — друзі</i>), або іменник чоловік	Р. однини	два громадянина, два друга, чотири дівчини, три чоловіка
п'ять, шість, десять... двадцять, а також збірні від них	Р. множини	п'ять офіцерів, п'ятеро*, сім злочинців, семеро*, двадцять років, шестеро свідків
тисяча, мільйон, мільярд	Р. множини	тисяча кілометрів, мільйон жителів
нуль	Р. однини	нуль звука, але: нуль цілих

* слабка норма

дробові числівники	Р. однини	одна друга площі, три чверті години
півтора, півтори	Р. однини	півтора раза, півтори доби
півтораста	Р. множини	півтораста тонн
складені числівники	за формою останнього слова	двадцять один юрист, п'ятдесят три вагони, сто сорок п'ять кілометрів

Увага!

Кількісні числівники *два, три, чотири*, а також такі, які закінчуються на *два, три, чотири*, при поєднанні з іменниками IV відміни або множинними іменниками у Н. в. вимагають додаткового лічильного слова: *штуки, пари, голови, екземпляри, одиниці* тощо. Наприклад: *двадцять чотири голови телят, сорок три штуки дверей, триста двадцять дві пари саней*. У непрямих відмінках це слово опускається. Наприклад: *двадцяти чотирьох телят, сорока трьох дверей, трьохсот двадцяти двох саней*.

Увага!

Якщо числівник містить при собі іменники *половина, третина, чверть*, то форми *два, три, чотири* з *половиною* вимагають Р. в. однини: *два з половиною метри, три з половиною літри, дві з чвертю години*, але *п'ять з половиною і вище* — Р.в. множини: *п'ять з половиною років, тридцять вісім з половиною градусів, п'ять з чвертю метрів*.

У висловах на позначення дат: *сьоме вересня, третє січня* і под. відмінюється лише числівник, так само при дробових числівниках іменник не відмінюється: *одна друга тонни, однієї другої тонни, одній другій тонни...*

4.8. Функції числівників

Числівники можуть вступати у синонімічні відношення.

Синонімічними можуть бути:

Кількісні і збірні числівники:

шість солдатів — шестеро солдатів;

Числівники та іменники з числовим значенням:

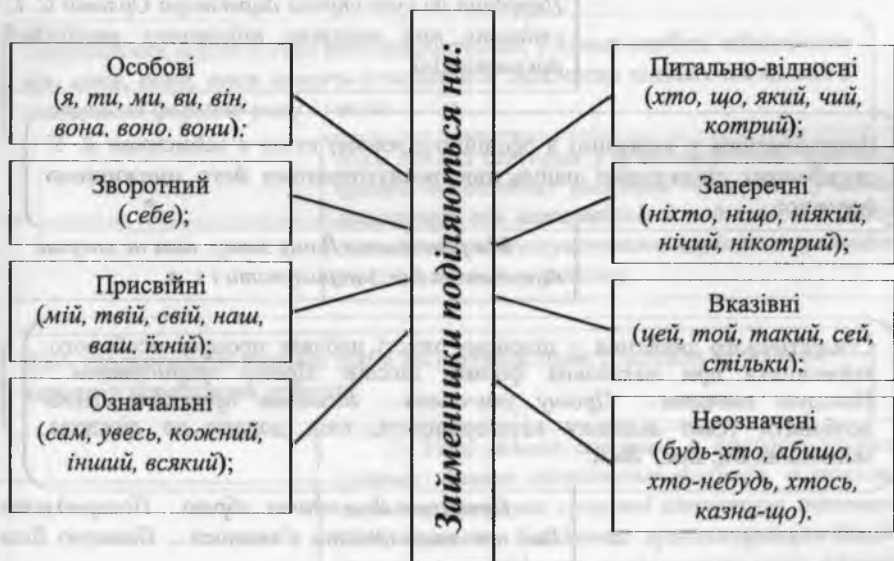
п'ять — п'ятірка, троє — трійка;

Лічильні словосполучення, що позначають час:

12 годин 30 хвилин — пів на першу.

4.9. Нормативність уживання граматичних форм займенника

Займенники привертають до себе увагу насамперед специфікою своєї семантики: вони не дають характеристичної назви предметові чи явищу, а лише вказують на предмети, ознаки, кількість.

Семантичні особливості, синтаксичні і морфологічні властивості займенників дозволяють їм поєднуватися з різними частинами мови та виступати різними членами речення. Ця здатність займенника сприяє виразності висловлювання, конкретизації контексту.

Водночас неправильна побудова фрази із займенником може створювати двозначність, наприклад:

Передана до суду справа директора Орлової С. Г. свідчить про належну її підготовку.

У даному реченні не зрозуміло, про чію підготовку йде мова: *директора чи справи?* Для конкретизації варто у реченні вжити уточнення, яке можна подати у дужках безпосередньо після займенника.

Передана до суду справа директора Орлової С. Г. свідчить про належну підготовку необхідної документації.

Неприйнятним у вживанні в офіційно-діловому стилі є займенник *я*. У службовому спілкуванні найчастіше послуговуються його множинною формою:

Ми розглянемо Вашу заяву; нам не вперше доводиться Вас затримувати і т. д.

Стилістичного значення у діловому тексті набуває пропуск особового займенника при наказових формах дієслів: *Прошу організувати... Наказую вивчити... Прошу уточнити... Вимагаю притягти...* Щоб позбавити текст відтінку категоричності, слід додати до дієслова займенник *Ви, Вас, Вам*:

Пропоную Вам здати зброю... Попереджаю Вас про необхідність з'явитися... Наказую Вам подати...

Порушенням норми є надмірне використання займенників у тексті, що ускладнює сприймання і розуміння суті викладеного в ньому:

*Слід мати на увазі, що **Ваша** особиста зброя — пістолет — призначена для влучення у злочинця з близької відстані. **Його** кулям властива значна сила, тому **ви і вони** надасте тілу сильного удару, від якого створюється неодмінно стресова ситуація.*

Порушенням норми літературного мовлення є використання регіональних відповідників до займенників:

У нього все так складалося: то єїні батьки не хотіли його, то його батьки не хотіли неї.

Таким же порушенням норми в усному мовленні є неправильне наголошування займенників: *мої документи, твої справи.*

Порушенням норми є така побудова речення, у якому особові займенники *він, вона, воно, вони* можуть стосуватися одночасно кількох іменників з однаковою формою роду і числа:

Усім відома ситуація у правоохоронних органах: бракує досвідчених фахівців, пального, сучасної апаратури та автомобілів і водночас їм доводиться часто вислуховувати нарікання громадян на їх незадовільну роботу.

Щоб удосконалити виклад, треба застосувати один із кількох можливих варіантів перебудови речення:

1) *Усім відома ситуація у правоохоронних органах: бракує досвідчених фахівців, а також часто не вистачає сучасної апаратури, автомобілів, пального. І водночас правоохоронцям доводиться вислуховувати нарікання на свою адресу щодо незадовільного виконання ними своїх обов'язків.*

2) *Усім відома ситуація у правоохоронних органах: бракує досвідчених фахівців, а також часто не вистачає сучасної апаратури, автомобілів, пального. І одночасно їм, правоохоронцям, нерідко доводиться вислуховувати нарікання громадян на незадовільний стан правоохоронної діяльності.*

Присвійні займенники *її, його, їх, свій*, уживання яких у тексті пов'язане з двома іменниками, створюють двозначність. Наприклад:

Представник митниці наказав депутатові віддати свій паспорт.

У даному реченні займенник *свій* може стосуватися як іменника *представник*, так і іменника *депутат*. Для того щоб внести ясність, речення слід перебудувати:

Представник митниці наказав, щоб депутат віддав свій паспорт. Або: Представник митниці наказав депутатові: "Віддайте свій паспорт".

Часто присвійні займенники створюють надмірність у висловлюванні: *мій власний план, моя автобіографія, мій автопортрет, моя власна точка зору* тощо. В усіх цих словосполученнях займенник є зайвим.

Займенник *себе* також може спричиняти двозначність, якщо у реченні є два іменники, яких він може стосуватись:

Командир наказав капітанові викликати вогонь на себе.

У даному реченні займенник *себе* може стосуватися як іменника *капітан*, так і іменника *командир*. Щоб уникнути двозначності, треба перебудувати речення:

Командир наказав капітанові, щоб він викликав вогонь на себе. Або: Командир наказав капітанові: "Викликай вогонь на себе!"

Ненормативними є вислови *поводити себе, чути себе, представляти собою*, замість нормативних: *поводитися, чути, бути (є)*.

Вказівний займенник **цей** може бути співвіднесений із різними словами в контексті, наприклад:

Організована злочинність дедалі набуває поширення. Боротьба зі збройними угрупованнями посилюється. З цим не можна миритися.

У такому контексті займенник **цей** може стосуватися як поширення організованої злочинності, так і боротьби з нею. Текст слід перебудувати у такий спосіб:

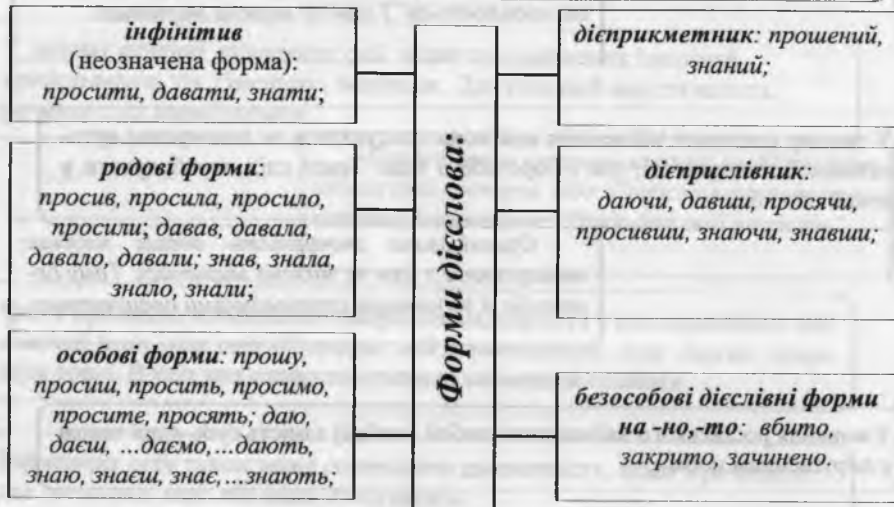
Організована злочинність дедалі набуває поширення. І з цим не можна миритися. Тому боротьба зі збройними угрупованнями посилюється.

Уживання російського займенника **любой** (*любий*) замість *будь-який* також є порушенням норми.

4.10. Нормативність уживання граматичних форм дієслова

Дієслово — найбільш уживана частина мови, граматичні форми якої сприяють динамізму й констатації подій та явищ. Дієслово багате на синонімічні варіанти і водночас складне за своїми зв'язками з іншими словами.

Типовими порушеннями нормативності уживання дієслівних форм є:

неправильні особові закінчення: *боряться* (замість *борються*), *сипляться* (замість *сиплються*), *сміяться* (замість *сміються*);

уживання діалектних форм замість літературних: *Коли він зрозумів, що його оточили і втікати нікуди, вирішив застрелитися* (замість *застрелитися*);

уживання зворотних дієслів, характерних для пасивних конструкцій, замість незворотних: *Я вибачаюся за спізнення. Хлопчик має розшукуватися власними силами — односельчанами і батьками;*

уживання активних дієприкметників теперішнього часу (а інколи і минулого): *пишучий в усі інстанції* (замість *який пише в усі інстанції*); *підвипивши молодики* (замість *нетверезі, п'яні*); *нападаючий на нього* (замість: *який нападав на нього*), *повеселівиі хлопці* (замість *звеселілі*);

Дієприслівникові звороти досить поширений вид дієслівних форм у діловому мовленні. Дієприслівникові звороти сприяють динамічності мовлення. Тому їх часто використовують у книжних стилях замість підрядних обставинних речень.

Місце дієприслівникового звороту у реченні вільне. Однак дієприслівникові звороти, які вказують на дію, яка передувала дії, вираженій дієсловом-присудком, а також дієприслівникові звороти із значенням причини і умови зазвичай ставляться перед дієсловом-присудком.

Дієприслівниковий зворот може відноситися до члена речення, вираженого інфінітивом. Може вживатися і при прислівниках або дієприкметниках і не виражати дії підмета.

У безособових реченнях дієприслівниковий зворот може відноситися лише до інфінітива. Тому неправомірним вважається речення типу: *Підходячи до будинку, мені стало страшно.*

Дієприслівниковий зворот не повинен вживатися при пасивному звороті, оскільки суб'єкт дії, що виражена присудком, і суб'єкт дії, що виражений дієприслівниковим зворотом, не збігаються, напр.: *Одержавши тяжку рану, сержант був врятований товаришами. Ідучи щодня на службу, зброя повинна вичищатися.*

Так само дієприслівниковий зворот не уживається у тих випадках, якщо дія, виражена дієприслівниковим зворотом не стосується того самого діяча, що й присудок: *Будучи на нараді, питання про зростання злочинності стояло досить гостро. Навчаючись разом в університеті, він залишився для мене другом на все життя.*

4.11. Нормативність уживання прийменників

Прийменник як службова частина мови виконує значну роль у нашому усному і писемному мовленні. За допомогою прийменників виражаються найрізноманітніші відтінки думки, що сприяє і розвитку мислення.

Прийменники, особливо непохідні *на, в, з, до, для, від, при* належать до найчастіше вживаних слів у сучасній українській мові: вони ширше і досконаліше виражають відношення між предметами і діями чи ознаками, ніж самі відмінкові закінчення, наприклад: *подія сталася біля дороги, подія сталася серед дороги, подія сталася вздовж дороги*. У даних словосполученнях родовим відмінком іменника з різними прийменниками передаються різні просторові відношення.

Порушення норм у вживанні прийменникових конструкцій. До них належать:

Неправильний вибір прийменника: *по* (треба: *за*) наказом хазяїна, *по* (треба: *до*) п'яте число, практичні *по* (треба: *з*) криміналістиці (*ки*);

Наявність зайвих прийменників: *учитель з математики, описує про життя підсудного; оплатити за проїзд* (замість: *учитель математики, описує життя підсудного, оплатити проїзд*);

Неправильне утворення форм іменника у прийменниковому сполученні: *побігли по сходам*, (треба: *по сходах*), у *Миколці* (треба: у *Миколки*) було бажання помсти;

Недостатнє усвідомлення обставинних відношень, що їх виражають прийменникові конструкції: *упав на підлозі* (треба: *на підлогу*);

Неправильне утворення форм похідних прийменників: *на протязі* (замість *протягом*), *не дивлячись* (замість *незважаючи на*);

Неправильне керування прийменникових конструкцій: *згідно плану* (замість *згідно з планом*), *відповідно з інструкцією* (замість *відповідно до інструкції*).

Нагромадження однакових прийменників у фразі: *поїхав у міністерство у Київ у справі*. Треба: *до Києва у міністерство з приводу...*

На жаль, найчастіше недоліком ділового мовлення стає неправильне уживання прийменника *по*:

робота по виявленню, заходи по боротьбі, комітет по законодавчій експертизі, комісія по контролю, відділ по захисту прав споживача, майстерня по ремонту автомобілів, заняття по боксу, фахівець по криміналістиці, майстер спорту по дзюдо, дебати по статті 10 Конституції, лікар по травматології, пропустив по хворобі тощо.

Усунути вказаних порушень літературної норми можна, освоївши усе розмаїття значенневих відтінків прийменників української мови. Заміна подібних ненормативних штампів словосполученнями з прийменниками з (*із, зі*), *щодо, у справі, над, для, за* та ін. або безприйменниковими конструкціями лише увиразнить мовлення, наприклад:

робота щодо виявлення, заходи боротьби, комітет законодавчої експертизи, комісія контролю, відділ захисту прав споживача, майстерня ремонту автомобілів, заняття з боксу, фахівець з криміналістики, майстер спорту із дзюдо, дебати з приводу статті 10 Конституції, лікар-травматолог, пропустити через хворобу (у зв'язку із хворобою) і т.ін.

Слід запам'ятати, що прийменник *по* в українській мові уживається:

у просторовому значенні: *ходити по крамницях; розкидати книжки по столу;*

при означенні предмета, на який спрямована дія: *ударити по м'ячу; по голові;*

на означення мети: *ходити по воду, по гриби;*

у сполученні з числівником: *по одному, по сім;*

на означення розміру й кількості: *по гривні;*

у часовому значенні: *по обіді (після обіду), по смерті (після смерті);*

для вираження стосунків спорідненості, близькості: *родич по чоловікові; колега по роботі; товариш по школі.*

В усіх інших значеннях прийменник *по* не уживається. А його вживання найчастіше пов'язане з впливом російської мови. Адже ділову документацію до 1990 року вели російською мовою, тому подібні ненормативні конструкції з *по* ще не повністю зникли з нашої мови.

Існують деякі правила заміни таких конструкцій українськими відповідниками, що пов'язано з уживанням конкретних прийменників:

1

Після слів *заходи, рекомендації, настанови, завдання, допомога, семінар, набір, рада* краще вживати прийменники *щодо, для*, іноді — *з, у справі* або безприйменникову конструкцію, наприклад:

*заходи щодо (для) дальшого поліпшення пенсійного забезпечення,
рекомендації щодо поліпшення навчального процесу;
настанови з питання...
семінар для обміну досвідом
завдання щодо вилучення незареєстрованої зброї;*

2

Після слів *комітет, відділ, управління, об'єднання, інспекція, майстерня, гурток* і т. ін. доречніше *уживати форму родового відмінка відповідного іменника* або прийменникову сполуку *в(у) справі*:

*Комітет радіомовлення та телебачення;
Комітет у справах молоді, спорту, туризму;
відділ технічних засобів;
райвідділ соціального забезпечення;
інспекція у справах неповнолітніх;
майстерня ювелірних виробів;*

3

Після слів *змагання, заняття, залік, фахівець (спеціаліст), директиви, нарада, майстер, чемпіон, інженер* і т. ін. уживаються конструкції з прийменником *з (зі, із)*, рідше безприйменникові:

*змагання з важкої атлетики;
заняття з цивільної оборони;
фахівець з правознавства;
інженер з техніки безпеки;
майстер спорту з шахів;
іспит з української мови і літератури;
нарада з питань...*

4

У ряді конструкцій замість *по* краще уживати прийменники *про, до, через, за*:

*дебати про перспективу;
видача довідок про грошові перекази;
зауваження і побажання до закону;
був у відпустці через хворобу;
сьогодні 10 градусів за Цельсієм;
у період з 18 до 28 травня.*

Прийменник *при* також набув поширення в українській мові, наприклад: *при Сталіні, при взятті, при нужді*. Хоч не завжди такі форми є доречними. У багатьох випадках їх краще замінити на конструкції: *за Сталіна, коли брали (коли взяли, взявши), в нужді* тощо.

Хоча маємо: *А сама залилася при старості, як билинонька в полі* (Кв.-Осн.). *Хоч він не любив тепер розкидатись, а при нужді чоловікові допоможе* (Панас Мирний).

Типовою хибою є неправильне уживання прийменника *за*, наприклад: *Мати постійно дбає за них, своїх малолітніх дітей*. Потрібно: *про* них.

Ще однією хибою ділового мовлення правників є вживання складеного прийменника *згідно з* у родовому відмінку: *згідно закону, згідно графіку, згідно розкладу, замість згідно із законом, згідно з графіком, згідно з розкладом руху поїздів*.

Синоніміка прийменникових конструкцій

В українській мові наявні синоніми і антоніми серед прийменникових конструкцій. Деякі прийменники вступають у синонімічні відношення, наприклад: *поїхав до Києва — у Київ, зайшов до аудиторії — в аудиторію, старший за мене — старший від мене; біля мене, поруч мене, коло мене*. А ще інші прийменники виступають з протилежним значенням: *увійти в аудиторію — вийти з аудиторії, покласти на стіл — покласти під стіл, пішов на службу — повернувся зі служби*.

Чи замислювалися ви коли-небудь, чому говоримо: *жити у місті, але на селі; вчитися в університеті, в інституті, але на курсах*.

з назвами міст, сіл, районів, областей, країн, держав: *У Львові, у Київській області, у Кирилівці*. Проте є ряд сполучень з таким самим значенням, що уживаються із прийменником *на*: *на Кубі, на Полтавщині, на Тернопільщині, на Русі, на Поліссі*.

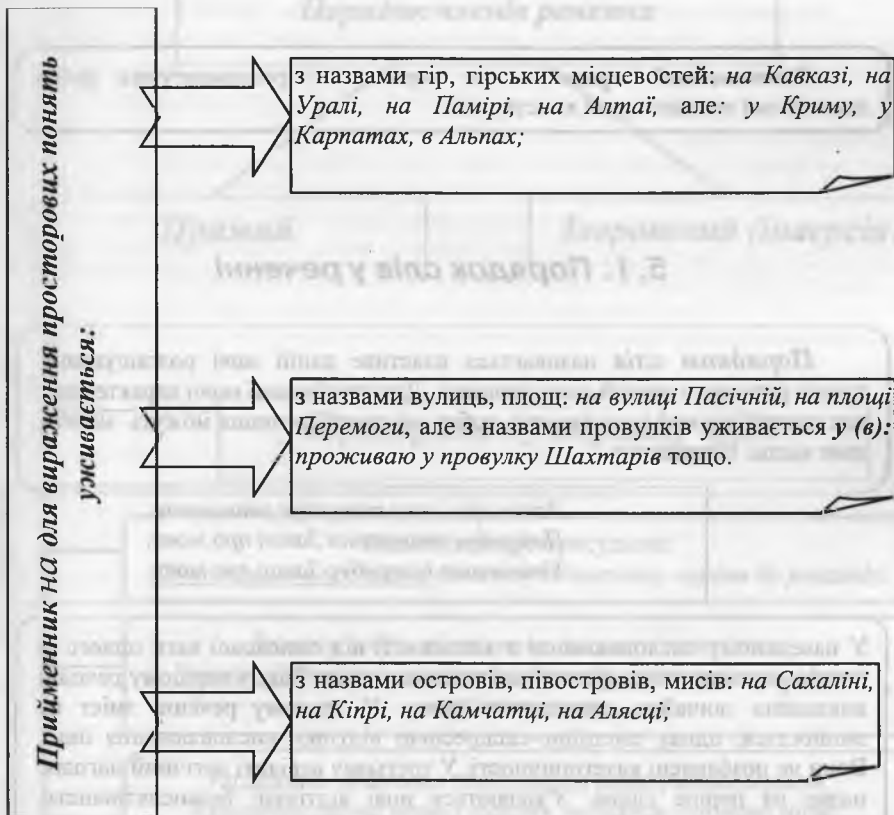
Існують думки, що прийменник *у* (*в*) уживається на окреслення великого простору, а прийменник *на* визначає лише частину цього простору, напр.: *в Голландії, у Франції, у Києві на Подолі*.

з назвами навчальних закладів: *учитися в технікумі, в інституті, в університеті, в середній школі, в гімназії, в коледжі*. Якщо треба наголосити на частині навчального закладу, то уживається *на*: *на факультеті, на відділенні, на курсах, але: у групі, у класі*;

з назвами видовищних закладів: *у театрі, в кіно, у цирку, в опері*; однак з назвами заходів-імпрез — уживається *на*: *на концерті, на виставі*;

у професійному мовленні: *виступ у концерті, працювати на радіо, на телебаченні*.

Прийменник **в(у)**
для вираження просторових стосунків
уживається:

Не слід уживати прийменник *на* у таких випадках: *поїхав на гриби, пішов на поліклініку, піду на рибу, на суніці*. Уживаються такі слова переважно у поетичному мовленні.

5. СИНТАКСИЧНІ НОРМИ

Синтаксичні норми — це норми, які регламентують вибір правильної синтаксичної конструкції.

5.1. Порядок слів у реченні

Порядком слів називається властиве даній мові розташування членів речення у певній послідовності. Для української мови характерний так званий *вільний порядок слів*, тобто усі члени речення можуть міняти своє місце. Наприклад:

*Закон про мови потребує уточнення.
Потребує уточнення Закон про мови.
Уточнення потребує Закон про мови.*

У наведеному висловлюванні в залежності від смислової ваги одного із членів речення може суттєво змінюватися зміст. Так, у першому реченні викладена звичайна констатація факту. У другому реченні зміст не змінюється, однак емоційно-експресивні відтінки висловлювання інші. Вони не позбавлені категоричності. У третьому варіанті логічний наголос падає на перше слово. З'являються нові відтінки: безапелятивність, однозначність.

Функції порядку слів у реченні:

Синтаксична

Стилістична

Семантична

Порядок членів речення

Прямий

Зворотний (інверсія)

При прямому порядку слів:

Підмет передеє присудкові:

Суддя повинен провести ретельну підготовку справи до розгляду.

Додаток стоїть після слова, до якого стосується:

Розмір відшкодування моральної шкоди суд визначає в межах заявлених вимог.

Узгоджене означення стоїть перед означуваним словом:

Критична оцінка певних фактів, недоліків, що мали місце, критичні рецензії, що стосуються особи автора, не можуть бути підставою для задоволення вимог про відшкодування моральних збитків.

Обставини в залежності від значення і способів вираження можуть стояти перед словом, з яким вони пов'язані, і після нього:

Спори підлягають розгляду в судах та/або арбітражних судах України або за домовленістю сторін у третейських судах, у тому числі за кордоном.

Непря́мий порядок слів, або інверсія — зміна звичайного розташування слів у реченні з метою виділення тих чи інших його членів. Цей прийом найчастіше використовується в усному мовленні з метою надання певного смислового значення потрібному слову. Як правило, таким словом стає перше слово речення: *Звернути увагу судів на ...*

Уміння робити логічний наголос дуже важливо для юристів. Як правило, інтонаційне виділення слова в усному мовленні позбавляє двоякого тлумачення викладеного. Невдале розташування слів у написаному реченні часто є причиною помилок: *Два автомобілі та водії з причепом везли ліс* (треба: *Водії на двох машинах з причепами везли ліс*).

**Непря́мий порядок слів
забороняється:**

Якщо форма підмета і прямого додатка збігається, наприклад: *Мотоцикл перекинув автотранспортувач. Вживання наркотиків змінює свідомість.*

У реченнях, що складаються з іменника і прикметникової форми, бо перестановка членів в таких реченнях змінює їхню структуру і тип речення: *Некерований характер. Характер некерований.* Перше речення — однокладне називне, у якому є підмет з означенням, у другому двокладне — з підметом і присудком.

У так званих реченнях тотожності, коли і підмет, і присудок виражені називним відмінком іменника: *Мій вітчим — водій. Водій — мій вітчим.*

5.2. Координація присудка з простим підметом

1

Простий підмет найчастіше виражається іменником у називному відмінку однини і множини. **Простий присудок** узгоджується з ним у числі, а в минулому часі і в минулому часі та умовному способі — і в роді. Наприклад: *Він дивиться на неї і нічого не розуміє.*

Відхилення щодо такого узгодження маємо тоді, коли при підметі є два чи більше означень, що вказують на різні предмети, а підмет стоїть в однині. **Присудок** у таких випадках має **форму множини**: *Внутрішня і зовнішня політика за останній час кардинально змінилися.*

2

Якщо присудок складений, то іменна частина присудка також узгоджується з підметом у роді та числі: *Кажуть, ніби він дуже покалічений* (Стельмах).

3

При підметі, вираженому іменником спільного роду, форма присудка обумовлюється ще й статтю особи: *Сирота скиталася по людях* (Мирний). Але може бути і: *Сирота скитався по людях.*

4

З іменниками спільного роду не слід плутати іменники, що позначають професію чи рід діяльності. Ці іменники є іменниками чоловічого роду, хоч позначають осіб як чоловічої, так і жіночої статі: *адвокат, прокурор, секретар, декан, професор, інженер* тощо. При таких підметах обов'язкове граматичне, а не смислове узгодження: *Суддя повернув справу на доопрацювання. Адвокат детально ознайомився зі справою М. Климчука.* Форма жіночого роду при таких іменниках є розмовною.

Щоб уникнути двозначності при іменниках — назвах професії чи посади, слід уживати ім'я та прізвище, тоді присудок узгоджуватиметься за змістом: *Інспектор у справах неповнолітніх Марія Горошко провела з ним не одну бесіду.*

5

Якщо при загальному іменнику є географічна назва, то присудок узгоджується з підметом - загальним іменником: *Ніби потонуло в вербах село Вербівка* (Нечуй-Левицький).

6

Якщо поєднуються два загальні іменники прикладкового типу, на зразок: *плац-палатка, кафе-ресторан, ліжко-диван*, то підметом слід вважати те слово, яке виражає ширше поняття: *Плац-палатка стала нам у пригоді*.

7

При підметах, що виражені невідмінюваними іншомовними іменниками чи аббревіатурами, присудок має таку форму, якої вимагає рід та число іменника:

а) при підметах — назвах предметів присудок стоїть у середньому роді: *журі присудило, таксі під їхало, фойє гарне*;

б) при підметах — назвах тварин присудок здебільшого має форму чоловічого роду: *пони красивий; колібрі прилетів*;

в) при підметах — назвах осіб форма присудка залежить від статі, позначеної підметом: *денді прийшов, леді запізнилася*;

г) при підметах — географічних назвах форма присудка зумовлена родовим поняттям цієї назви: *Міссісіпі (ріка) вийшла з берегів. Бакв (місто) потонуло в зелені*;

д) при підметах — ініціальних аббревіатурах форма присудка залежить від основного слова скороченої назви: *НРУ (Народний Рух України) ухвалив нову програму своєї партії. АЕС (атомна електростанція) перестала функціонувати*.

Узгодження присудка зі складеним підметом

1

Якщо підмет має у своєму складі складений числівник, що закінчується на **однину**, то присудок ставиться у формі **однини**: *Двадцять один курсант додатково навчається на курсах;*

2

Якщо підмет має у своєму складі кількісний числівник, що закінчується на **два, три, чотири**, то присудок ставиться у формі **множини**: Однак препозиція підмета дає підстави для уживання форми однини: *Поблизу хати, в якій сталася кривава драма, ростуть два маленькі деревця (два маленьких деревця росте);*

3

При складених підметах з числівниками від **п'яти і далі** присудок може стояти як у **формі однини**, так і у **формі множини**: *Під час катастрофи легендарного "Титаніка" загинуло 1513 чоловік. В авіакатастрофі "Боїнга - 747" загинули 79 осіб. Однина вживається, якщо присудок стоїть у препозиції: *Всього у справі проходило 9 потерпілих.* а також якщо підмет позначає неістот:*

4

Якщо до складу підмета входять **збірні числівники**, то можливі **паралельні форми** присудків: *Семеро одного не ждуть.* Множина переважає тоді, коли при числівнику є означальні слова: *Прийшли всі четверо;*

5

Спостерігається хитання у виборі форми присудка при підметах, до складу яких входять слова **багато, небагато, мало, більшість, кілька, декілька, ряд, частина**. Як правило, переважає однина: *Більшість студентів нашого курсу вчиться (вчатьсЯ) на "добре" та "відмінно".*

6

Якщо після названих слів або й без них іде перелік, то присудок ставиться у формі множини: **Більшість піхотинців, артилеристів і бійців інших родів військ відбивали натиск ворога на шосе.**

7

З однорідними підметами присудок також може уживатися як у формі однини, так і у формі множини. Вибір форми залежить від місця підмета, а також граматичного характеру слів, що виконують функцію підмета. **Ігор, Богдан і ще двійко їх друзів заявили до нього додому.**

5.3. Деякі випадки керування

Керування — це такий тип підрядного зв'язку, при якому головне слово вимагає від залежного певної відмінкової форми із прийменником чи без нього, наприклад: *доповісти керівництву, заступити на варту, втратити пильність, написати рапорт, передати справу до суду* тощо.

У той же час керування має національну специфіку, оскільки в інших мовах, навіть близькоспоріднених, можуть бути цілком інші конструкції. Порівняймо: *Про що йдеться? О чем речь? О со chodze?*

Деяким дієсловам властиве подвійне керування: і прийменникове, і безприйменникове з різним значенням, наприклад:

розповісти членам групи — розповісти про членів групи.

Різні керовані відмінки близькі за значенням і в певних умовах навіть допускають підміну як синонімічні конструкції:

доповідна прокуророві — доповідна для прокурора, купив тобі і купив для тебе; вистрелив пістолетом — вистрелив з пістолета.

Іноді кероване слово може вступати у подвійну залежність, тобто може залежати від різних слів у реченні, що заважає точному розумінню думки, порівняймо:

Він заарештував бандита з кам'яним обличчям.

Із даного речення невідомо, хто саме був з кам'яним обличчям: чи бандит, чи "він", тобто той, хто заарештовує. Або:

Курсантові доводилося багато пояснювати.

Іноді подвійна залежність не тільки затемнює зміст речення, а й призводить до двозначності, нечіткості, наприклад:

Сторож тут же повідомив про крадіжку чергового міліціонера.

При слабкому керуванні виникає ряд помилок: неправильний прийменник, не та форма іменника при дієслові:

Про це курсант має пильнувати

(замість: пильнувати **цього**).

Єдине, про що шкодував старий, що вік його йде до неминучого завершення

(замість: шкодувати за **чим**).

Завдяки добрій підготовці наших правоохоронців процент правопорушень постійно зменшується.

(потрібно: завдяки **добрій підготовці**).

Нерідко норма іншої мови (найчастіше російської) накладається на українську, внаслідок чого виникають помилки:

благодарить (кого?) — *дякувати* (кому?) слідчому;
причинять (что?) — *здавати* (чого?) удару;
снабжать (чем?) — *постачати* (що?) паливо;
подражать (кому?) — *наслідувати* (кого?) героя.

Слід запам'ятати, що в українській мові однокореневі слова часто керують різними відмінками, наприклад:

завідуючий (чим?) **кафедрою** — *завідувач* (чого?) **кафедри**;
сповнений (чим? і чого?) **гордістю і гордості**;
але *наповнений, переповнений, вивповнений* (чим?) **злістю**;
торкатися (чого?) і *доторкатися* (до чого?) **до нього**;
дорівнювати (чому?) — *рівнятися* (на кого?) **на батька**.

Неоднакових відмінків вимагають після себе деякі синоніми слова:
характерний (для кого?) **для затриманих** — *притаманний* (кому?)
зłodієві — *властивий* (кому?) **злочинцеві**; *опановувати* (що?) **предмет** —
оволодівати (чим?); *знущатися, глумитися, глузувати* (з кого?) **з нього**;
але: *збиткуватися* (над чим?) **над різними**.

Трапляються помилки у виборі керованої форми при однорідних членах речення. Треба зважати на те, якої відмінкової форми вимагають слова, що утворюють однорідний ряд. Інколи спостерігається уживання спільного додатка при словах, які вимагають різних відмінкових форм. Наприклад:

Він любив і пишався своєю посадою.

Треба: *Він любив роботу і пишався своєю посадою*

Для частини слів української мови характерним є *варіантне керування*. Воно виявляється в тому, що при одному стрижневому слові вживається дві або більше різних керованих форм в одному і тому ж значенні. Наприклад:

повний (чого? чим?),
дорогий (кому? для кого?),
сповнений (чого? і чим?),
вбачати кому? (Д.в.) за що? (Зн. в.),
вчитися чого? (Р. в.),
говорити про що? (Зн. в.).

5.4. Однорідні члени речення

У мовленні правників досить часто виникає потреба в описі фактів або явищ із переліком їхніх особливостей чи обставин. Характеристика особи чи предмета, побудована на якійсь одній підставі, дає можливість деталізувати опис, конкретизувати дії. Такі слова у реченні виступають у функції *однорідних членів*, наприклад:

Права і свободи людини, їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави.

Правила побудови рядів однорідних членів речення:

Перелік ознак, явищ чи фактів повинен бути здійснений на якійсь одній підставі (за віком, за фізичними даними, за метою і таке інше).

Члени ряду однорідних повинні виключати один одного. Так, не можуть бути поєднані як однорідні члени видові і родові поняття, напр.: *кури, гуси, птиця...*

Обов'язкове підпорядкування однорідних членів узагальнювальному слову: *Змагання відбулося з таких видів спорту: стрільба з лука, біг на 100 метрів, плавання.*

Якщо ряд однорідних членів логічно вичерпаний, то в кінці ряду перед останнім словом повинен стояти сполучник, наприклад: *Зі складу викрадені: автомати — 2 (два), набойі — 13 (тринадцять), взуття -3 (три) пари чобіт та наплічники — 3 (три) штуки.*

Якщо ряд однорідних членів з певних причин не завершений, то нормативним є відсутність сполучника, наприклад: *Як встановило слідство, вони займалися злочинним промислом у багатьох містах України: Луцьку, Одесі, Києві, Севастополі.*

5.4.1. Правила уживання сполучників між однорідними членами

Правила уживання сполучників між однорідними членами:

Сполучники повторюються між однорідними членами речення тоді, коли треба підкреслити вагомість кожного з них: *Вже в перші години після вчинення замаху до слідства були залучені і слідчі, і працівники прокуратури, і працівники СБУ.*

Якщо сполучник “і” може бути використаний перед кожним членом речення, то сполучником “та” не слід надуживати. Його можна використовувати:

а) коли мова йде про поєднання дуже близьких понять, наприклад: *Під час обшуку були вилучені гроші та цінності, ділові папери з банку та особисті боргові зобов'язання.*

б) Якщо однорідні члени позначають не дуже близькі або й зовсім не близькі за семантикою поняття, то сполучник *та* можна ужити наприкінці речення. Наприклад: *Особу, якій заподіяну майнову шкоду і яка пред'явила вимогу про відшкодування збитків, слід визнавати одночасно потерпілою і цивільним позивачем та забезпечити їй усі передбачені законом права.*

Двочленні сполуки *як...так і, не тільки... але й, наскільки...настільки, не так...як* повинні поєднувати однорідні поняття. Наприклад: *Власник звільняється від відшкодування шкоди, якщо доведе, що шкода не тільки не заподіяна з його вини, а й не є причиною моральної шкоди.*

Двочленний сполучник *як...так і* підкреслює двосторонність відношень. Він легко може бути замінений сполучником *і*: *Як вчора, так і сьогодні можна було одержати дозвіл на володіння холодною зброєю.*

У пари можна поєднувати слова на підставі спорідненості або протилежності однорідних членів речення. Наприклад: *Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.*

5.4.2. Прийменники при однорідних членах речення

Якщо однорідні члени речення непоширені, досить вжити перед рядом один раз прийменник, наприклад:

Пошуки вели у будинках, кінотеатрах, кафе, барах.

Якщо однорідні члени поширені, то прийменники треба повторювати для того, щоб виділити, підкреслити однорідні члени речення. Наприклад:

Власник підприємства, установи й організації або уповноважений ним орган несе матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну працівникові каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ним трудових обов'язків, а також за моральну шкоду, заподіяну потерпілому власником фізичного чи психічного впливу небезпечних або шкідливих умов праці.

5.5. Правила побудови ряду однорідних членів речення

1

Додержання логічної однорідності у побудові ряду однорідних членів речення, наприклад:

Власник складу-магазину заявив про викрадення з нього жіночого одягу: зимові чоботи (тридцять пар), пальта осінні (вісім штук), костюми ділові (шістдесят штук). Наприклад, у цей ряд не можна включати "дитячі чобітки", які не підпадають під узагальнювальне слово "жіночий одяг"

2

Побудова ряду однорідних членів, що містять або родові або видові поняття, наприклад:

У масових безчинствах брала участь молодь: школярі, студенти, робітники.

3

Ряд однорідних членів речення складається із однакових частин мови:

Затриманий був непоголений і в нетверезому стані.

4

У ряді однорідних не поєднуються члени речення і окремі речення, наприклад:

Близько 19 год. 30 хв. до райвідділу прибули слідчі-експерти обговорити ситуацію і щоб вирішити, що робити далі. Замість:...щоб обговорити ситуацію і щоб вирішити, що робити далі.

5

Однакове узгодження однорідних членів речення з узагальнювальним словом, наприклад:

Офіцери повинні виконати нормативи з таких видів спорту: біг на 100 м, стрільба з пістолета, боротьба.

6

Однакові способи вираження однорідних членів речення у переліку пунктів, розділів і т. ін., наприклад:

Відповідальність за порушення законодавства про інформацію несуть особи, винні у вчиненні таких порушень, як:

- *необґрунтована відмова від надання відповідної інформації;*
- *надання інформації, що не відповідає дійсності;*
- *несвоєчасне надання інформації;*
- *навмисне приховування інформації.*

7

Наявність прийменників із пари повторюваних чи двочленних, наприклад:

*З метою зменшення дорожньо-транспортних пригод комунальні служби слідкують за станом доріг **не лише** на головних магістралях, **а й** у містах і селах.*

8

Граматична поєднаність однорідних членів речення, наприклад:

Пасажир зобов'язаний пред'явити посвідчення на вимогу контролера або водія (а не водію).

9

Недопустиме порушення норм керування серед однорідних членів речення, наприклад:

Як переконувала нас мати, син любить і гордиться своїм батьком. Замість: Як переконувала нас мати, син любить свого батька і гордиться ним.

10

Ряд однорідних членів, з'єднаних парними сполучниками, виражений однаковими частинами мови, наприклад:

*Хлопці не лише **працьовиті**, а й **старанні**.*

6. ЛОГІЧНІСТЬ МОВЛЕННЯ

За визначенням учених, *логіка* (від давньогрецького *logos* — слово розум, думка) — слово багатозначне. У широкому розумінні — це наука що вивчає форми і закони мислення людини; у вузькому одержання правильного висновку з кількох чи одного істинних висловлювань, суджень.

Логічне мислення означає:

Процес мислення (дискурсу, судження) є зв'язним, послідовним і чітким;

Мислення підпорядковане певним законам, на підставі яких формулюються правила логічного мислення. Алогічним є мислення, що суперечить законам логіки або мислення;

Обґрунтоване, доведене, точне і систематизоване мислення не підлягає ілюзіям чи обману.

В основі професійної діяльності правників лежить логічне мислення. *Перша умова логічності* — позаструктурні особливості — дохідливість, дієвість, достовірність.

Той, хто вміє логічно мислити, вміє і логічно висловлювати свої думки в усному виступі.

Логічний аналіз мови права передбачає визначення:

структурних рівнів мови;

її специфіки як засобу передачі думок, інформації, поняття;

її можливостей для створення нових знаково-символічних моделей у різних галузях права.

Мова права, за твердженням Н. Карамішевої, з точки зору логіки поділяється на:

Теоретичну мову (мову юридичних теорій, юридичних законів);

Емпіричну мову (прикладну), тобто мову правового аналізу, правозастосування, мову тлумачення та ін

Рівні мови права

Об'єктивний рівень –

це система знаків і символів природної і штучної мови, які репрезентують і відображають реальні об'єкти, що досліджують юристи у процесі правової діяльності.

Метарівень –

це система символів і знаків, які використовуються для аналізу мови, у тому числі об'єктивної.

Гносеологічну істинність і хибність висловлювань можна визначити через семантику (смысл) висловлювань у такій послідовності:

визначити зміст термінів (понять), які входять у структуру висловлювань;

встановити логічний зв'язок між термінами;

визначити конкретну ситуацію, в якій це висловлювання є істинним. Наприклад, істинність висловлювання: *Громадянин С. вбив громадянина К.* визначається у такий спосіб:

- 1) визначається зміст слова — *громадянин С.* — людина чоловічої статі;
- 2) *вбив* – вчинив злочинну дію;
- 3) *громадянина К.* — людину чоловічої статі.

Змістова значення цих слів інтуїтивно зрозумілі і не вимагає особливих уточнень.

Якщо висловлювання має більше ніж два значення, його називають *багатозначним висловлюванням*, тобто множина значень, яка логічно приписана висловлюванню, поширюється і набуває ще іншого (третього, четвертого і т.д. значень). Такими іншими значеннями висловлювання, крім “істина” і “хибність”, можуть бути: “невизначено”, “можливо”, “абсурдно”.

Логічність — перша умова мовної виразності. Вона полягає в тому, що треба знати і розуміти не лише зміст висловлюваного, головне точно донести його до слухачів. *Передумовою цього є:*

Слова у мові повинні в'язатися за змістовою інтонацією (логічна мелодія).

Слова в реченні не можна виголошувати всі однаково, треба інтонаційно виділяти в них основне.

Речення не можна зливати в безперервний потік, треба їх інтонаційно розділяти.

Головними виразниками змісту у мовленні є:

логічна мелодія

логічний наголос

логічні паузи

Логічна мелодія. Кожне вимовлене речення має свій мелодійний малюнок, який визначає напрям думки промовця. Поки думка в реченні розвивається, голос іде вгору. Коли думка завершується, голос спадає.

Основні види логічної мелодії можуть бути такі:

ствердний (коли голос на основному слові понижується),

окличний (коли голос на основному слові підвищується),

запитальний (голос на основному слові значно підвищується),

незакінчений (голос на основному слові підвищується, але менше, ніж при запитальній мелодії, характерний мелодійний обрив).

Логічний наголос —

це виділення голосом у реченні головного за змістом слова, що надає реченню точного змістового значення. Визначати логічні наголоси потрібно для того, щоб увага слухачів зосереджувалася на основних словах кожного речення.

Висотний наголос	Темповий наголос	Силовий наголос	Паузовий наголос
Наголошене слово промови виділяється більш високим або нижчим тоном проти ненаголошених слів у реченні.	Наголошене слово промовляється повільніше або швидше за інші слова.	Наголошення здійснюється вольовим підкресленням центрального за змістом слова.	Варто зробити перед наголошеним словом паузу.

6.1. Основні правила логічного наголосу

Речення, відірване від контексту, може мати кілька смислових відтінків залежно від того, яке слово наголошується. Для визначення наголошених слів існують такі правила:

Знайомі і нові поняття. Слова із відомими поняттями не наголошуються. Нові поняття наголошуються. Напр.: *Ознайомте нас, будь ласка, зі своєю політичною програмою.*

Слова, протиставлені один одному, наголошуються, напр.: *Хотілося щастя — та недоля спіткала*

Порівняння. У коротких простих реченнях наголошується тільки те слово, що є порівнянням, напр.: *Словесні виверти він здійснював такі, як хитра лисиця у своїй норі.*

Багатослівні поняття. Якщо одне поняття висловлюється кількома словами, то наголошується останнє з них. Напр.: *Львівський національний університет ім. Івана Франка.*

Підмет і присудок. На відміну від граматики, де підмет і присудок — головні члени речення, у логічній виразності мовлення підмет і присудок наголошуються лише тоді, коли в одному або обох зосереджена головна думка речення.

а) У простому непоширеному реченні наголос може падати на підмет і на присудок: *Мітинг закінчився. Мітинг закінчився.*

б) Якщо присудок є одним із видів знайомого поняття, то він не наголошується.

в) Якщо підмет позначає знайоме поняття, він також не наголошується.

г) Коли у складних реченнях підмет і присудок менш важливі для змісту, вони повинні поступитися наголосом пояснювальним словам. *Суддя пішов на засідання колегій.*

6.1.1. Логічні паузи

Логічні паузи. Це короткі зупинки в мові, які групують слова за змістом. Від переставлення логічної паузи в реченні змінюється його зміст. Загальновідомим є той факт, коли цар наказав стратити бунтівника. Засуджений подав прохання про помилування. Але гонець, якому наказали усно передати відмову, ненароком переставив логічну паузу. Замість: *Вішати не треба / милувати*, сказав: *Вішати / не треба милувати*.

При правильно розставлених логічних паузах легше сприймається зміст. Випадкові паузи розхитують чітку будову речення, утруднюють сприйняття тексту.

Логічні паузи не завжди позначаються розділовими знаками.
Логічні паузи виникають:

→ коли підмет складається з двох і більше слів:
Близько трьохсот абітурієнтів // залишилося поза ВНЗ.

→ для відокремлення групи підмета від групи присудка:
Ще треті півні / не співали // ніхто ніде / не гомонів.

→ для виділення додатка або групи додатків, що знаходяться після присудка:
Стояла я / і слухала // весну.

→ для виділення порівняння:
Світвся профіль старої жінки / воском, а молодої // листком троянди.

→ для виділення обставин:
Співають / ідучи / дівчата...

→ коли необхідно підкреслити, активізувати присудок:
В житті — // як на довгій ниві.

Звичайно, і логічний наголос, і логічна мелодія, і логічна пауза пов'язані з порядком слів, який у свою чергу зумовлюється закономірностями логічного розгортання думки у тексті, характером поєднання у фразі елементів раціонального і емоційного (кількість елементів останнього залежить від стилю мовлення).

6.1.2. Логічна композиція

Промовець, готуючись до виступу, повинен обміркувати, про що висловлюватиметься. Головне правило — головні думки повинні бути сформульовані стисло, чітко, небагатослівно. Слід уникати довгих пояснень, бо це нейтралізує, послаблює силу впливу на слухачів. Архітектоніка виступу (його побудова) повинна бути простою і виразною. Краще будувати речення з прямим порядком слів, де на першому місці — підмет, на другому присудок. Інверсії (непрямий порядок слів) нерідко ускладнюють засвоєння змісту. Не варто зловживати іншомовними словами.

Неправильний акцент у *логічній композиції* нерідко висуває на перший план другорядне поняття, а помилковий *логічний наголос* руйнує чіткість думки мовця і часто призводить до протилежних висновків.

Причинами помилок у логіці викладу можуть бути:

Поєднання логічно несумісних слів (за винятком оксиморона):
жахливо гарний, страшно добрий.

Введення у фразу зайвих слів (плеоназмів), що структурно обтяжують фразу, напр.: *моя власна думка, місяць червень, зозулястий, попелястий, чалий;*

Неправильна побудова однорідних рядів членів речення, коли в нього входять родові і видові поняття, напр.: *письменники і поети; корови, свині, кури, птиця.*

Утворення архаїчних форм і неправильна побудова аналітичних граматичних форм: *самий найкрасивіший, трохи синюватий.*

Неправильна координація присудка з підметом: *дехто з нас знали.*

Порушення порядку слів у реченні, що спотворює його зміст: *Актор читав віри, якого ми вперше слухали.*

Неправильне вживання дієприслівникових зворотів замість підрядних речень: *Повернувшись у село, йому пообіцяли знайти роботу за фахом.*

Неправильне використання сполучних засобів у складних реченнях: *Сьогодні світить яскраве сонце, і вчора була грозовиця.*

Порушення смислового зв'язку між окремими висловлюваннями: *В інституті п'ять факультетів, кожен з яких має по кілька спеціальностей. Вони існують вже понад десять років.*

Невміння поділити текст на його логічні частини.

Правила лінгвістичної експертизи правничих документів

Прочитати увесь текст документа. Під час першого читання не варто щось виправляти. Бажано всі суперечності позначати на полях олівцем, наприклад, інформація, якої бракує для повноти змісту, може бути зафіксована лише одним-двома словами.

Перевірити наявність усіх реквізитів аналізованого документа.

Перевірити додержання орфографічних норм (правильність написання слів).

Перевірити весь фактичний матеріал наскрізно:

а) наявність і уніфікація власних назв (прізвища, імені, п батькові, топоніми, гідроніми т.д.);

б) часові межі описуваних фактів, хронологічну послідовність викладу, цифрові дані із словесним записом

в) цитати, посилання на нормативні акти.

Перевірити логічну послідовність у викладі фактичного матеріалу, інтерпретацію подій, явищ і т. ін., нумерацію усередині тексту, нумерацію сторінок.

Перевірити композицію за правилами логіки:

а) чи усі частини викладу співрозмірні (чи всі елементи тексту складаються в одне ціле, чи наявні зайві частини, які лише ускладнюють сприйняття змісту);

б) чи немає дублювання змісту однієї частини іншою; чи наявні повтори;

в) чи деталізація опису фактів іде від найбільшого до найменшого, чи не висунуто на перший план малозначущі факти і опущено важливі.

6.1.3. Закони логіки

Закони логіки:**Закон тотожності**

Згідно із законом тотожності предмет думки в межах одного судження, одного доказу, однієї теорії повинен залишатися незмінним, і в процесі суджень одне знання про предмет не може підмінятися іншим знанням.

Підміна понять — один із видів логічних помилок.

Основною вимогою для автора — творця документа є доказ як особлива форма мислення. У процесі логічних дій достовірність будь-якого твердження об'рунтовується судженнями, безумовно беззаперечними або істинними.

Наприклад, у реченні: *"Торік інспектори ДАІ за незаконне зберігання й перевезення зброї затримали 133 водії"*. Чи саме водіїв затримували, чи осіб, власників автомобілів, які за професією не є водіями. Отже, дане твердження потребує додаткового уточнення, яке має важливе значення для правоохоронних органів.

Закон суперечностей

Згідно із законом суперечностей не можуть бути одночасно істинними два висловлювання, одне з яких щось стверджує про предмет, а інше — заперечує.

Наприклад, твердження про те, що *"Більша половина майна була винесена і прихована"* не є правильним, оскільки половина — це рівна частина від цілого, розділеного на дві однакові половини. Отже, *більшій* або *меншій* половини бути не може.

Закон виключеного третього

Основний зміст закону виключеного третього полягає в тому, що за наявності двох суперечливих одне одному суджень про предмет одне з них обов'язково істинне, а друге — хибне, чогось третього, середнього між ними — істинного — немає. Лише часткове заперечення одиничного предмета чи явища в одному з тверджень допустиме в наведеному законі.

Так, при з'ясуванні обставин злочину на запитання, чи був на місці вчинення вбивства знайомий злочинця, відповідь *так* або *ні* єдино правильна.

Наприклад, твердження: *"Він працював на екскаваторі. Перед ними було завдання..., він вирішив закінчити всю роботу, а тоді йти додому"* є невинуватим. На конкретне запитання повинна бути конкретна відповідь: *так* або *ні*.

Закон достатнього обґрунтування

Закон достатнього обґрунтування сформульовано так: для того щоб визнати судження про предмет істинним, повинні бути вказані достатні обґрунтування в належній послідовності та аргументованості висловлювань.

Наприклад, твердження: *"У викраденні мотоцикла "Ява" підозрюється громадянин Іщук К.Я. як раніше судимий"* є недостатнім; воно повинно містити належну аргументацію для доведення злочинних дій Іщука К.Я.

6.2. Типові помилки у логічності мовлення

1

Поєднання логічно несумісних слів (за винятком оксиморона): жадливо гарний (замість *надзвичайно гарний*), страшно добрий (замість *дуже добрий*).

2

Уведення у фразу зайвих слів (плеоназмів), що структурно обтяжують фразу, напр.: моя власна думка (замість *моя думка* або *власна думка*); трагедія сталася у місяці червні (замість *трагедія сталася у червні*).

3

Неправильна побудова однорідних рядів членів речення за умови, якщо в нього входять родові і видові поняття, напр.: письменники і поети; корови, свині, кури, птиця. Замість *письменники* або *поети*; *корови, свині, птиця*.

4

Утворення архаїчних форм і неправильна побудова аналітичних граматичних форм. Напр.: самий найнебезпечніший, трохи синюватий. Замість *найнебезпечніший* або *найбільш небезпечний*; *синюватий*.

5

Неправильна координація присудка з підметом. Напр.: дехто з нас знали. Замість *дехто з нас знав*.

6

Порушення порядку слів у реченні, що спотворює його зміст. Напр.: Актор читав вірш, якого ми вперше слухали. Замість: *Актор, якого ми вперше слухали, читав вірш*.

7

Неправильне вживання дієприслівникових зворотів замість підрядних речень. Напр.: Повернувшись у село, йому пообіцяли знайти роботу за фахом. Замість *Коли він повернувся у село, йому пообіцяли знайти роботу за фахом.*

8

Неправильне використання сполучних засобів у складних реченнях. Напр.: Сьогодні світить яскраве сонце, вчора була громовиця. Замість *Сьогодні світить яскраве сонце, а вчора була громовиця.*

9

Порушення смислового зв'язку між окремими висловлюваннями. Напр.: В інституті п'ять факультетів, кожний з яких має по кілька спеціальностей. Вони існують вже понад десять років. Замість *В інституті є п'ять факультетів, кожний з яких має по кілька таких спеціальностей, які впроваджені вже понад десять років.*

10

Невміння поділити текст на його логічні частини. Напр.: Вельмишановні судді! Справа, яку Ви розглядаєте упродовж кількох днів, має велике громадське значення.

Суть її не лише в тому, що група грабіжників, серед яких є злодії-рецидивісти, здійснила протягом короткого часу ряд зухвалих нападів на громадян, а і в тому, що серед учасників цих розбійних нападів опинилися дівчатка — учениці 8-го класу середньої школи, батьки яких займаються педагогічною, виховною роботою.

Замість

Вельмишановні судді!

Справа, яку Ви розглядаєте упродовж кількох днів, має велике громадське значення. Суть її не лише в тому, що група грабіжників, серед яких є злодії-рецидивісти, здійснила протягом короткого часу ряд зухвалих нападів на громадян, а і в тому, що серед учасників цих розбійних нападів опинилися дівчатка — учениці 8-го класу середньої школи, батьки яких займаються педагогічною, виховною роботою.

Практичний блок

Лексичні особливості ділового стилю

1. Калькування російських слів в українській мові.
2. Сплутування семантики багатозначних слів.
3. Пароніми у діловому мовленні.
4. Правильне слововживання.
5. Чистота мовлення: діалектизми, просторічна лексика, запозичення з інших мов.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антоненко-Давидович Б. *Як ми говоримо*. — К., 1995.
2. Бабич Н. *Основи культури мовлення*. — Львів, 1991.
3. Антисуржик. — Львів, 1994.
4. Дивослово. — 1994. — № 5-6.
5. Караванський С. *Секрети української мови*. — К., 1994.
6. Ощипко І. Й. *Практична стилістика сучасної української літературної мови: лексика і фразеологія*. — Львів, 1963.
7. Кононенко В.І. *Омоніміка синтаксичних конструкцій // Мовознавство*. — 1971. — № 2. — С. 28-33.
8. Лисиченко Л.А. *Лексикологія сучасної української мови: Семантична структура слова*. — Харків, 1977.
9. Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А. *Словник паронімів української мови*. — К., 1986.
10. Деркач П.М. *Короткий словник синонімів української мови*. — К., 1960.

ТЕСТИ

Рівень перший.

Завдання 1. Поясніть правильний варіант словосполучення, користуючись словниками. Вкажіть порушення норм мовлення (калькування, суржик, сплутування значення слів, синонімів, паронімів; трансформація фразеологізмів)

1. а) а саме	10. а) чоловік безобідний
б) а іменно	б) безневинний чоловік
2. а) хлопець балований	11. а) повне безобразіє
б) хлопець пещений	б) потворність повна
3. а) почав барахтатися	12. а) вид безобразний
б) почав вовтузитися	б) паскудний вид
	в) бридкий вигляд
4. а) кредит баснословний	13. а) ремінь безопасний
б) кредит надзвичайний	б) безпечний ремінь
5. а) лейтенант безладний	14. а) Ваш безпорядок
б) лейтенант безалаберний	б) Ваш безлад
6. а) лицемір безмежний	15. а) дитина безпризорна
б) лицемір безграничний	б) безпритульна дитина
7. а) якийсь бездельник	16. а) якась нісенітниця
б) якийсь нероба	б) якась безсмислиця
8. а) його неробство	17. а) було безсоння
б) його безділля	б) була безсонниця
9. а) безкарний випадок	18. а) він безтактний
б) випадок безнаказаний	б) він безтактовний

19. а) невелика бесідка
б) невелика альтанка
20. а) почали бетонувати
б) почали бетонірувати
21. а) мама бібліотекарша
б) мама бібліотекарка
в) мама бібліотекар
22. а) лежить бідняга
б) бідолаха лежить
23. а) автобусний білет
б) квиток автобусний
24. а) нижнє бiльйо
б) білизна
25. а) почали біситися
б) почали казитися
26. а) двір благоустроєний
б) упорядкований двір
27. а) він близорукий
б) він короткозорий
28. а) перше блюдо
б) перша страва
29. а) футбольний болільщик
б) футбольний уболівальник
в) футбольний болільник
30. а) любить болтати
б) любить базікати
31. а) він базіка
б) він болтун
32. а) міська больниця
б) міська лікарня
33. а) вступив у шлюб
б) вступив у брак
34. а) весь британь
б) весь голений
35. а) кінчав голитися
б) кінчав бритися
36. а) чорні брюки
б) чорні штани
37. а) директор бувший
б) колишній директор
38. а) мала булавка
б) мала шпилька
39. а) офіційна бумага
б) офіційний папір
40. а) вкрали гаманець
б) вкрали кошельок
41. а) розпита бутилка
б) розпита пляшка
42. а) скажу вдобавок
б) скажу на додаток
43. а) розбив вдребезгі
б) розбив на друски

44. а) чорний веєр
б) чорне віяло
45. а) домашнє печення
б) домашнє печиво
46. а) службовий лист
б) службове письмо
47. а) наше діжурство
б) наше чергування
48. а) його справа
б) його діло
49. а) сьогодні удень
б) сьогодні дньом
50. а) віддав довг
б) віддав борг
51. а) мій довжник
б) мій боржник
52. а) це доручення
б) ця довіреність
53. а) хлопець довірчивий
б) хлопець довірливий
54. а) клієнт довольний
б) клієнт задоволений
55. а) я міг здогадуватися
б) я міг догадуватися
56. а) хочу довести
б) хочу доказати
57. а) мій доклад
б) моя доповідь
58. а) моя доповідна
б) моя докладна
59. а) буду доповідати
б) буду докладувати
60. а) маю доложити
б) маю доповісти
61. а) матеріал вірогідний
б) матеріал достовірний
62. а) головна
достопримічательність
б) головна пам'ятка
в) визначна річ
г) примітна пам'ятка
63. а) били один одного
б) били друг друга
64. а) підхід другий
б) інший підхід
65. а) вийшов дирижор
б) вийшов диригент
66. а) дякуємо вас
б) дякуємо вам
в) спасибі вам

67. а) почав смикати
б) почав дьоргати
в) почав сіпати
68. а) якесь чортовиння
б) якась дьявольщина
в) якась чортівня
г) нечиста сила
69. а) поступила жалоба
б) поступила скарга
в) надійшла скарга
70. а) давай давити
б) давай жати
в) давай тиснути
71. а) з'явився залізнодорожник
б) з'явився залізничник
72. а) зникли перли
б) зник жемчуг
73. а) він жонатий
б) він женатий
74. а) злочинець лютий
б) злочинець жорстокий
в) злочинець жестокий
75. а) виріб жестяний
б) виріб бляшаний
76. а) викрадена жесь
б) викрадена бляха
77. а) удар у шлунок
б) удар у желудок
78. а) їхня забота
б) їхня турбота
79. а) запевняю вас
б) хочу завірити вас
в) хочу запевнити вас
80. а) поставлене завдання
б) поставлена задача
81. а) зроблений заказ
б) зроблене замовлення
82. а) треба замовити
б) треба заказати
83. а) важко закалятися
б) важко загартовуватися
84. а) подав висновок
б) подав заключення
85. а) помітив кранівник
б) помітив крановщик
86. а) вдалося замітити
б) вдалося помітити
87. а) подали запит
б) подали запрос
в) подали запита

88. а) великі витрати
б) великі затрати
89. а) треба захватити
б) треба захопити
90. а) його залікова
б) його зачетка
91. а) був звірськи вбитий
б) по-звірячому вбитий
92. а) звернутися по питанню
б) звернутися в питанні
93. а) любить зсилатися
б) любить посилатися
94. а) подане заслання
б) подана зсилка
в) подане посилення
95. а) така стрільба
б) така стрілянина
96. а) виявлено ізбиток
б) виявлено надлишок
97. а) подружня зрада
б) супружеская зміна
98. а) намір змінити
б) намір зрадити
99. а) весь знівечений
б) весь ізуродований
в) весь понівечений
100. а) прогнав геть
б) прогнав вон
101. а) іти за водою
б) іти по воду
102. а) такий ітог
б) такий підсумок
в) такий результат
103. а) кращий їздець
б) кращий їздок
104. а) вирубана йолка
б) вирубана ялинка
105. а) виправдовувався кожний
б) виправдовувався кожен
106. а) хоче здаватися
б) хоче казатися
107. а) мені кажеться
б) мені здається
108. а) став у варту
б) став у караул
в) став на варту
109. а) чужий карман
б) чужа кишенька

110. а) впав карниз
б) впап карніз
111. а) може картавити
б) може гаркавити
112. а) кидатися в очі
б) впадати в очі
113. а) вивіз цеглину
б) вивіз кирпич
114. а) знайшов скарб
б) знайшов клад
115. а) сховався на кладбищі
б) сховався на кладовищі
116. а) чужа хижа
б) чужа кладовка
в) чужа комора
117. а) досвідчений комірник
б) досвідчений
кладовщик
118. а) у камері кладь
б) у камері поклажа
в) у камері клажа
119. а) почав схилити голову
б) почав клонити голову
в) почав хилити голову
120. а) наша клубніка
б) наші полуниця
121. а) підбіг собака
б) підбіг кобель
в) підбіг пес
122. а) злодій коварний
б) злодій підступний
123. а) напав підступно
б) напав коварно
124. а) вкрав килим
б) вкрав ковйор
125. а) присвоїв коврик
б) присвоїв килимок
126. а) можна звичайно
б) можна конешно
127. а) витягнув гаманець
б) витягнув кошельок
128. а) хлопець красавець
б) хлопець красень
129. а) наш красень
б) наш красавчик
в) наш красень
г) наш красунчик
130. а) треба красити
б) треба фарбувати
131. а) голуба краска
б) голуба фарба
132. а) може червоніти
б) може красніти

133. а) така краля
б) така красотка
в) така красуня
134. а) вітраж мальовничий
б) вітраж яскравий
в) вітраж красочний
135. а) розмальовано барвисто
б) розмальовано кольористо
в) розмальовано красочно
г) розмальовано пишнobarвно
136. а) сусідський дах
б) сусідська криша
в) сусідська покрівля
137. а) акт кровавий
б) акт кривавий
138. а) згорів дах
б) згоріла кровля
в) згоріла покрівля
139. а) широкий круг
б) широке коло
140. а) його світогляд
б) його кругозір
142. а) чоловік крупний
б) чоловік великий
143. а) дитячий лагерь
б) дитячий табір
144. а) ну добре
б) ну ладно
145. а) плескав у ладоні
б) плескав у ладоші
в) плескав у долоні
146. а) з'явилася пролазка
б) з'явилася лазейка
в) з'явилася лазівка
147. а) шматок лакомий
б) шматок ласий
148. а) чорна стрічка
б) чорна бинда
в) чорна лента
г) чорна стяжка
149. а) його п'яне белькотіння
б) його п'яне белькотання
в) його п'яний лепет
150. а) йшов вечером
б) йшов увечері
151. а) здай взад
б) здай назад

Рівень другий

141. а) чужа кружка
б) чужий кухоль
152. а) інтерес взаїмний
б) інтерес взаємний
в) інтерес обопільний

153. а) дав натомість
б) дав взамін
в) дав замість того
154. а) чоловік розважний
б) чоловік поважний
в) чоловік взвишений
155. а) глибокий вздох
б) глибокий подих
в) глибоке зітхання
156. а) почув вибух
б) почув взрив
157. а) можуть взривати
б) можуть підривати
в) можуть висаджувати
в повітря
158. а) професійний підривник
б) професійний підривач
в) професійний взривник
159. а) пристрій
взривоопаcний
б) пристрій
вибухонебезпечний
160. а) закладена вибухівка
б) закладена взривчатка
161. а) дана взятка
б) даний хабар
162. а) встановлений
взяточник
б) встановлений хабарник
163. а) отримав виговор
б) одержав догану
164. а) на вид
б) на зовнішність
в) на вигляд
г) на образ
д) на подобу
165. а) на нього нажимати
б) натискати на нього
166. а) деcь був вимикач
б) деcь був вимкатель
167. а) хотів виключати
б) хотів вимикати
168. а) рідкісний виняток
б) рідкісне виключення
169. а) наш винуватець
б) наш виновник
в) наш провинник
г) наш провинець
170. а) він не винуватий
б) він не винний
в) він не виновний
171. а) відкрутив винт
б) відкрутив гвинт
172. а) хоче висловлювати
б) хоче висказувати
173. а) удар у скроню
б) удар у висок

174. а) хлопець зарозумілий
б) хлопець високомірний
в) хлопець гордовитий
175. а) почнемо
вистроюватися
б) почнемо
вишиковуватися
176. а) заслужив відпочинок
б) заслужив віддих
в) заслужив спочинок
177. а) йду віддихати
б) йду відпочивати
178. а) байдуже ставитися
б) халатно відноситися
в) безвідповідальне
відношення
179. а) пішов у відпустку
б) пішов у відпуск
180. а) працівник
вільнонайомний
б) працівник
вільнонайманий
181. а) написав правильно
б) написав вірно
182. а) виявлений мотузок
б) виявлена мотузка
в) виявлена вірówka
183. а) на свій вкус
б) на свій смак
184. а) хлопець влюбчивий
б) хлопець влюбливий
185. а) дівоча влюбливість
б) дівоча влюбчивість
186. а) побіг умить
б) побіг миттю
в) побіг вмиг
г) побіг ураз
187. а) запекло усередині
б) запекло внутрі
188. а) крововилив внутрішній
б) крововилив внутрішній
189. а) почне викликати
б) почне навіювати
в) почне внушати
г) почне прищеплювати
190. а) текст внятний
б) текст виразний
в) текст зрозумілий
г) текст ясний
191. а) кинув у водойму
б) кинув у водойом
в) кинув у водоймище
192. а) виклик у воєнкомат
б) виклик у військкомат

193. а) ішов воєнний
б) ішов військовий
194. а) зроблено повернення
б) зроблено повертання
в) зроблено возврат
195. а) важке повітря
б) важкий воздух
196. а) пірат воздушний
б) пірат повітряний
197. а) така можливість
198. а) почав возмушатися
б) почав обурюватися
199. а) може заперечувати
б) може возражати
200. а) довготривала волокита
б) довготривала тяганина

Рівень третій

Завдання 2. Вкажіть варіант правильного словосполучення, прокоментувавши свій вибір:

- а) витяг з протоколу
б) виписка з протоколу
- а) приказ на звільнення
б) наказ на звільнення
в) приказ про увільнення
г) наказ про звільнення
- а) міроприємства захисту
б) заходи щодо захисту
в) заходи захисту
- а) караул заступив
б) варта заступила
- а) митний збір
б) таможений збір
- а) закуп снотворного
б) закуп снодійного
в) закуп насонного
- а) примінити прийом
б) застосувати прийом
- а) спасти від розбійного нападу
б) врятувати від розбою
в) врятувати від розбійного нападу
- а) вскритіє трупа
б) вскриття трупа
в) розтин трупа
г) розтинання трупа
- а) бувший слідователь
б) колишній слідователь
в) колишній слідчий

- а) зафіксоване вимагательство
б) зафіксоване вимагання
а) стажировка в райвідділі
б) стажування в райвідділі
- а) отпуск по хворобі
б) отпуск за хворобою
в) відпустка по хворобі
г) відпустка через хворобу
д) відпустка у зв'язку з хворобою
- а) зник з участка з-під варти
б) зник з участку з-під охорони
в) зник з ділянки з-під варти
г) зник з ділянки з-під охорони
- а) по порученню майора
б) за порученням майора
в) за дорученням майора
- а) по правилам упаковки
б) по правилах упаковки
в) по правилах упакування
г) за правилами упакування
д) відповідно до правил упакування
- а) одержане орієнтування
б) одержана орієнтировка
- а) настоящий акт
б) справжній акт
- а) татуїровка на спині
б) татуювання на спині
- а) лічний обшук
б) особистий обшук
в) власний обшук
- а) доклад готовий
б) доповідь готова
- а) справка видана
б) довідка видана
- а) реєстраційний лист
б) список присутніх
в) явочний лист
- а) виписка з протоколу
б) витяг з протоколу
- а) написав довіреність
б) написав доручення
- а) командировочне посвідчення
б) посвідка про відрядження
в) посвідчення про відрядження
- а) становись!
б) стройся!
в) шикуйся!
- а) равняйсь, смірно
б) рівняйсь, струнко
в) рівняйсь, смирно
- а) равеніє — направо!
б) рівняння — направо!
- а) шагом марш!
б) кроком руш!
в) ходом руш!
- а) довший крок!
б) шире крок!
в) шире шаг!

- а) затриманий карманщик
б) затриманий карманник
в) затриманий кишеньковий злодій
- а) зміни крок!
б) зміни ногу!
- а) документ напечатали
б) документ надрукували
- а) докладую, пане майор
б) доповідаю, пан майор
в) доповідаю, пане майоре
- а) документ у двох примірниках
б) документ у двох екземплярах
в) документ у двох примірниках
- а) зичу здоров'я!
б) бажаю здоров'я!
в) здравія бажаю!
- а) настоящий протокол
б) цей протокол
в) даний протокол
- а) єсть
б) так
в) є
- а) явитися з повинною
б) явитися з покаєнням
в) з'явитися для покаєння
- а) бути на доброму рахунку
б) бути на доброму счету
в) мати добру репутацію
- а) записано вірно
б) записано правильно
- а) прийняти міри
б) вжити заходів
в) вжити міри
- а) рішення питання
б) вирішення питання
- а) поставлені задачі
б) поставлені завдання
- а) біжучі справи
б) поточні справи
в) текущі справи
- а) признаки злочину
б) ознаки злочину
- а) зміщено з посади
б) знято з посади
в) усунуто з посади
- а) виявлення порушень
б) обнаруження порушень
- а) службовий кабінет
б) служебний кабінет
- а) ствольна коробка
б) цівкова коробка
в) цівкова скринька
- а) мотив відказу
б) мотив відмови
- а) списаний через непридатність

в) мотив відмовлення	б) списаний через неприродність
а) моя автобіографія	а) призваний на строчну службу
б) власна автобіографія	б) призваний на строкову службу
в) автобіографія	
г) моя біографія	а) прибув по приказу
	б) прибув за приказом
а) поставили палатки	в) прибув за наказом
б) поставили намети	
	а) краткострочний отпуск
а) кровопідтоки на грудях	б) короткострочний отпуск
б) крововиливи на грудях	в) короткотермінова відпустка
в) синці на спині	г) короткочасна відпустка
а) дородовий отпуск	а) черговий частини
б) дородова відпустка	б) черговий по частині
в) допологова відпустка	в) дежурний по частині
	г) дежурний по часті
а) покласти на носилки	а) з'явився розводящий
б) положити на носилки	б) з'явився розвідний
в) покласти на ноші	
а) він очнувся	а) бути на варті
б) він отямився	б) бути на стражі
	в) бути на сторожі
а) упасти в обморок	г) бути на чатах
б) зомліти	
в) знепритомніти	
а) скритий характер	а) з правого флангу
б) таємний характер	б) з правого крила
в) прихований характер	
г) замкнутий характер	

Завдання 3. Вкажіть правильний варіант речення, у якому уникаємо паронімічних сплутувань, значень слова та калькування лексем з російської мови:

- а) Тут зосереджені валютні махінації, проституція, вуличні пограбування, розборки злочинних груп.

б) Тут зосереджені валютні махінації, проституція, вуличні пограбування, розбори злочинних груп.

2. а) Біля лівого кута будинку, де стояв мотоцикол «Восход-ЗМ», трава решко вим'ята, валяються окурки від сигарет «Прима».

б) Біля лівого кута будинку, де стояв мотоцикл «Восход-ЗМ», трава сильно вим'ята, валяються окурки від сигарет «Прима».

в) Біля лівого кута будинку, де стояв мотоцикл «Восход-ЗМ», трава сильно вим'ята, валяються недопалки від сигарет «Прима».

г) Біля лівого кута будинку, де стояв мотоцикл «Восход-ЗМ», трава сильно вим'ята, валяються недопалки від сигарет «Прима».

3. а) У двох місцях надворі вирвана трава, що дає підстави предположити, що мотоцикл заводили з буксира.

б) У двох місцях надворі вирвана трава, що дає підстави стверджувати, що мотоцикл заводили з буксира.

в) У двох місцях надворі вирвана трава, що дає підстави стверджувати, що мотоцикл заводили з буксиру.

4. а) Під час огляду від учасників огляду місця події заяв по поводу порядку проведення огляду, змісту протокола, плану не поступало.

б) Під час огляду від учасників огляду місця події заяв з приводу порядку проведення огляду, змісту протокола, плану не поступало.

в) Під час огляду від учасників огляду місця події заяв з приводу порядку проведення огляду, змісту протоколу, плану не надходило.

5. а) По словах Бистрової І., вона всіляко старається сохранили сім'ю.

б) За словами Бистрової І., вона всіляко старається сохранили сім'ю.

в) За словами Бистрової І., вона всіляко намагається зберегти сім'ю.

6. а) На вид вона була дуже уставшою.

б) На вигляд вона була дуже уставшою.

- в) На вигляд вона була дуже стомленою.
7. а) Суб'єктом даного злочину являється фізична осудна особа.
б) Суб'єктом даного злочину є фізична осудна особа.
8. а) 26 грудня 1993р. біля 19 години в селі Боголюби Луцького р-ну невідомий злочинець шляхом взлому навісного замка проник у хлів господарства Гаврука Олега Анатолійовича.
б) 26 грудня 1993р. близько 19 години в селі Боголюби Луцького р-ну невідомий злочинець шляхом взлому навісного замка проник у хлів господарства Гаврука Олега Анатолійовича.
в) 26 грудня 1993р. близько 19 години в селі Боголюби Луцького р-ну невідомий злочинець, зірвавши навісний замок, проник у хлів господарства Гаврука Олега Анатолійовича.
г) 26 грудня 1993р. біля 19 години в селі Боголюби Луцького р-ну невідомий злочинець шляхом зламу навісного замка проник у хлів господарства Гаврука Олега Анатолійовича.
9. а) Проведено опилення спеціальним порошком, виявлено змазані відбитки пальців рук, не придатні для ідентифікації.
б) Проведено опилення спеціальним порошком, виявлено змазані відбитки пальців рук, не придатні для ідентифікації.
10. а) При огляді події примінявся фотоапарат «Зеніт-11».
б) Під час огляду події примінявся фотоапарат «Зеніт-11».
в) Під час огляду події застосовувався фотоапарат «Зеніт-11».
11. а) Заяв і клопотань від учасників слідчої дії не надходило.
б) Заяв і клопотань від учасників слідчої дії не поступало.
12. а.) Зайшовши в хату, громадянка Марчук М.І. помітила, що в неї викрали два килими, жіночий плащ, хрустальний посуд.
б) Зайшовши в хату, громадянка Марчук М.І. помітила, що в неї викрали два килими, жіночий плащ, кришталевий посуд.
13. а) На полках серванта наявні відбитки пальців.
б) На полицях серванта наявні відбитки пальців.
14. а) Йому роз'яснено відповідальність про завідомо неправдивий донос по ст. 177 КК України.

б) Йому роз'яснено відповідальність про свідомо неправдивий донос за ст. 177 КК України.

15. а) Треба прийняти міри згідно закону по відношенню до невідомої особи, котра 12.09.1994 р. біля 12 години дня шляхом злочину замка вхідних дверей викрала особисті речі громадянина Д.Крайса.

б) Треба вжити заходи згідно закону по відношенню до невідомої особи, котра 12.09.1994 р. біля 12 години дня шляхом злочину замка вхідних дверей викрала особисті речі громадянина Д.Крайса.

в) Треба вжити заходи згідно із законом по відношенню до невідомої особи, котра 12.09.1994 р. біля 12 години дня шляхом злочину замка вхідних дверей викрала особисті речі громадянина Д.Крайса.

г) Треба вжити заходи згідно із законом щодо невідомої особи, котра 12.09.1994 р. біля 12 години дня шляхом злочину замка вхідних дверей викрала особисті речі громадянина Д. Крайса.

д) Треба вжити заходи згідно із законом щодо невідомої особи, яка 12.09.1994р. біля 12 години дня шляхом злочину замка вхідних дверей викрала особисті речі громадянина Д. Крайса.

е) Треба вжити заходи згідно із законом щодо невідомої особи, яка 12.09.1994р. близько 12 години дня шляхом злочину замка вхідних дверей викрала особисті речі громадянина Д. Крайса.

Завдання 4. Вкажіть варіанти речень без мовностилістичних помилок:

1. а) по даній справі можу повідомити слідуюче.

б) у даній справі можу повідомити слідуюче.

в) у даній справі можу повідомити таке.

г) у даній справі можу повідомити наступне.

2. а) з моїх слів записано вірно, мною прочитано.

б) з моїх слів записано правильно, я прочитав.

в) з моїх слів записано вірно, я прочитав.

3. а) на пропозицію дати показання про всі відомі йому обставини Романів М. показав: Якчук С. збував наркотики у себе на квартирі.

б) на пропозицію дати покази про всі відомі йому обставини Романів М. показав: Якчук С. збував наркотики у себе на квартирі.

в) на пропозицію дати покази про всі відомі йому обставини Романів М. вказав: Якчук С. збував наркотики у себе на квартирі.

4. а) удари, нанесені ножом в області грудей,

б) удари, нанесені ножом в ділянці грудей,

в) удари, нанесені ножом в ділянці грудей,

г) удари, завдані ножом у ділянці грудей.

5. а) взяті покази потерпілого Кіма О.С.

б) взяті показання потерпілого Кіма О.С.

в) взяті свідчення потерпілого Кіма О.С.

6. а) один з них загрожував пістолетом.

б) один з них погрожував пістолетом.

7. а) у разі неявки без поважних причин свідок згідно ст. 70 КПК України може бути підданий приводу.

б) у разі неявки без поважних причин свідок згідно ст. 70 КПК України може бути приведений примусово.

в) у разі неявки без поважних причин свідок згідно зі ст.70 КПК України може бути приведений примусово.

8. а) Телефонограма. Громадянинові Сіренку Андрію Васильовичу, с.Василівка Броварського р-ну Київської обл.

б) Телефонограма. Громадянину Сіренку Андрію Васильовичу, с.Василівка Броварського р-ну Київської обл.

в) Телефонограма. Громадянинові Сіренку Андрієві Васильовичу, с.Василівка Броварського р-ну Київської обл.

9. а) За дачу завідомо неправдивих показань наступає кримінальна відповідальність за ст. 179 КК України.

б) За подання свідомо неправдивих показів наступає кримінальна відповідальність за ст. 179 КК України.

в) За подачу свідомо неправдивих показань настає кримінальна відповідальність за ст. 179 КК України.

10. а) Потрібне повідомлення представників влади, гро-

мадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу на місці вчинення злочину або з речовими доказами.

б) Потрібне повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу на місці вчинення злочину або з поличним.

11. а) Виступаючі на зборах, не заперечуючи проти основних положень звітної доповіді, проте вважали її трохи поверхневою.

б) Ті, хто виступав на зборах, не заперечували основних положень звітної доповіді, проте вважали її трохи поверховою.

12. а) Представник будівельної організації знову запевнив замовника про готовність виконати роботу у встановлений строк.

б) Представник будівельної організації знову запевнив замовника про готовність виконати роботу у встановлений термін.

13. а) Розгляд питань підготовки до операції не можна проводити у відриві від тих приміщень, де проводиться ця підготовка.

б) Розгляд питань підготовки до операції не можна проводити без розгляду приміщень, де проводиться ця підготовка.

в) Розгляд питань підготовки до операції не можна проводити без огляду приміщень, де проводиться ця підготовка.

14. а) Використання місцевих ресурсів дозволить добитися розширення і зміцнення сировинної бази та поліпшення постачання продуктів харчування.

б) Використання місцевих ресурсів дозволить розширити і зміцнити сировинну базу та поліпшити постачання продуктів харчування.

15. а) Спеціальній комісії доручено спланувати і керувати всіма роботами.

б) Спеціальній комісії доручено спланувати роботу і керувати всіма видами робіт.

в) Спеціальній комісії доручено спланувати роботу і керувати всіма її видами робіт.

16. а) Виконавши три перших завдання, мені не вдалося виконати складного доручення командира.

б) Я виконав три перших завдання, зате мені не вдалося виконати складного доручення командира.

Завдання 5. Виберіть речення із нормативними лексичними відповідниками:

- I. 1. Бензопила перебувала в справному стані.
2. ----- у робочому стані.
3. ----- відремонтована.
4. ----- у нормальному стані.
- II. 1. ----- являється -----
2. Така втрата є значною матеріальною шкодою.
- III. 1. Порядок реєстрації не порушений.
2. ----- не порушений.
- IV. 1. Зникли предмети домашнього вжитку.
2. ----- обиходу.
- V. 1. ----- не вистачає -----
2. На складі бракує 17 пар шкіряного взуття.
3. ----- недостає -----
- VI. 1. За кишенькову крадіжку відпущений Чорак М.І.
2. За крадіжку з кишені -----
3. За карманну крадіжку -----
- VII. 1. Сімко С.С. зізнався в скоєному.
2. ----- признався -----
- VIII. 1. У них не було відповідного спорядження.
2. ----- екіпування.
3. ----- виряду.
4. ----- екіпіровки.

Фразеологічні засоби ділового стилю

1. Фразеологія ділового мовлення.
2. Калькування фразем в українській мові як недолік ділового тексту.
3. Спотворення структури фразеологічних одиниць як вияв незнання значення стійких одиниць.
4. Зміна ФО як довільна трансформація фразеологізмів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика. — К., 1973.
2. Коваль А.П. Практична стилїстика сучасної української мови. — К.; Вища школа, 1978.
3. Бабич Н.Д. Фразеологія української мови. У 3-х ч. — Чернівці, 1970.
4. Кочан І.М., Токарська А.С. Культура рідної мови. — Львів: Світ, 1996.
5. Кочан І.М., Токарська А.С. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. — Львів, 1991.
6. Коваль А.П., Коптілов В.В. Крилаті вислови в українській літературній мові. — К., 1975.
7. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний словник. — К., 1978.

Рівень перший

Завдання 6. У котрому із поданих речень виділені фразеологізми вжиті без порушень норм літературної мови. Виконайте це завдання із фразеологічним словником:

- І. 1. Він картину злочину бачив на власні очі.
2. Ситуація склалася непередбачена — доля піднесла сюрприз.
3. Слова не розходяться з ділом.

- II. 1. Гірка правда очі коле.
2. Життя їх нічого не навчило.
3. Багато з них встигло п'ятами наживати.
- III. 1. Цей факт відіграє неабияке значення.
2. Дружина відразу прикусила язика.
3. Не так сталося, як гадалося.
- IV. 1. Нещодавно покинув місця не так віддалені.
2. Не було потреби піднімати всіх на ноги.
3. Вони відразу зчинили галас.
- V. 1. Клименко І. має роль ватажка угруповання.
2. Максимчук С. не погоджувався співати під чужу дудку.
3. Доведеться в розмові зачіпати за живе.
- VI. 1. Свої дії брат пояснив тим, що він діяв йому на нерви.
2. Сім'я, як стверджують сусіди, живе на широку ногу.
3. Тут він почувався не в своїй тарілці.
- VII. 1. Дуже хотілося йому пошити нас у дурні.
2. Їй не вдалося ввести в оману людей літнього віку.
3. Мені погрожували, обіцяли обламати крила.
- VIII. 1. Слідчий не хотів палець об палець вдарити.
2. У такому випадку міг богові душу віддати.
3. Не можна закривати очі на такі недоліки.
- IX. 1. Батьки пили все життя по-чорному.
2. Треба приймати участь у підготовці до навчань.
3. Гринів І. пообіцяв стати на чесний шлях.

Рівень другий

Завдання 7. Визначте варіант правильного використання фразеологічних одиниць, вказавши їх значення за довідковими джерелами:

- I. 1. Цей закон може постигнути доля інших державних законів.

2. Цей закон може чекати доля інших державних законів.
3. Цей закон може очікувати доля інших державних законів.

- II.
1. Вже ввечері вони знову подалися в біги.
  2. Вже ввечері вони знову подалися навтьоки.
  3. Вже ввечері вони знову втекли.

- III.
1. Співпрацею з міліцією громадяни подали б велику допомогу працівникам кадрових апаратів.
  2. Співпрацюючи з міліцією, громадяни подали б велику допомогу працівникам кадрових апаратів.
  3. Громадяни надали б велику допомогу працівникам кадрових апаратів, співпрацюючи з міліцією.

- IV.
1. У тій справі, здавалося, комар носа не міг просунути.
  2. У тій справі, здавалося, комар носа не просуне.
  3. У тій справі, здавалося, комар носа не підточить.

- V.
1. Нам кинулася в вічі його розгубленість.
  2. Нам кинулося в очі його розгублене обличчя.
  3. Нам впала в вічі його розгубленість.

- VI.
1. Після цього їм пообіцяли, що вони матимуть блідий вигляд.
  2. Після цього їм пообіцяли, що вони будуть мати блідий вигляд.
  3. Після цього їм пообіцяли, що вони будуть мати поганий вид.
  4. Після цього їм пообіцяли, що вони матимуть поганий вигляд.
  5. Після цього їм пообіцяли, що їм буде погано.

- VII.
1. Нема де правди діти, там не все добре.
  2. Ніде правди діти, там не все гаразд.
  3. Немає де правди подіти, там не все добре.

- VIII.
1. Не завжди нова мітла мете по-новому.
  2. Не завжди новий віник мете по-новому.
  3. Не завжди новий віник гарно замітає.

- IX.
1. У нього не піднімається рука щось викреслити.
  2. У нього не підіймається рука щось викреслити.

3. У нього не підноситься рука щось викреслити.

- X. 1. До огляду будинку треба приступати не гаючи часу.
2. До огляду будинку треба приступати не гаячи часу.
3. До огляду будинку треба приступати не згаюючи часу.

XI. 1. Ця справа виявилася по плечу молодим співробітникам.
2. Ця справа виявилася під силу молодим співробітникам.
3. Ця справа виявилася посильною для молодих співробітників.

XII. 1. На закінчення обговорення підвів ризику начальник УМВСУ.

2. На кінець обговорення підбив ризику начальник УМВСУ.
3. В обговоренні питання була підведена риска начальником УМВСУ.
4. Начальник УМВСУ підвів ризику в обговоренні питання.

- XIII. 1. В операції має взяти участь 25 чоловік.
2. В операції має прийняти участь 25 чоловік.
3. В операції брали участь 25 чоловік.

- XIV. 1. Цей вчинок ганьбить честь колективу.
2. Цей вчинок порочить честь колективу.
3. Цей вчинок ганьбить колектив.

XV. 1. Недостойна поведінка громадянина змусила нас вжити заходів.

2. Негідна поведінка громадянина змусила нас вжити заходів.
3. Непристойна поведінка громадянина змусила нас вжити заходів.

XVI. 1. Прошу прийняти міри до розшуку мого приватного майна та притягнення злочинця до кримінальної відповідальності.

2. Прошу вжити заходів до розшуку мого приватного майна та притягнення злочинця до кримінальної відповідальності.

Рівень третій

Завдання 8. Які із запропонованих варіантів фразеологічних сполучень знаходяться поза межами нормативності у сучасній літературній мові:

а) Закон вступає в силу.	а) Діло зайшло далеко.
б) Закон набуває сили.	б) Справа зайшла далеко.
в) Закон набуває чинності.	
	а) Діла йдуть добре.
а) Надавати допомогу.	б) Справи йдуть гаразд.
б) Подавати допомогу.	в) Справи йдуть на лад.
а) Від ніг до голови.	а) Справа не терпить зволікання.
б) З ніг до голови.	б) Діло не терпить зволікання.
а) Дивитися крізь пальці.	а) Справа набрала іншого обороту.
б) Дивитися скрізь пальці.	б) Справа повернула на інше.
	в) Діло прийняло інший оборот.
а) Явка із зізнанням.	
б) З'явлення із повинною.	а) Ступити на шлях.
в) Прибуття із зізнанням.	б) Ставати на шлях.
а) Давати бій.	а) Пускати пил в очі.
б) Дати бій.	б) Напускати туману.
в) Завдати бій.	
	а) Дати себе обманути.
а) Давати рукам волю.	б) Дати себе обдурити.
б) Дати рукам свободу.	
в) Дати рукам волю.	а) Два плюси.
	б) Два плюса.
а) Губитися в догадках.	
б) Губитися в здогадах.	а) Делікатне діло.
в) Згубитися в здогадах.	б) Делікатна справа.
а) Гучний успіх.	а) Триматися осторонь.

- б) Шумний успіх.
- а) Давати задній хід.
- б) Здавати задній хід.
- а) Дати поняття.
- б) Дати зрозуміти.
- а) Простити вину.
- б) Простити провину.
- в) Дарувати провину.
- а) Вибачте мене.
- б) Вибачте мені.
- а) Пробачте мене.
- б) Пробачте мені.
- а) Даруйте мені.
- б) Простіть мені.
- в) Вибачте мені.
- а) Давати словам волю.
- б) Дати словам волю.
- в) Давати волю язикау.
- а) Дати справі хід.
- б) Дати справі рух.
- в) Дати ділу хід.
- а) Дати наганяй.
- б) Дати прочухана.
- в) Дати взбучку.
- а) Дав під заклад.
- б) Дав під заставу.
- б) Держатися осторонь,
- в) Стояти осторонь.
- а) Прийти до висновку.
- б) Дійти висновку.
- а) Приміняти грубу силу.
- б) Застосовувати грубу силу.
- в) Діяти грубою силою.
- а) Діяти втемну.
- б) Діяти навмання.
- а) Діяти на два фронти.
- б) Діяти на два фронта.
- а) Для общего блага.
- б) Для загального добра.
- а) Довести до білого каління.
- б) Довести до білого жару.
- а) Привести до відчаю.
- б) Довести до відчаю.
- в) Укинати у відчай.
- а) Додержуватися твердих правил.
- б) Додержувати твердих правил.
- в) Дотримуватися твердих правил.
- а) Дійти до суті справи.
- б) Дійти суті справи.
- а) До цих пір.
- б) До цього часу.

- а) Ставити за провину.
б) Ставити в вину.
в) Вмінити в вину.
- а) Робити поблажку.
б) Давати попуст.
- а) Давати повід.
б) Давати привід.
- а) Діло минуле.
б) Давня справа.
в) Діло прошле.
- а) Шапочне знайомство.
б) Шапошне знаомство.
в) Далеке знайомство.
- а) Дати поняти.
б) Дати зрозуміти.
- а) Зайти в тупик.
б) Зайти в безвихідь.
- а) Захистити честь мундира.
б) Защитити честь мундира.
- а) Нарушати спокій.
б) Нарушувати спокій.
в) Збурювати спокій.
- а) Сіяти ворожнечу.
б) Посіяти ворожнечу.
- а) Коротко кажучи.
б) Коротше кажучи.
- а) До чого ви клоните.
б) До чого ви хилите.
- а) Наносити ущерб.
б) Завдати збитків.
в) Завдати витрат.
- а) Завдати горя.
б) Причинити горе.
- а) Завдати клопоту.
б) Причинити клопіт.
- а) Нанести поразку.
б) Завдати поразку.
в) Завдати поразки.
- а) Приносити шкоду.
б) Завдати шкоди.
в) Заподіяти шкоду.
г) Твердити своє.
- а) За всіма правилами.
б) По всім правилам.
- а) Любою ціною.
б) За всяку ціну.
- а) Загадкова натура.
б) Загадочна натура.
- а) Припирати до стінки.
б) Ставити у скрутне положення.
в) Заганяти на слизьке.
- а) Згубити інтерес.
б) Втратити інтерес.

а) Почуття обов'язку.	а) За даних умов.
б) Почуття довгу.	б) При даних умовах.
	в) За даних об ставин.
а) Держати в курсі.	
б) Тримати в курсі.	а) Закликати до порядку.
	б) Призивати до порядку.
а) Тримати сторону,	
б) Стояти на боці.	а) Не дивлячись на обставини.
в) Держати сторону.	б) Незважаючи на обставини.
а) Поняття не маю.	а) Причинити зло.
б) Уяви не маю.	б) Учинити зло.
в) Уявлення не маю.	
а) Факти — уперта річ.	а) Ввійти в положення.
б) Факти — річ упряма.	б) Ввійти в становище.
	в) Зважити на становище.
а) Факт у наявності.	а) Тою ж мірою.
б) Факт на лице.	б) В тій же мірі.
	в) Однаковою мірою.
а) Входити в азарт.	
б) Увійти в азарт.	а) Предоставляти повну свободу дій.
	б) Давати свободу дій.
а) У точному значенні слова.	в) Дати повну волю.
б) У строгому смислі слова.	

Морфологічні норми ділового тексту

Іменник у діловому стилі

1. Морфологічні особливості роду іменника.
2. Особливості роду іменників на позначення професій.
3. Порушення норми, пов'язані з родом незмінюваних іменників іншомовного походження, абревіатур.
4. Типові помилки при відмінюванні українських прізвищ.
5. Закінчення родового відмінка однини іменників чоловічого роду другої відміни.
6. Узгодження топонімів з номенклатурним словом.
7. Уживання кличної форми іменників при звертаннях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кочан І.М., Токарська А.С. *Культура рідної мови*. — Львів, 1996. — С. 137-151.
2. Кочан І.М., Токарська А.С. *Морфологія української мови: теоретичний аспект і пізнавальні завдання*. — К., 1991. — С. 12-32.
3. Матвіяс І.Г. *Іменник в українській мові*. — К., 1974.
4. Пазяк О.М., Сербенська О.А., Фурдуй М.І., Шевченко Л.Ю. *Українська мова*. — К., 1990.
5. Паламар Л.М., Кацавець Г.М. *Мова ділових паперів*. — К., 1999.
6. Токарська А.С. *Ділова українська мова*. — Львів, 1995. — С. 58-66.
7. Ющук І.П. *Українська мова*. — К, 1979. — С. 83-110.
8. Токарська А.С., Кочан І.М. *Культура фахового мовлення правника*. — Львів, 2003.

Рівень перший

Завдання 9. У котрому варіанті не порушені морфологічні норми уживання іменників? Прокоментуйте норми іменникових форм відміни, роду, відмінка:

1. а) Капітану Омельченко Ігорю оголосили подяку.

- б) Капітану Омельченкові Ігорю оголосили подяку.
 в) Капітанові Омельченку Ігореві оголосили подяку.
2. а) Бухгалтер склав річний звіт.
 б) Бухгалтер склала річний звіт.
3. а) Бухгалтер Мельник **О.М.** підготувала звіт.
 б) Бухгалтер Мельник **О.М.** підготував звіт.
 в) Бухгалтер Мельник Оксана Михайлівна підготувала звіт.
4. а) Лікар Скрипник О. надав першу допомогу.
 б) Лікар Скрипник О. надала першу допомогу.
 в) Лікарка Скрипник О. надала першу допомогу.
 г) Лікарка Скрипник Оксана надала першу допомогу.
 д) Лікар Скрипник Оксана надала першу допомогу.
 е) Лікар Скрипник Оксана подала першу допомогу.
5. а) Пане капітане, дозвольте доповісти.
 б) Пане капітан, дозвольте доповісти.
 в) Пан капітан, дозвольте доповісти.
 г) Товаришу капітане, дозвольте доповісти.
 д) Товариш капітан, дозвольте доповісти.
6. а) Рапорт на ім'я лейтенанта Гаврилюка Івана.
 б) Рапорт на ім'я лейтенанта Гаврилюк Івана.
 в) Рапорт лейтенанту Гаврилюку Івану.
 г) Рапорт лейтенанту Гаврилюкові Івану.
7. а) Слідство проводив слідчий Петренко О.
 б) Слідство проводила слідча Петренко О.
 в) Слідство проводила слідчий Петренко Оксана.
8. а) Гроші видала касир Іваненко.
 б) Гроші видала касирка Іваненко.
 в) Гроші видав касир Іваненко.
 г) Гроші видала касир Марія Іваненко.

9. а) Довідку видано Іваненку Роману Васильовичу.
б) Довідку видано Іваненкові Роману Васильовичу.
в) Довідку видано Іваненко Роману Васильовичу.
г) Довідку видано Іваненку Романові Васильовичу.

Завдання 10. Чи правильно узгоджені родові поняття із власними географічними назвами?

1. а) Аварія сталась біля Снятина.
б) ————— біля міста Снятин.
в) ————— біля міста Снятина.

2. а) І. Франко народився у Нагуєвичих.
б) ————— у селі Нагуєвичих.
в) ————— у селі Нагуєвичі.

3. а) Грабіжники скоїли напад у селі Варварівка.
б) ————— у селі Варварівці.
в) ————— у Варварівці.

4. а) Делегація прибуде до міста Кривий Ріг.
б) ————— до міста Кривого Рогу.
в) ————— до міста Кривого Рога.
г) ————— до Кривого Рогу.
д) ————— до Кривого Рога.

5. а) Зустріч відбудеться у місті Переяслав.
б) ————— у місті Переяславі.
в) ————— у Переяславі.

6. а) Його родина виїхала до штату Іллінойс.
б) ————— до штату Іллінойсу.
в) ————— до штату Іллінойса.
г) ————— до Іллінойсу.
д) ————— до Іллінойса.

7. а) Сім'я відпочивала біля озера Свитязь.
б) ————— біля озера Свитязя.
в) ————— біля Свитязя.
8. а) Епідемія грипу поширилась у селі Гірське.
б) ————— у селі Гірському.
в) ————— у Гірському.
9. а) Він родом з міста Хмельницька.
б) ————— з міста Хмельницьк.
в) ————— з міста Хмельницький.
г) ————— з міста Хмельницького.
10. а) Вони приїжджають до міста Біла Церква,
б) ————— до міста Білої Церкви.
в) ————— до Білої Церкви.
11. а) Зустріч делегацій відбулась у країні Швейцарії.
б) ————— у країні Швейцарія.
в) ————— у державі Швейцарії.
12. а) Посол прибув до країни Непал.
б) ————— до країни Непалу.
в) ————— до Непалу.
г) ————— до Непала.

Рівень другий

Завдання 11. Вкажіть правильний варіант відповіді, звернувши увагу на рід іменників в українській та російських мовах:

1. а) від гострої болі він втратив свідомість.
б) від гострого болю він втратив свідомість.
2. а) пожежник отримав опік першої ступені.
б) пожежник отримав опік першого ступеня.

3. а) пограбування банку.
б) пограбування банку.
4. а) комісія не склала акту огляду протипожежної безпеки.
б) комісія не склала акту огляда протипожежної безпеки.
в) комісія не склала акта огляда протипожежної безпеки.
г) комісія не склала акта огляду протипожежної безпеки.
5. а) втрата документу.
б) втрата документа.
6. а) немає жодного варіанту протоколу.
б) немає жодного варіанта протокола.
в) немає жодного варіанта протоколу.
г) немає жодного варіанту протокола.
7. а) виконано за вказівкою ректорату.
б) виконано за вказівкою ректората.
8. а) ввести до складу комісії.
б) ввести до складу комісії.
9. а) робота міліціонера передбачає високу ступінь ризику.
б) робота міліціонера передбачає високу ступінь ризику.
в) робота міліціонера передбачає високий ступінь ризику.
г) робота міліціонера передбачає високий ступінь ризику.
10. а) зобов'язати Петрів Тараса Романовича.
б) зобов'язати Петріва Тараса Романовича.
в) зобов'язати Петрова Тараса Романовича.
11. а) п'ять курсантів не склали іспиту з ділового українського мовлення.
б) п'ять курсантів не склали іспита з ділового українського мовлення.
в) п'ять курсантів не склали іспит з ділового українського мовлення.

12. а) епідемія грипа значно поширилась.
б) епідемія грипу значно поширилась.
13. а) розслідування щодо факту скоєння злочина.
б) розслідування щодо факта скоєння злочину.
в) розслідування щодо факта скоєння злочина.
г) розслідування щодо факту скоєння злочину.
14. а) розслідування щодо акта вандалізму.
б) розслідування щодо акту вандалізму.
в) розслідування щодо акта вандалізма.
г) розслідування щодо акту вандалізма.
15. а) поїхати у відрядження до Риму.
б) поїхати у відрядження до Рима.
16. а) студентів зацікавила історія Стародавнього Риму.
б) студентів зацікавила історія Стародавнього Рима.
17. а) крадіжка з магазину антикваріата.
б) крадіжка з магазина антикваріата.
в) крадіжка з магазина антикваріату.
г) крадіжка з магазину антикваріату.
18. а) зміна кодекса.
б) зміна кодексу.
19. а) злочинець не має жодного шанса.
б) злочинець не має жодного шансу.
20. а) стовп пилі від вибуху.
б) стовп пилу від вибуху.
21. а) немає збуту товару.
б) немає збута товару.
в) немає збута товару.
г) немає збуту товару.

22. а) виконали замовлення в межах встановленого терміна.
б) виконали замовлення в межах встановленого терміну.

23. а) син полка.
б) син полку.

Завдання 12. Доберіть правильні форми звертань, пояснивши вибір:

1. а) пане полковник.
б) пане полковнику.
в) пан полковник.
г) товаришу полковнику.
д) товариш полковник.

2. а) пане Мельник.
б) пане Мельнику.
в) пан Мельник.
г) добродію Мельник.
д) добродій Мельник.

3. а) пан Василь.
б) пане Василь.
в) пане Василю.
г) добродій Василь.

4. а) пан професор.
б) пане професор.
в) пане професоре.

5. а) пані Ольга.
б) пані Ольго.
в) добродійка Ольга.
г) добродійко Ольга.
д) добродійко Ольго.
е) товаришко Ольга.

Завдання 13. У котрому рядку всі іменники належать до однієї відміни?

1. Митрополит, архітектор, журі, проект, пам'ятник.
2. Справа, збитки, рух, політика, значення.
3. Підбір, весло, темрява, видобуток, осінь.

1. Виконання, скульптор, фонд, відродження, лист.
2. Валя, доля, Марія, плече, липень.
3. Тиждень, поезія, казка, підпілля, МДС.

1. Ім'я, держава, юнак, збіжжя, сніг.
2. Ткач, стіл, аудиторія, ножиці, клей.
3. Ластівка, клоччя, бунтар, річниця, схід.

1. Історія, тризуб, шлях, приязнь, староста.
2. Провесінь, мати, далечінь, тінь, велич.
3. Підпасич, біль, стіна, книга, овес.

1. Кокарда, легінь, честь, товариш, театр.
2. Похід, прецедент, форма, парубок, масло.
3. Прадід, дзвонар, Прилуцький, стан, рік.

1. Чорнобиль, НРУ, зелень, китиця, біль.
2. Тиша, просо, верба, шампунь, нехворощ.
3. Документ, праця, вид, Баку, стаття.

1. Структура, атмосфера, вплив, ідея, МДС.
2. Баку, полум'я, вир, Стир, урок.
3. Мідь, золото, любов, праця, сніг.

1. Снігопад, зорепад, листопад, сніговій, кенгуру.
2. Значення, місиво, візерунок, видимість, телебачення.
3. Куц, дім, дерево, зоря, ніч.

1. Урвище, ураган, буря, темінь, ремінь.

2. ГЕС, Токіо, злюка, номер, вантаж.
3. Маестро, стіл, меню, діста, борщ.

1. Синь, небо, море, пісок, відпочинок.
2. Клуб, танець, джентльмен, інтелігент, знайомий.
3. Біда, війна, стріха, мати, Петренко (Таня).

Завдання 14. У котрому рядку є іменники одного роду?

1. Прислів'я, жаль, біль, сіль, узбіччя.
2. Зелень, рукопис, Сибір, кір, Токіо.
3. Фламінго, діжка, біль, таксі, тополя.

1. УРП, шимпанзе, коліща, ворота, вир.
2. Народ, гай, біль, колібрі, базіка
3. Дівча, дівчинка, дівчисько, річ, ніч.

1. Провесінь, мудрість, старість, тінь, путь.
2. Полиск, рослина, картинка, стеблина, шатро.
3. Ярмарок, предмет, хобі, творчість, Онтаріо.

1. Молоко, ягня, коліща, середовище, повернення.
2. Колосок, окуляри, фламінго, верстат, логіка.
3. Площа, шатро, ступінь, степ, стеблина.

1. Стіна, загс, райвно, шафа, двері.
2. Мрія, музика, поні, птаство, ключ.
3. Нога, літопис, міліція, доріжка, цунамі.

1. Вороння, ластів'ятко, килим, квітка, ручка.
2. Серце, ворог, щастя, пам'ять, піч.
3. Свічка, шампунь, троянда, окуляри, серветка.

1. Доля, радість, сестра, мати, стрілка.
2. Мереживо, атом, рід, родина, пекло.
3. Меню, секунда, кофе, книжка, лист.

1. Гребінь, русло, гора, ліс, ялиця.
2. Замок, стеля, діброва, степ, рис.
3. Багаття, ягня, теля, полум'я, сум'яття.

1. Лісостеп, круча, історія, годинник, джерело.
2. Нафта, (муха) цеце, іскра, стріла, МДС.
3. Рух, УРП, допінг, демократія, альтернатива.

1. Перстень, візерунок, франкознавець, актор, атракціон.
2. Майстерня, дзеркало, олівець, смільчак, просо.
3. Мотовило, експеримент, менеджер, ковдра, кенгуру.

1. Тбілісі, Петро, санчата, театр, виставка.
2. Експозиція, шедевр, крісло, тканина, русло.
3. Родина, старість, квартира, донечка, дівча.

1. Коло, радіус, спектр, круг, місто.
2. Центр, поні, панно, сміття, піднебесся.
3. Трембіга, скалка, щітка, сумка, газета.

Завдання 15. Проаналізуйте, чи правильно подані закінчення родового відмінка однини чоловічого роду:

1. Нью-Йорку, гніву, дима, борщу, грома.
2. Сибіра, терміна (назва), луга, університету, саду.
3. Дніпра, атому, дуба, десятка, січня.

1. Дона, Уралу, футболу, шляху, суму.
2. Доща, снігу, клубу, Ленінграду, метра.
3. Ходу, лану, саду, очерету, городу.

1. Поїзда, сокола, цвіту, трактора, храму.
2. Професора, Ужгороду, Уралу, образу, професіонала.
3. Коня, балету, рекорда, краков'яку, Дону,

1. Морозу, Донецька, вальса, тембру, звука (термін).

2. Суфікса, префіксу, сюжету, роману, Романа.
3. Буряка (один), твісту, Дніпра, боксу, куба.

1. Кілометра, пуску, героїзму, ізюму, штабу.
2. Паперу (збірн.), меду, Риму (місто), чаю, Іртиша.
3. Пакистана, Байкала, будинку, будиночка, піску.

1. Клена, гаю, ключа, пальця, лобу.
2. Понеділка, метра, Новгороду, космосу, лісу.
3. Заводу, стадіону, Криму, Казахстану, граніту.

1. Кисню, бігу, розгляду, Лондону, учня.
2. Прогресу, миру. Кам'яного Броду, Холму (нас. пункти).
3. Вітра (персонаж), Мороза (прізвище), лікаря, священника.

1. Жовтня, метра, ясена, листка, четверга.
2. Ампера, Новгороду, електрона, відмінка, Байкалу.
3. Вашингтона, Інгулу, Ірпеню, тягаря, інвентаря.

1. Сиваша (озеро), листопаду (опад листя), сиру, Будапешту.
2. Мрамру, урагану, Дунаю, квітня, рису, хліба.
3. Омельченко (чол. пр.), старту, туризму, Гайдая (чол. пр.), Острога (нас.п.).

1. Транспорта, трактора, радіуса, квадрата, вальса.
2. Гектара, Гамбурга, Одісея, Лівану, Сіднея.
3. Дня, березня, краю, столу, транспортиру.

1. Дона, Дністра, Урала, Сибіра, корабля.
2. Бригадира, формуляра, плаща, Алжіра (місто), родича.
3. Борща, саду, крику, піска, радіуса.

1. Коня, стрільця, косача, радіоприймача, екватора.
2. Розпачу, чаю, урока, бондара, пирога.
3. Соррома, натовпу, телефона, морозу, ампера.

1. Тернополя, меду, кореню, Відня, погляду.
  2. Будинка, ковша, мопеда, студента, Улан-Батору.
  3. Душу, світанку, товариша, портфеля, Армавіру.
1. Кавказа, січня, клубу, снігопада, вокзалу.
  2. Урагану, виру, Петербургу, дощу, жовтня.
  3. Баскетбола, дня, граду, сірника, радіатора.
1. Артиста, театру, Черниша, Дінця, клену.
  2. Бейсбола, документа, телевізора, пасквіля.
  3. Воску, алюмінію, пілота, читача, Ашгабаду.

Завдання 16. Чи правильно утворені всі форми кличного відмінка, вкажіть рядки нормативних закінчень іменників:

1. Місяцю, зоре, Петре, Іване, козаче.
2. Оксана, Ігорю, вітре, степу, дубе.
3. Товаришу, пане, друже, добродію, приятеле.

1. Валерію, Олю, дитинонько, мама, Тарас.
2. Тігонько, враже, судмедексперте, чоловіче, сирітку.
3. Адвокате, добродійко, Антоне, прокуроре, душе.

1. Іванко, орле, воїне, бабуся, генерале.
2. Черговий, сестронько, братик, брате, зіронько.
3. Серденько, діду, суддя, Одарко, Мотре.

1. Дізнаваче, лейтенанте, брате, соколе, Олеже.
2. Небо, зоре, земле, хазяїне, директоре.
3. Пане, інженеру, отче, Петре, полковнику.

1. Тато, Іро, Іване, Любо, Остапе.
2. Романе, Осипе, сестро, кривдо, інспекторе.
3. Олешку, Людмило, Ярославe, Оленко, студенте.

1. Тамаро, царю, вйте, старосто, князю.

2. Ольго, Андрію, Тарасе, Роксолано, лікарю.
  3. Дністрі, Дніпре, гетьмане, дописувачу, полковнику.
1. Ярославе, мислителю, Ксеню, орле, депутате.
  2. Добродію, правопорушнику, Ігор, Павлу, Наталко.
  3. Мирон, Уляно, Надіє, земляче, злодію.
1. Друже, поете, маляре, кобзарю, санітаре.
  2. Ведмедю, мадонно, Діано, Василю, Семене.
  3. Гуцулко, доле, громадянине, Олексю, майстрине.
1. Юліє, громадянко, директоре, Хомо, майоре.
  2. Школяру, батьку, гімназисте, зраднице, Олено.
  3. Подруго, Інно, благодійнику, серденько, Руслан.
1. Києве, родичу, упоряднику, кореспонденте, ложкарю.
  2. Космонавте, слідчий, старче, Олександрє, мати.
  3. Подолянко, капітане, аптекарю, панно, жінка.

Особливості використання прикметника

1. Значення і морфологічні ознаки прикметника.
2. Ступені порівняння прикметників. Порушення норми при неправильному утворенні ступенів порівняння.
3. Типові помилки при вживанні прикметників.
4. Правопис складних прикметників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жовтобрюх М. А. *Сучасна українська літературна мова*. — К., 1972.
2. Коваль А. П. *Культура ділового мовлення*. — К., 1992.
3. Кочан І.М., Токарська А.С. *Морфологія української мови: теоретичний аспект і пізнавальні завдання*. — К., 1991.
4. Паламар Л.М., Кацавець Г.М. *Мова ділових паперів*. — К., 1999.
5. Токарська А.С., Кочан І.М. *Культура фахового мовлення правника*. — Львів, 2003.

Рівень другий

Завдання 17. Вкажіть, чи є правильні варіанти серед поданих речень із ступенюванням прикметників:

1. а) Він сліпіший від батька.
б) Він більш сліпий від батька.
в) Він сліпий, як батько.
2. а) Я придбала тканину блідо-рожевого кольору.
б) Я придбала тканину менш блідо-рожевого кольору.
в) Я придбала тканину блідорожевішого кольору.
3. а) Цей продукт зіпсованіший від попереднього.
б) Цей продукт більш зіпсований.
4. а) Питання було висвітлене більш глибоко і більш краще.
б) Питання було висвітлено глибоко і краще.
в) Питання було висвітлено дуже глибоко і краще.
5. а) Цей кашкет мені великуватий.
б) Цей кашкет мені дуже великий.
6. а) Сукупність негативних, загальнокризових факторів призвела до зростання злочинності.
б) Сукупність негативніших, загальнокризових факторів призвела до зростання злочинності.
в) Сукупність найнегативніших, більш загальнокризових факторів призвела до зростання злочинності.
7. а) Високий рівень професіоналізму правника.
б) Найбільш вищий рівень професіоналізму правника.
в) Більш високий рівень професіоналізму правника.
8. а) Великий економічний і політичний розрахунок.
б) Більш великий економічний і політичний розрахунок.

9. а) Мене вразив жовтогарячий колір неба.
б) Колір неба був жовтогарячішим.
в) Мене вразив дуже жовтогарячий колір неба.
10. а) Вчорашній день був у Петра важким.
б) Вчорашній день був у Петра важкішим.
в) Вчорашній день був у Петра найбільш важким.
11. а) Вироблення оптимальних стандартів для соціального забезпечення.
б) Вироблення оптимальніших стандартів для соціального забезпечення.

Завдання 18. Вкажіть правильний варіант речень, в яких відсутні хиби у ступенюванні прикметників:

1. а) Мачуха стала для неї самою близькою людиною.
б) Мачуха стала для неї найближчою людиною.
в) Мачуха стала для неї найблизькішою людиною.
2. а) Іван там самий активніший.
б) Іван там самий активний.
в) Іван там найбільш активний.
3. а) Вітер сьогодні більш західний.
б) Вітер сьогодні західний.
в) Вітер сьогодні західніший.
4. а) Чоловік чекав більш конкретнішої відповіді на своє питання.
б) Чоловік чекав більш конкретної відповіді на своє питання.
в) Чоловік чекав конкретної відповіді на своє питання.
г) Чоловік чекав самої конкретної відповіді на своє питання.
5. а) Вони виконали завдання добре.
б) Вони виконали завдання більш добре.
в) Вони виконали завдання краще.

Завдання 19. Як правильно?

- а) бойовий характер.
- б) бойовіший характер.
- в) більш бойовий характер.

- а) життєвіший твір.
- б) життєвий твір.
- в) більш життєвий твір.

- а) величезний досвід.
- б) великий досвід.
- в) найбільш великий досвід.

- а) підступніший ворог.
- б) підступний ворог.
- в) найменш підступний ворог.

- а) самий дорогий подарунок.
- б) найдорожчий подарунок.
- в) найбільш дорожчий подарунок.

- а) система їх роботи досконаліша нашої.
- б) система їх роботи досконаліша від нашої.
- в) система їх роботи найдосконаліша.
- г) система їх роботи найбільш досконала.

Займенник у діловому тексті

1. **Порушення норм при неправильному вживанні присвійних займенників.**
2. **Помилки при недоречному використанні зворотного займенника.**
3. **Виникнення двозначності при неправильному вживанні займенників у складних реченнях.**
4. **Недоречне використання форм займенників в орудному відмінку замість називного на позначення суб'єкта дії.**

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антоненко-Давидович Б. *Як ми говоримо*. — К., 1991.
2. Кочан І.М., Токарська А.С. *Культура рідної мови*. — Львів, 1996.
3. Кочан І.М., Токарська А.С. *Морфологія української мови: теоретичний аспект і пізнавальні завдання*. — К., 1991. — С. 51-58.
4. *Культура української мови. Довідник*. — К., 1990.
5. Паламар Л.М., Кацавець Г.М. *Мова ділових паперів*. — К., 1999.
6. Токарська А.С., Кочан І.М. *Культура фахового мовлення правника*. — Львів, 2003.
7. *Український правопис*. — К., 2000.

Рівень другий

Завдання 20. Вкажіть, чи є серед поданих речень варіант правильно побудованого речення, звернувши увагу на вжиті займенники:

1. а) Ним нагромаджено за два роки чимало справ, до яких причетні спільні підприємства.
б) Він нагромадив за два роки чимало справ, до яких причетні спільні підприємства.
в) Нагромаджено за два роки ним чимало справ, до яких причетні працівники спільних підприємств.
2. а) Житло виділили у будинку відомства, де колись працював батько дітей. Тепер за нього їм довелося платити суму 25 тис. грн.
б) Житло виділили у будинку відомства, де колись працював батько дітей. Тепер ім довелося заплатити за квартиру 25 тис. грн.
3. а) Працівники магазину приховують від покупців товари для своїх клієнтів, обраховують і обвантажують їх, поводяться зухвало.
б) Працівники магазину приховують від покупців товари для своїх клієнтів, обраховують і обвантажують їх, поводяться непристойно.
в) Працівники магазину приховують від покупців товари для своїх клієнтів, обраховують і обвантажують, поводяться непристойно.

4. а) Недоліків у роботі райвідділів чимало. Вони, по суті, причетні до всього, що коїться на їхніх територіях.

б) Недоліків у роботі райвідділів чимало. Працівники їх, по суті, відповідальні за все, що коїться на їхніх територіях.

в) Недоліків у роботі райвідділів чимало. Працівники їх, по суті, відповідальні за все, що відбувається на територіях їхніх районів.

5. а) Мною було вибито вхідні двері будинку через відмову відчинити їх.

б) Через відмову відчинити вхідні двері будинку мною було вибито їх.

в) Через відмову відчинити вхідні двері будинку я вибив їх.

Завдання 21. Вкажіть, яке речення написано без мовностилістичних помилок.

1. а) У даній справі задіяно більше 30 осіб спільних підприємств, які вже зникли.

б) У даній справі задіяно понад 30 осіб тих спільних підприємств, які вже не існують.

в) У даній справі задіяно понад 30 осіб тих спільних підприємств, які вже зникли.

2. а) Ми затримали гром. Сергієнка М В., мешканця м. Львова, вул.Наукова, 16/2.

б) Нами затримано гром. Сергієнка М.В., мешканця м. Львова, вул.Наукова, 16/2.

в) Затримали гром. Сергієнка М.В., мешканця м. Львова, вул.Наукова, 16/2.

3. а) Пострілом смертельно ранений син сусіда Віктюка Р.С., який теж знаходився на місці пригоди.

б) Пострілом смертельно ранений громадянин, який виявився сусідом Віктюка Р.С.

в) Пострілом смертельно поранений громадянин, сусід Віктюка Р.С , який теж знаходився на місці пригоди.

г) Пострілом смертельно поранений громадянин, який виявився сусідом Віктюка Р.С.

4. а) Йому не вдалося в той вечір зустріти товаришку своєї однокласниці, якої він давно не бачив.

б) Йому не вдалося в той вечір зустріти ту товаришку своєї однокласниці, якої він давно не бачив.

в) Йому не вдалося в той вечір зустріти ту товаришку своєї однокласниці, яку він давно не бачив.

5. а) Маркевич В. сів на кермо автомобіля Іващука І., як стверджує останній, для вирішення його проблем.

б) Маркевич В. сів на кермо автомобіля Іващука І., як стверджує останній, для вирішення проблем Маркевича В.

6. а) Капітан попросив майора взяти на себе озброєного злочинця.

б) Капітан попросив майора: «Візьми на себе озброєного злочинця».

в) Капітан попросив майора: «Я візьму на себе озброєного злочинця».

7. а) Ми попросили членів групи затримання прокоментувати свої дії під час затримання.

б) Ми попросили членів групи затримання прокоментувати наші дії під час затримання.

8. а) Вигляд крові ще більше вплинув на вбивцю, і поруч з його товаришем від куль злочинця полягли його рідна тітка, тесть та теща.

б) Вигляд крові ще більше вплинув на вбивцю, і поруч з товаришем від куль злочинця полягли його рідна тітка; тесть та теща товариша.

Числівник у діловому тексті

1. Правопис кількісних та порядкових числівників.
2. Особливості відмінювання складених кількісних числівників.
3. Порухення норми при відмінюванні назв десятків та сотень.
4. Помилки при сплутуванні форм для назв живих та неживих істот.
5. Узгодження іменника з числівником.
6. Порухення норми при утворенні складних прикметників з першою числівниковою частиною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кочан І.М., Токарська А.С. *Культура рідної мови*. — Львів, 1996.
2. Кочан І. М., Токарська А.С. *Морфологія української мови: теоретичний аспект і пізнавальні завдання*. — К., 1991. — С. 41-51.
3. *Культура української мови. Довідник*. — К., 1990.
4. Паламар Л.М., Кацавець Г.М. *Мова ділових паперів*. — К., 1999.
5. Токарська А.С., Кочан І.М. *Культура фахового мовлення правника*. — Львів, 2003.
6. *Український правопис*. — К., 2000.

Рівень другий

Завдання 22. Вкажіть у кожному рядку правильно подані відмінкові форми числівника:

1. а) Близько сімдесят курсантів поїхало на збір урожаю.
б) Близько семидесяти курсантів поїхало на збір урожаю.
в) Близько сімидесяти курсантів поїхало на збір урожаю.
г) Близько сімдесятьох курсантів поїхало на збір урожаю.
д) Близько сімдесяти курсантів поїхало на збір урожаю.
2. а) Протягом січня у Львові було вчинено близько триста п'ятдесят злочинів.
б) Протягом січня у Львові було вчинено близько трьохсот п'ятдесяти злочинів.

в) Протягом січня у Львові було вчинено близько триста п'ятдесяти злочинів.

г) Протягом січня у Львові було вчинено близько трьохсот п'ятдесятьох злочинів.

д) Протягом січня у Львові було вчинено біля трьохсот п'ятдесят злочинів.

е) Протягом січня у Львові було вчинено біля трьохсот п'ятидесяти злочинів.

3. а) Слідство проводили протягом півтора року.

б) Слідство проводили протягом півтори року.

4. а) Вступив у інститут у тисяча дев'ятьсот дев'яносто першому році.

б) Вступив до інституту у тисячу дев'ятсот дев'яносто першому році.

в) Вступив до інституту у тисяча дев'ятсот дев'яносто першому році.

г) Вступив до інституту у тисяча дев'ятсот дев'яносто першим році.

д) Вступив до інституту тисяча дев'ятсот дев'яносто першого року.

5. а) Друзі не зустрічались біля двадцяти років.

б) Друзі не зустрічались близько двадцяти років.

в) Друзі не зустрічались близько двадцятьох років.

6. а) Він встиг сказати лише пару слів.

б) Він встиг сказати лише кілька слів.

7. а) Книги видаються п'ятдесятма мовами.

б) Книги видаються п'ятдесятьома мовами.

8. а) Автомобіль розвинув швидкість до сто дев'яносто км/год.

б) Автомобіль розвинув швидкість до сто дев'яноста км/год.

в) Автомобіль розвинув швидкість до ста дев'яноста км/год.

9. а) Знайшли пошкодження на шестисот вісімдесяти дев'яти лініях.
б) Знайшли пошкодження на шестистах вісімдесяти дев'яти лініях.
в) Знайшли пошкодження на шістьохстах вісімдесяти дев'яти лініях.
г) Знайшли пошкодження на шестистах вісімдесятьох дев'ятьох лініях.
10. а) Він володіє десяти мовами.
б) Він володіє десятима мовами.
в) Він володіє десятимома мовами.
11. а) Зареєстровано близько двісті п'ятдесят видів наркотичних речовин.
б) Зареєстровано близько двохсот п'ятидесяти видів наркотичних речовин.
в) Зареєстровано близько двохсот п'ятдесяти видів наркотичних речовин.
г) Зареєстровано близько двохсот п'ятдесятьох видів наркотичних речовин.
12. а) Викрадено близько триста сімдесят тонн пшениці.
б) Викрадено близько триста сімдесяти тонн пшениці.
в) Викрадено близько трисот сімдесяти тонн пшениці.
г) Викрадено близько трьохсот семидесяти тонн пшениці.
д) Викрадено близько трьохсот сімдесяти тонн пшениці.
е) Викрадено близько трьохсот сімдесятьох тонн пшениці.
13. а) Урожай зібрали на сто сорока семи гектарах.
б) Урожай зібрали на ста сорока семи гектарах.
в) Урожай зібрали на ста сорока сімох гектарах.
г) Урожай зібрали на ста сороках сімох гектарах.
14. а) На митниці протягом місяця викрито близько двісті сімдесят злочинів.

- б) На митниці протягом місяця викрито близько двохсот сьмидесяти злочинів.
- в) На митниці протягом місяця викрито близько двухсот сїмдесяти злочинів.
- г) На митниці протягом місяця викрито близько двохсот сїмдесяти злочинів.
- д) На митниці протягом місяця викрито близько двохсот сїмдесятьох злочинів.

15. а) Розписка видана Шамрову П.Р. в одержанні тисяча семи примірників орфографічного словника.

б) Розписка видана Шамрову П.Р. в одержанні тисячі семи примірників орфографічного словника.

в) Розписка видана Шамрову П.Р. в тому, що від нього одержано тисячу сїм примірників орфографічного словника.

г) Розписка видана Шамрову П.Р. в тому, що від нього одержані орфографічні слосники у кількості тисячі семи примірників.

Завдання 23. Як правильно:

- 1. а) потоваришував із сьома однокурсниками.
  - б) потоваришував із сімома однокурсниками.
  - в) потоваришував із сіми однокурсниками.
2. а) на фабриці виробляють до чотириста різновидів продукції.
- б) на фабриці випускають до чотирисот різновидів продукції.
- в) на фабриці випускають до чотирьохсот різновидів продукції.
3. а) у семи няньок дитина без ока.
- б) у сімох няньок дитина без ока.
4. а) близько сто п'ятдесят робіт художника.
- б) близько ста п'ятидесяти робіт художника.

- в) близько ста п'ятидесятьох робіт художника.
- г) близько ста п'ятдесятьох робіт художника.
- д) близько ста п'ятдесяти робіт художника.

5. а) співбесіду провели із чотириста п'ятдесяти абітурієнтами.
б) співбесіду провели із чотириста п'ятдесятьма абітурієнтами.
в) співбесіду провели із чотирмастами п'ятдесятьма абітурієнтами.
г) співбесіду провели із чотирмастами п'ятидесятьма абітурієнтами.
д) співбесіду провели із чотирмастами п'ятдесятьома абітурієнтами.

Завдання 24. У котрому рядку правильно поєднані числівники, з іменниками, правильно утворені складні прикметники з першою числівниковою частиною:

1. а) три курсанта.
б) три курсанти.
2. а) два коні.
б) двоє коней.
3. а) четверо маленьких дівчат.
б) чотири маленькі дівчинки.
в) чотири маленьких дівчинки.
4. а) три з половиною місяці.
б) три з половиною місяців.
5. а) сто двадцять три набої.
б) сто двадцять троє набоїв.
в) сто двадцять три штуки набоїв.
6. а) півтора хлібини.
б) півтори хлібини.

7. а) два зелені дуби.
б) два зелених дуби.
в) два зелених дуба.
г) двоє зелених дубів.
8. а) чотири командири.
б) чотири командира.
в) четверо командирів.
9. а) чотири з половиною гектара.
б) чотири з половиною гектари.
10. а) півтора метра.
б) півтора метри.
в) півтори метра.
11. а) двадцять злочинців.
б) двадцяттеро злочинців.
12. а) тридцять п'ять окулярів.
б) тридцять п'ять штук окулярів.
в) тридцять п'ятеро окулярів.
13. а) три товариші.
б) троє товаришів.
14. а) трикімнатна квартира.
б) трьохкімнатна квартира.
в) трьокімнатна квартира.
15. а) двоствольна рушниця.
б) двохствольна рушниця.
16. а) чотирьохмоторний літак.
б) чотиримоторний літак.

17. а) двадцятидворічний юнак.
б) двадцятидвохрічний юнак.
18. а) шестинабійний револьвер.
б) шістьохнабійний револьвер.
19. а) трьонабійна рушниця.
б) тринабійна рушниця.
в) трьохнабійна рушниця.
20. а) двох'ярусне ліжко.
б) двоярусне ліжко.
21. а) навчання буде тривати два з половиною місяці.
б) навчання буде тривати два з половиною місяця.

Вживання дієслів у діловому тексті

1. Морфологічна характеристика дієслова.
2. Сплутування семантики дієслів.
3. Невиправдане використання дієслів з постфіксом -ся(сь).
4. Порухення норм у вживанні дієприкметників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гмир І.С. *Дієслова умовного і наказового способів // УМЛШ. — 1973. — № 4.*
2. Жук В.М. *Дієслово майбутнього часу // УМЛШ. — 1974. — № 1.*
3. Кочан І.М., Токарська А. С. *Культура рідної мови. — Львів, 1996.*
4. Кучеренко К. *Види дієслів // УМЛШ. — 1969. — № 10.*
5. Коваль А. П. *Культура української мови. — К., 1970.*
6. Русанівський В.М. *Значення і взаємозв'язок граматичних категорій і часу // УМЛШ. — 1959. — № 4.*
7. Паламар Л.М., Кацавець Г.М. *Мова ділових паперів. — К., 1999.*
8. Токарська А. С. *Ділова українська мова. — Львів, 1995.*

Рівень другий

Завдання 25. Як правильно:

1. а) інформуючий орган повідомив.
б) орган, що інформує, повідомив.
2. а) пишуций в усі інстанції.
б) той, що пише в усі інстанції.
в) той, який пише в усі інстанції.
3. а) працюючий в усіх напрямках.
б) той, що працює в усіх напрямках.
в) той, який працює в усіх напрямках.
4. а) спортсмени вживають стимулюючі засоби.
б) спортсменами вживаються стимулюючі засоби.
в) спортсмени, які вживають засоби стимулювання.
5. а) той, що записує у протокол, повинен слухати уважно.
б) записуючий у протокол повинен слухати уважно.
в) той, хто записує у протокол, повинен слухати уважно.
6. а) керівником був завданий удар.
б) керівник завдав удару.
7. а) правоохоронник затримав контрабанду.
б) правоохоронником затримана контрабанда.
8. а) завідуючий складом повідомив про недостачу.
б) завідувач складом повідомив про недостачу.
в) завідувач складу повідомив про нестачу.
9. а) противник, стріляючий в ціль, мусив скоро відступати.
б) стріляючий в ціль противник мусив скоро відступати.
в) противник, який стріляв в ціль, мусив скоро відступати.

10. а) молодь, нудьгуючи в парку, пішла шукати пригод.
б) нудьгуюча в парку молодь, пішла шукати пригод.
в) молодь, яка нудьгувала в парку, пішла шукати пригод.

Завдання 26. Яким варіантом словосполучення дієслів можна доповнити речення ?

1. а) звідси випливають такі висновки.
б) ----- витікають -----
в) ----- наступають -----
2. а) снайпер попав у ціль.
б) ----- потрапив -----
в) ----- влучив -----
3. а) відігравши велике значення -----
б) це має велике значення для навчання.
в) -- відіграє велику роль -----
4. а) проблема полягає у відсутності державного фінансування.
б) ----- заключається -----
в) ----- є -----
5. а) дане положення суперечить попередньому.
б) ----- протирічить -----
в) ----- противорічить -----
6. а) паспорт являється основним документом, що засвідчує особу.
б) ----- є -----

Завдання 27. Знайдіть і виправте помилки:

1. У нараді прийняли участь начальники всіх підрозділів інституту.
2. Щоб не бути голослівним, приведу приклад.

3. Терміново представити в плановий відділ сводку за 1996 рік.

4. Курсанти повинні бережно відноситись до навчальної аудиторії.

5. Підходячи до залізничного переїзду, громадяни повинні уважно слідити за звуковою сигналізацією.

Завдання 28. Поясніть правильно вжиті дієслова у реченнях:

1. а) Органи внутрішніх справ добре інформовані щодо злочинних груп.

б) Органи внутрішніх справ добре поінформовані щодо злочинних груп.

в) Органи внутрішніх справ добре інформують щодо злочинних груп.

г) Органи внутрішніх справ добре інформуються щодо злочинних груп.

2. а) Міліція контролюватиме злочинний світ.

б) Міліція контролює злочинний світ.

в) Міліцією контролюється злочинний світ.

3. а) Українському народові необхідно стояти за свої права.

б) Українському народові необхідно відстоювати свої права.

4. а) На площі Привокзальній були затримані підлітки, граючі в наперстки.

б) На площі Привокзальній затримали підлітків, які грали в наперстки.

в) На площі Привокзальній затримали підлітків, що грали в наперстки.

5. а) Невгасаючий ентузіазм молоді треба підтримувати і розвивати.

б) Невгасимий ентузіазм молоді треба підтримувати і розвивати.

в) Незгасний ентузіазм молоді треба підтримувати і розвивати.

6. а) Непрацюючий громадянин К. затриманий за купівлю наркотичної сировини.

б) Громадянин К., який не працює, був затриманий за купівлю наркотичної сировини.

7. а) Комп'ютери останнього покоління оснащені запам'ятовуваними пристроями.

б) Комп'ютери останнього покоління оснащені пристроями пам'яті.

8. а) При спробі скритись злочинець був затриманий.

б) При спробі втекти злочинець був затриманий.

в) Під час спроби зникнути злочинець був затриманий,

9. а) Хлишков В.С. проник у квартиру Дмитришина О.Б., проживаючого в м. Львові по вулиці Миру 23/5, та викрав гроші.

б) Хлишков В.С. проник у квартиру Дмитришина О.Б., який проживає в м. Львові на вулиці Миру 23/5, та викрав гроші.

10. а) Злочинці непогано володіють нормами права, бездоганно знають їх санкції.

б) Злочинці, непогано володіючи нормами права, бездоганно знають їх санкції.

11. а) Злочинні діяння обмежуються певними умовами, не дають можливості проявляти свободу волі.

б) Злочинні діяння, обмежені певними умовами, не дають можливості проявляти злочинцеві свободу.

12. а) До них підійшов незнайомий мужчина, який погрожував ножом, вимагаючи гроші.

б) До них підійшов незнайомий мужчина, загрожуючи ножом, вимагав гроші.

- в) До них підійшов незнайомий чоловік, який погрожував
ножем і вимагав гроші.
13. а) Іванов злякався і віддав незнайомому гроші.
б) Іванов, злякавшись, віддав незнайомому гроші.
14. а) Ваша заява розглянута і порушена кримінальна справа.
б) Вашу заяву розглянули і порушили кримінальну справу.
в) Розглянувши вашу заяву, порушили кримінальну справу
г) Розглянувши вашу заяву, порушено кримінальну справу.
15. а) Я помітила, що в погрожуючого ножем на правій руці бу-
ла татуїровка «Коня».
б) Я помітила, коли він погрожував ножем, на правій руці
татуїровку «Коня».
16. а) Дізнавач вирішив, що потерпілий змилився.
б) Дізнавач вирішив, що потерпілий помиляється.
в) Дізнавач вирішив, що потерпілий помилився.
17. а) Протокол склали вірно з моїх слів.
б) Протокол складений вірно з моїх слів.
в) Протокол правильно склали з моїх слів.
18. а) Існуючий план не виконується на сто відсотків.
б) План, що існує, не виконується на сто відсотків.
в) План, який існує, не виконується на сто відсотків.
г) План, який існує, не виконуємо на сто відсотків.
19. а) Доторкатися до експонатів суворо заборонено.
б) Доторкатися експонатів суворо заборонено.
в) Торкати експонати суворо заборонено.
20. а) У зв'язку з проведенням місячника ДАІ знизилась
кількість дорожньо-транспортних пригод на дорогах області.
б) У зв'язку з проведенням місячника ДАІ зменшилася
кількість дорожньо-транспортних пригод на дорогах області.

Завдання 29. Виберіть правильний варіант речень:

1. а) Керуючий банком зробив заяву.
б) Керуючий банку зробив заяву.
в) Керівник банку зробив заяву.
2. а) Чи знаєте Ви сидячу навпроти Вас особу?
б) Чи знаєте Ви особу, яка сидить навпроти Вас?
3. а) Суть даної кримінальної справи заключається в тому, що житель с. Зубрець Бучацького р-ну громадянин Легкий В.Ю. викрав особисті речі громадянки Ішук М.І.
б) Суть даної кримінальної справи полягає в тому, що житель с. Зубрець Бучацького р-ну громадянин Легкий В.Ю. викрав особисті речі громадянки Ішук М.І.
4. а) Місцем огляду є житловий будинок громадянки с. Зубрець Бучацького р-ну Марчук М.І.
б) Місцем огляду являється житловий будинок громадянки с. Зубрець Бучацького р-ну Марчук М.І.
5. а) Напроти сидячого чоловіка він знає.
б) Чоловіка, який сидить напроти нього, він знає.
6. а) На столі присутні відбитки пальців.
б) На столі наявні відбитки пальців.
в) На столі є відбитки пальців.
7. а) В процесі огляду приміняється порошок і знімаються відбитки пальців рук.
б) В процесі огляду застосовується порошок і знімаються відбитки пальців рук.
8. а) Зауважень щодо огляду не надходило.
б) Зауважень щодо огляду не поступило.
в) Зауважень щодо огляду не надійшло.

9. а) Постановив: признати Марищак М.О. потерпілою, про що їй оголосити.
б) Постановив: визнати Марищак М.О. потерпілою, про що їй оголосити.
10. а) Відбитки знімалися в прозору липку стрічку в кількості 7 відрізків, які наклеяні на два аркуші фотобумаги розміром 17х7,6.
б) Відбитки знімалися в прозору липку стрічку в кількості 7 відрізків, які наклеєні на два аркуші фотопаперу розміром 17х7,6.
11. а) Заяв та зауважень під час обшуку не поступило.
б) Заяв та зауважень під час обшуку не надійшло.
12. а) Бухгалтер рішив затримати банківські документи.
б) Бухгалтер вирішив затримати банківські документи.

Прийменник у діловому стилі

1. Морфологічні особливості прийменника.
2. Особливості перекладу прийменникових конструкцій з «по» з російської на українську.
3. Типові помилки у використанні прийменників.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Колодяжний А.С. *Прийменник*. — Х., 1960.
2. Кочан І.М., Токарська А.С. *Культура рідної мови*. — Львів, 1996.
3. Паламар Л.М., Кацавець Г.М. *Мова ділових паперів*. — К., 1999.
4. Чак Є.Д. *Складні випадки українського слововживання*. — К., 1979.
5. Чередниченко І. Т. *Нариси з загальної стилістики сучасної української мови*. — К, 1962.
6. Ющук І.Б. *Українська мова*. — К., 1979.

Рівень другий

Завдання 30. Виберіть граматично правильні варіанти:

1. а) по вказівці деканата.
б) по вказівці деканату.
в) за вказівкою деканату.
г) згідно з вказівкою деканату.
2. а) ввести в склад ректорату.
б) ввести до складу ректорату.
в) ввести до складу ректората.
г) ввести в склад ректората.
3. а) юрист за освітою.
б) юрист по освіті.
4. а) по питанню розподілу.
б) у питанні розподілу.
5. а) прошу видати мені направлення до складання іспиту.
б) прошу видати мені направлення для складання екзамену.
в) прошу видати мені скерування для складання іспиту.
6. а) відпустка по хворобі.
б) відпустка через хворобу.
в) відпустка у зв'язку з хворобою.
7. а) діяти відповідно наказу.
б) діяти відповідно до наказу.
в) діяти відповідно з наказом.
8. а) виконати по всіх правилах,
б) виконати по всіх правилах.
в) виконати за всіма правилами.

9. а) комісія по справах неповнолітніх.
б) комісія у справах неповнолітніх.
10. а) звернутися по питанню.
б) звернутися в питанні.
в) звернутись з питання.
11. а) добрий за вдачею.
б) добрий по вдачі.
в) доброї вдачі.
12. а) документи по перевірці.
б) документи з перевірки.
в) документи перевірки.
13. а) по його словам.
б) за його словами.
в) по його словах.
14. а) вони були по той бік кордону.
б) вони були по тім боці кордону.
в) вони були за тим боком кордону.
15. а) по мірі того як розглядали питання, час минав швидко.
б) в міру того як розглядали питання, час минав швидко.
16. а) мені сьогодні дзвонили по телефону.
б) мені сьогодні телефонували.
в) мені сьогодні дзвонили телефоном.
17. а) він працює по цілим дням.
б) він працює цілими днями.
в) він працює по цілих днях.
18. а) мій товариш є лікар по професії.
б) мій товариш є лікарем за фахом.
в) мій товариш є лікарем по фаху.

19. а) комісія запропонувала заходи по підвищенню дисципліни.
б) комісія запропонувала заходи щодо підвищення дисципліни.
в) комісія запропонувала заходи до підвищення дисципліни.
г) комісія запропонувала заходи у підвищенні дисципліни.
20. а) у направленні до автостанції рухався автобус.
б) по направленню до автостанції рухався автобус.
в) в направленні до автостанції рухався автобус.
г) у напрямку до автостанції рухався автобус.
21. а) хлопці йшли, вгрузаючи по коліна у болото.
б) хлопці йшли, вгрузаючи до колін у болото.
22. а) з причини того, що заводи не працюють, нікого близько не було.
б) по причині того, що заводи не працюють, нікого близько не було.
в) у зв'язку з тим, що заводи не працюють, нікого близько не було.
23. а) цей лист ми впізнали по почерку.
б) цей лист ми впізнали за почерком.
24. а) згідно з розпорядком дня обід розпочнеться о 15.00 годині.
б) згідно розпорядку дня обід розпочнеться о 15.00 годині.
в) згідно по розпорядку дня обід розпочнеться о 15.00 годині.
25. а) ми не з'явились вчасно через нього.
б) ми не з'явились вчасно із-за нього.
в) ми не з'явились вчасно у зв'язку з ним.
26. а) будівельники вирішили роз'їхатися до об'єктів.
б) будівельники вирішили роз'їхатися по об'єктам.
в) будівельники вирішили розіхатися по об'єктах.

27. а) за його словами вдалося скласти словесний портрет.
б) по його словах вдалось скласти словесний портрет.
в) по його словам вдалося скласти словесний портрет.
28. а) лекція розпочинатиметься о 9.30.
б) лекція розпочнеться в 9.30.

Рівень третій

Завдання 31. У котрому варіанті подані правильні речення:

1. а) Особам, викликаним на очну ставку, роз'яснено їх право по закінченні її задавати з дозволу запитуючого питання один одному.
б) Особам, викликаним на очну ставку, роз'яснено їх право після закінчення її задавати з дозволу допитуючого питання один одному.
в) Особам, викликаним на очну ставку, роз'яснено їх право після закінчення її задавати з дозволу того, хто допитує, питання один одному.
2. а) За порушення правил пожежної безпеки, санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил накладається штраф до... карбованців та службових осіб від... до... карбованців.
б) Порушення правил пожежної безпеки, санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил карається штрафом до... карбованців та службові особи від... до... карбованців.
в) За порушення правил пожежної безпеки, санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил накладається штраф до... карбованців, а на службових осіб — штраф від... до... карбованців.
г) Порушення правил пожежної безпеки, санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил карається штрафом до... карбованців, а службові особи — штрафом від... до... карбованців.
3. а) Невідома особа скоїла крадіжку мотоцикла Бистрова С.Д. по вул. Тиха, 9 вартістю 480 карбованців.

б) Невідома особа скоїла крадіжку мотоцикла Бистрова С.Д. на вул. Тиха, 9 вартістю 480 карбованців.

в) Невідома особа скоїла крадіжку мотоцикла Бистрова С.Д з вул. Тиха, 9 вартістю 480 карбованців.

4. а) Затриманий Рівненським міським управлінням УМВС України в Рівненській області 20 вересня 1985 року по підозрі в скоєнні крадіжки у Бистрова С.Д.

б) Затриманий Рівненським міським управлінням УМВС України в Рівненській області 20 вересня 1985 року у підозрі в скоєнні крадіжки мотоцикла гр. Бистрова С.Д.

в) Затриманий Рівненським міським управлінням УМВС України в Рівненській області 20 вересня 1985 року за підозрою в скоєнні крадіжки мотоцикла гр. Бистрова С.Д.

5. а) Злочин кваліфіковано на підставі ст.106 КПК України по кримінальній справі № 407/1-85р.

б) Злочин кваліфіковано на підставі ст.106 КПК України у кримінальній справі № 407/1-85р.

6. а) Обвинувачений заявив, що хоче мати захисника до першого допиту по призначенню колегії адвокатів.

б) Обвинувачений заявив, що хоче мати захисника до першого допиту за призначенням колегії адвокатів.

в) Обвинувачений заявив, що хоче мати захисника до першого допиту згідно призначення колегії адвокатів.

г) Обвинувачений заявив, що хоче мати захисника до першого допиту згідно з призначенням колегії адвокатів.

7. а) Вважати, що в гаражі гр. Кривчука Т.В. по вулиці Привокзальній, 5 знаходяться деталі від мотоцикла.

б) Вважати, що у гаражі гр. Кривчука Т.В. на вулиці Привокзальній, 5 знаходяться деталі від мотоцикла.

8. а) Вказаним особам роз'яснено їх права з приводу тих чи інших дій.

б) Вказаним особам роз'яснено їх права по поводу тих чи інших дій.

9. а) Зареєстрована усна заява громадянина Березовського Р.М., яка надійшла 5 вересня 1996 року, щодо якої 6 вересня 1996 року була порушена кримінальна справа за фактом крадіжки мотоцикла.

б) Надійшла усна заява громадянина Березовського Р.М., яка поступила 5 вересня 1996 року, щодо якої 6 вересня 1996 року була порушена кримінальна справа по факту крадіжки мотоцикла.

в) Зареєстрована усна заява громадянина Березовського Р.М., яка поступила 5 вересня 1996 року, по якій 6 вересня 1996 року була порушена кримінальна справа по факту крадіжки мотоцикла.

10. а) 3 червня 1996 року біля 11 годин із кімнати 5 з будинку 2-а по вулиці А.Шамрова невідома особа таємно викрала гаманець...

б) 3 червня 1996 року о 11 годині із кімнати 5 з будинку 2-а на вулиці А.Шамрова невідома особа таємно викрала гаманець...

в) 3 червня 1996 року об 11 годині із кімнати 5 з будинку 2-а на вулиці А.Шамрова невідома особа таємно викрала гаманець...

11. а) Порушити кримінальну справу по факту крадіжки особистого майна у гр. Беднарчука Ю.А.

б) Порушити кримінальну справу за фактом крадіжки особистого майна у гр. Беднарчука Ю.А.

в) Порушити кримінальну справу згідно з фактом крадіжки особистого майна у гр. Беднарчука Ю.А.

12. а) Сичук сказала мені, що збирається піти по магазинах, щоб зробити покупки.

б) Сичук сказала мені, що збирається піти у магазини, щоб зробити покупки.

в) Сичук сказала мені, що збирається піти по магазинам, щоб зробити покупки.

13. а) Гр. Хлистов В.С. по місцю праці характеризується позитивно.
б) Гр. Хлистов В.С. за місцем праці характеризується позитивно.
в) Гр. Хлистов В.С. згідно місця праці характеризується позитивно.

14. а) Гр, Третьак С.С. на протязі 1996-1997 років займався незаконним полюванням.
б) Гр. Третьак С.С. протягом 1996-1997 років займався незаконним полюванням.

15. а) У гр. Мацейківа Я.М. проведено обшук за адресою М.Львів, вул.Варшавська, 7/13,
б) У гр. Мацейківа Я.М. проведено обшук по адресі м. Львів, аул/Варшавська, 7/13.
в) У гр. Мацейківа Я.М. проведено обшук по адресу м. Львів, вул.Варшавська, 7/13.

16. а) Сусід підіймався по сходах до квартири, але раптом почув крик.
б) Сусід підіймався східцями у квартиру, але раптом почув крик.
в) Сусід підіймався по сходам в квартиру, але раптом почув крик.

17. а) Вона не ночувала в гуртожитку по причині скоєння мною крадіжки.
б) Вона не ночувала в гуртожитку з причини скоєння мною крадіжки.
в) Вона не ночувала в гуртожитку у зв'язку зі скоєнням мною крадіжки,

18. а) Місцем події є галявина Брюховецького лісу між селищем Брюховичі і м. Львовом; галявина в діаметрі 200 метрів.
б) Місцем події є галявина Брюховецького лісу між селищем Брюховичі і м. Львовом; галявина діаметром 200 метрів.

в) Місцем події є галявина Брюховецького лісу між селищем Брюховичі і м. Львовом; галявина за діаметром 200 метрів,

19. а) Засуджений Шевченківським районним судом до позбавлення волі в колонії загального режиму.

б) Засуджений Шевченківським районним судом щодо позбавлення волі в колонії загального режиму.

в) Засуджений Шевченківським районним судом на позбавлення волі в колонії загального режиму.

20. а) Засуджений районним судом по ст.140 КК України.

б) Засуджений районним судом згідно ст. 140 КК України.

в) Засуджений районним судом за ст. 140 КК України.

21. а) Згідно зі ст.49 та 122 КПК Укр. Жишко А.В. визнаний у справі потерпілим,

б) Згідно до вимог ст.49 та 122 КПК Укр. Жишко А.В. визнаний по справі потерпілим.

в) Відповідно до вимог ст,49 та 122 КПК Укр. Жишко А.В. визнаний щодо справи потерпілим.

22. а) Згідно завдання даного пункту по кримінальній справі ніяких процесуальних дій не проводилось.

б) Відповідно до завдання даного пункту у кримінальній справі ніяких процесуальних дій не проводилось.

в) У відповідності до завдання даного пункту по кримінальній справі ніяких процесуальних дій не проводилось.

23. а) Перепелюкові В.В., Соболю С.Н, пред'явлено обвинувачення по даній кримінальній справі,

б) Перепелюкові В.В., Соболю С.Н. пред'явлено обвинувачення у даній кримінальній справі.

в) Перепелюку В. В., Соболю С.Н. пред'явлено обвинувачення за даною кримінальною справою.

24. а) Справа вивчалась з 3 по 6 листопада 1996 року.

- б) Справа вивчалась з 3 до 6 листопада 1996 року.
- в) Справу вивчали з 3 до 6 листопада 1996 року.

25. а) Кримінальну справу до свого провадження прийняв дізнавач Якутко О.В.

б) Кримінальну справу у своє провадження прийняв дізнавач Якутко О.В.

в) Кримінальну справу на своє провадження прийняв дізнавач Якутко О.В.

26. а) Суд визнав Баганецького О.М. потерпілим у справі 9 жовтня 1996 року.

б) Суд визнав Баганецького О.М. потерпілим по справі 9 жовтня 1996 року.

в) Суд визнав Баганецького О.М. потерпілим щодо справи 9 жовтня 1996 року.

27. а) По даному факту мною порушено кримінальну справу і проводиться розслідування.

б) За даним фактом я порушив кримінальну справу і проводжу розслідування.

в) Згідно даного факту мною порушено кримінальну справу і проводиться розслідування.

г) З приводу даного факту я порушив кримінальну справу і проводжу розслідування.

28. а) Мацюк Іван Петрович, 1951 року народження, затриманий по підозрі у скоєнні злочину.

б) Мацюк Іван Петрович, 1951 року народження, затриманий у підозрі у скоєнні злочину.

в) Мацюк Іван Петрович, 1951 року народження, затриманий за підозрою у скоєнні злочину.

29. а) Прошу видати мені повістку до суду.

б) Прошу видати мені повістку в суд.

в) Прошу видати мені повістку для суду.

30. а) Згідно з вимогами слідчих органів порушено кримінальну справу.

б) Згідно вимог слідчих органів порушено кримінальну справу.

в) Згідно до вимог слідчих органів порушено кримінальну справу.

г) Відповідно до вимог слідчих органів порушено кримінальну справу.

д) Відповідно вимог слідчих органів порушено кримінальну справу.

31. а) Підозрюваний Гармаш К.І. затриманий на залізничному вокзалі.

б) Підозрюваний Гармаш К.І. затриманий у залізничному вокзалі.

в) Підозрюваний Гармаш К.І. затриманий по залізничному вокзалу.

32. а) Надати можливість побачення з підозрюваною в дев'ять годин.

б) Надати можливість побачення з підозрюваною в дев'ятій годині.

в) Надати можливість побачення з підозрюваною о дев'ятій годині.

Завдання 32. Як правильно:

1. а) Громадянка Марищак М.Н. попереджена про кримінальну відповідальність за неправдиві покази по ст. 177 КК України.

б) Громадянка Марищак М.Н. попереджена про кримінальну відповідальність за неправдиві показання згідно зі ст.177 КК України.

2. а) Порушити кримінальну справу по ст. 140 ч.3 КК України.

б) Порушити кримінальну справу відповідно до ст.140 ч.3 КК України.

в) Порушити кримінальну справу за ст. 140 ч.3 КК України.

г) Порухити кримінальну справу згідно зі ст.140 ч.3 КК України.

3. а) Оперуповноважений ВКР Бугацького РВВС Бабій І.М. розглянув матеріали кримінальної справи про крадіжку індивідуального майна по ст.140 ч.3 КК України.

б) Оперуповноважений ВКР Бугацького РВВС Бабій І.М. розглянув матеріали кримінальної справи про крадіжку індивідуального майна згідно зі ст. 140 ч.3 КК України.

в) Оперуповноважений ВКР Бугацького РВВС Бабій І.М. розглянув матеріали кримінальної справи про крадіжку індивідуального майна згідно ст. 140 ч.3 КК України.

г) Оперуповноважений ВКР Бугацького РВВС Бабій І.М. розглянув матеріали кримінальної справи про крадіжку індивідуального майна за ст. 140 ч.3 КК України.

4. а) Легкий С.С. дав правдиві показання по факту підробки документів.

б) Легкий С.С. дав правдиві показання у факті підробки документів.

в) Легкий С.С. дав правдиві показання щодо факту підробки документів.

5. а) Повідомляємо Вас про те, що гр. Міськів Ю.С., 1969 р. народження, затриманий за підозрою у скоєнні злочину 4.08.1993 р. і знаходиться в Бучацькому РВВС по адресу: м.Бучач, вул.Шевченка, 2.

б) Повідомляємо Вам про те, що гр. Міськів Ю.С., 1969 р. народження, затриманий по підозрі у скоєнні злочину 4.08.1993р. і знаходиться в Бучацькому РВВС, адреса: м.Бучач, вул.Шевченка, 2.

в) Повідомляємо Вас про те, що гр. Міськів Ю.С., 1969 р. народження, затриманий у підозрі у скоєнні злочину 4.08.1993 р. і знаходиться в Бучацькому РВВС за адресою: м.Бучач, вул.Шевченка, 2.

г) Повідомляємо Вам про те, що гр. Міськів Ю.С., 1969 р. народження, затриманий за підозрою у скоєнні злочину 4.08.1993 р. і знаходиться в Бучацькому РВВС за адресою: м.Бучач, вул.Шевченка, 2.

6. а) Оперуповноважений ВКР Жовківського РВВС лейтенант міліції Бабій І.Й. у приміщенні РВВС провів у кримінальній справі N 101601 допит підозрюваного Лелкого Володимира Юрійовича, 1.08.1969 р.н., жителя с.Зубра Жорківського р-ну.
- б) Оперуповноважений ВКР Жовківського РВВС лейтенант міліції Бабій І.И. у приміщенні РВВС провів по кримінальній справі N 101601 допит підозрюваного Лепкого Володимира Юрійовича, 1.08.1969 р.н., жителя с. Зубра Жорківського р-ну.
7. а) Більш нічого, що служило б доказом по справі, не виявлено.
- б) Більш нічого, що послужило б доказом у справі, не виявлено.
8. а) Оперуповноважений ВКР Заліщицького РВВС Бабій Л.У. розглянув матеріали кримінальної справив 102223 по факту крадіжки речей з квартири Гуся М.І. по ст. 140 ч.3 КК України
- б) Оперуповноважений ВКР Заліщицького Бабій РВВС Л.У. розглянув матеріали кримінальної справи N 102223 за фактом крадіжки речей з квартири Гуся М.І. по ст.140 ч.3 КК України.
- в) Оперуповноважений ВКР Заліщицького РВВС Бабій Л.У. розглянув матеріали кримінальної справи N 102223 за фактом крадіжки речей з квартири Гуся М.І. згідно зі ст.140 4.3 КК України.
9. а) Щодо громадянина Лісного І.К. обрана міра взяття під варту.
- б) Відносно громадянина Лісного І.К. обрана міра взяття під варту.
- в) Стосовно громадянина Лісного І.К. обрана міра взяття під варту.
10. а) Порушити по матеріалах заяви громадянина Федун В.П. кримінальну справу по ознаках злочину, передбаченого ст. 140 ч.3 КК України,
- б) Порушити по матеріалам заяви громадянина Федун В П. кримінальну справу по ознаках злочину, передбаченого ст. 140 ч.3 КК України.
- в) Порушити за матеріалами заяви громадянина Федун В.П. кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченого ст.140 ч.3 КК України.

Вправи з морфології на повторення

Завдання 33. З'ясуйте, у котрому реченні морфологічні помилки відсутні.

I. 1. На складі магазину промтоварів бракувало за даними перевірки 18 флаконів шампуні «Німфа».

2. З Сибіру ікру нелегально транспортували через митницю, використовуючи старі канали.

3. Касирка різко заперечувала свою причетність до зникнення виручки з каси.

Варіанти відповідей: у 1-у, у 2-у, у 3-у, у жодному.

II. 1. Стан психоза К. був підтверджений проведеною експертизою.

2. Затриманого доставили на проведення аналізу на степінь сп'яніння.

3. Наш райвно не веде жодної профілактичної роботи щодо важких підлітків.

Варіанти відповідей: у 1-у, у 2-у, у 3-у, у жодному.

III. 1. У особливому порядку дружині належало повернути стару рояль (1948 року випуску), чотири крісла та шафу для одягу.

2. Із сейфу невідомими було викрадено речові докази в цій справі.

3. На місці скоєння злочину було знайдено дріб, якою скористалися незадовго до прибуття групи.

Варіанти відповідей: у 1-у, у 2-у, у 3-у, у жодному.

IV. 1. Поблизу жека ДАІ затримала чотирьох осіб, які намагалися відчинити автомобіль.

2. Моєму підсудному Сташуку Івану Гордійовичу вдалося виграти судову справу з поділом майна.

3. Махінації в банківській системі — найбільш поширеніші за останній місяць.

Варіанти відповідей: у 1-у, у 2-у, у 3-у, у жодному.

Завдання 34. З якою частиною мови пов'язане порушення норми в поданих реченнях? Вкажіть варіант відповіді.

1. Заяву було надіслано головному інженеру заводу Петруку І.П.
2. У слідстві був втрачений самий дорогий час – перші півгодини після скоєння злочину.
3. Ним було задано 17 ножових поранень потерпілому.
4. На столі не було виявлено поданого документу про припинення розслідування у справі «Фукса».
5. Семидесятирічний К. подав заяву 18 грудня 1996 року.
6. До цього часу не встановлені особи, які вчинили розбійний напад на ювелірний магазин «Діамант».
7. Він рахується в розшуку вже два роки.

Варіанти відповідей: а) іменник, б) прикметник, в) числівник, г) займенник, д) прийменник, е) дієслово.

Завдання 35. З якою частиною мови пов'язані порушення норми в поданих реченнях? Вкажіть варіант відповіді:

1. Зброя готується до перевірки заздалегідь.
2. Загальна кількість злочинців зменшилася, хоч кризова ситуація утримується.
3. Для звільнення заручників потрібно близько восьмидесяти тисяч доларів і два автомобіля.
4. Слідство не виявило акту передачі матеріальних цінностей.
5. Документи відправляються на додаткову експертизу.
6. Підсудним гарантується право захисту.
7. Затримання проводиться восьмидесятьма бійцями «Беркута».
8. Дії затриманих під час допиту були ще більш нахабнішими, ніж раніше.

Варіанти відповідей: а) іменник, б) прикметник, в) числівник, г) займенник, д) прийменник, е) дієслово.

Завдання 36. Вкажіть сполучення, у якому всі форми числівників є правильними.

1. П'ятдесят два бійці, п'ятдесят два бійці, п'ятьдесят два бійці.
2. Сімдесяти чотирьох засуджених, семидесяти чотирьох засуджених.
3. Вісьмастами набоями, вісьмомастами набоями, восьмистами набоями.

Завдання 37. Вкажіть речення, в яких є помилки, пов'язані з використанням займенників.

1. Нами проведено вилучення основних банківських документів.
2. Кравців сказав Іванчуку передати свого автомата воєводі.
3. Серед підприємств, які ми перевірили, порушень не виявлено.

Завдання 38. Вкажіть речення, в яких є помилки, пов'язані з використанням займенників.

1. Слідству було доведено, що громадянин С. побив брата свого товариша, якого давно переслідував.
2. Затриманий повідомив, що Сидорчук М.П. попросив Галашвіллі К.І. взяти це спільне підприємство під своє прикриття.
3. Нам доведеться взяти на себе справу фабрики «Езоп», яку було закрито ще в 1986 році,

Завдання 39. Визначте, в котрому рядку є неправильно вжиті всі прийменникові конструкції.

1. По наш час, відпустка по 5-е січня, бігти по вулиці.
2. Вилучення по акту, іспит по історії, пішов по справам.
3. Зустрів біля 14.00 години, відпустка по хворобі, з даного факту.

Завдання 40. Визначте, в котрому рядку є одна неправильна прийменникова конструкція.

1. Загроза з вини директора, аналіз по всіх статтях закону, йти по гриби.
2. Заходи по затриманню, заходи щодо захисту, заходи у боротьбі зі злочинами.

3. По всіх документах перевірено, з 1995 по 1996 рік, згідно з законом.

Завдання 41. Вкажіть варіант нормативного викладу:

1. а) До Дніпропетровського районного суду м. Києва Ільченка Петра Олексійовича і Ільченко Ольги Сергіївни, які мешкають за адресою ... про визнання недійсною угоди, укладеної неповнолітнім Ільченко Ігорем і Климчуком Іваном Васильовичем, який мешкає за адресою ... (із заяви про визнання недійсною угоди, укладеної неповнолітнім без згоди батьків).

б) До Дніпропетровського районного суду м. Києва Ільченка Петра Олексійовича і Ільченко Ольги Сергіївни, які мешкають за адресою ... про визнання недійсною угоди, укладеної неповнолітнім Ільченком Ігорем і Климчуком Іваном Васильовичем, який мешкає за адресою ... (із заяви про визнання недійсною угоди, укладеної неповнолітнім без згоди батьків).

2. а) Над майном громадянина, визнаного безвісно відсутнім, на підставі рішення суду, згідно ст. 19 ЦК України, встановлюється опіка.

б) Над майном громадянина, визнаного безвісно відсутнім, на підставі рішення суду, згідно зі ст. 19 ЦК України, встановлюється опіка.

3. а) До Подільського районного суду м. Києва Биковської Лідії Антонівни, яка мешкає за адресою ... зацікавлена особа і відділ соціального забезпечення адміністрації Подільського району м. Києва про оголошення померлим Биковського Віталія Григоровича, 1948 р. народження, уродженця м. Бориспіль Київської обл.

б) До Подільського районного суду м. Києва Биковської Лідії Антонівни, яка мешкає за адресою ... зацікавлена особа і відділ соціального забезпечення адміністрації Подільського району м. Києва про оголошення померлим Биковського Віталія Григоровича, 1948 р. народження, уродженця М. Борисполя Київської обл.

4. а) Військовослужбовець або інший громадянин, який пропав

без вісті в зв'язку з воєнними діями, може бути в судовому порядку оголошений померлим не раніше, ніж після закінчення двох років з дня закінчення воєнних дій.

б) Військовослужбовець або інший громадянин, який пропав безвісти в зв'язку з воєнними діями, може бути в судовому порядку оголошений померлим не раніше, ніж після закінчення двох років з дня закінчення воєнних дій.

5. а) Я, Костиков Станіслав Ігорович, мешкаю за адресою: м. Київ, вул. Метеорологічна, 91, кв.215, довіряю громадянину Артюху Якову Романовичу, який мешкає у м. Києві, вул. Метеорологічна, 91, кв. 216, одержати у касі комісійного магазину №48 м. Києва гроші в сумі 70 грн. (сімдесят грн.), що належать мені за реалізовані речі згідно з квитанцією №4172, і виконати всі дії, пов'язані з цим дорученням.

б) Я, Костиков Станіслав Ігорович, мешкаю за адресою: м. Київ, вул. Метеорологічна, 91, кв.215, довіряю громадянину Артюху Якову Романовичу, який мешкає у М.Києві, вул. Метеорологічна, 91, кв.216, одержати у касі комісійного магазину № 48 м.Києва гроші в сумі 70 грн. (сімдесят грн.), що належать мені за реалізовані речі згідно з квитанцією № 4172, і виконати всі дії, пов'язані з цим дорученням.

в) Я, Костиков Станіслав Ігорович, мешкаю за адресою: м. Київ, вул. Метеорологічна, 91, кв. 215, довіряю громадянину Артюху Якову Романовичу, який мешкає у м. Києві, вул. Метеорологічна, 91, кв. 216, одержати у касі комісійного магазину № 48 м.Києва гроші в сумі 70 грн. (сімдесят грн.), що належать мені за реалізовані речі згідно з квитанції № 4172, і виконати всі дії, пов'язані з цим дорученням.

Завдання 42. Виберіть правильний варіант речення:

1. а) Під час зимових канікулів у нашому профілакторії зможуть оздоровитися 154 дітей робітників заводу.

б) Під час зимових канікул у нашому профілакторії зможуть оздоровитися діти 154 робітників заводу.

2. а) Сарай збудували, але на покриття даху не вистачило толю.
б) Сарай збудували, але на покриття даху не вистачило толі.
3. а) При наближенні теплоходу до південного берега Криму ми зразу побачили високий Ай-Петрі.
б) При наближенні теплоходу до південного берегу Криму ми зразу побачили високий Ай-Петрі.
в) При наближенні теплохода до південного берега Криму ми зразу побачили високий Ай-Петрі.
г) При наближенні теплохода до південного берега Криму ми зразу побачили високу Ай-Петрі.
4. а) Він поцікавився різницею між математичною степінню і вченою ступінню.
б) Він поцікавився різницею між математичною степінню і вченим ступенем.
5. а) Хворий попросив товариша підсунути своє ліжко ближче до вікна.
б) Хворий попросив товариша: «Підсунь своє ліжко ближче до вікна».
в) Хворий попросив товариша: «Підсунь моє ліжко ближче до вікна».
6. а) Шкільний учитель став для хлопця самою близькою людиною.
б) Шкільний учитель став для хлопця найближчою людиною.
7. а) Турист чекав більш конкретнішої відповіді на своє запитання.
б) Турист чекав більш конкретної відповіді на своє запитання.
8. а) Спочатку він не почув різкої болі.
б) Спочатку він не почув різкого болю.

Синтаксичні норми ділового стилю

Координація присудка з підметом

1. Координація присудка з простим підметом.
2. Порушення норми координації присудка зі складеним підметом.
3. Особливості координації присудка з однорідними підметами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабич Н.Д. *Практична стилістика*. — Львів, 1977.
2. Коваль А.П. *Практична стилістика сучасної української мови*. — К., 1978.
3. Кочан І.М., Токарська А.С. *Культура рідної мови*. — Львів, 1996.
4. *Культура рідної мови. Довідник*. — К., 1990.
5. Ощипко І.Й. *Практична стилістика сучасної української літературної мови*. — Львів, 1965.
6. Паламар Л.М., Кацавець Г.М. *Мова ділових паперів*. — К., 1993.
7. Пилинський М.М. *Мовна норма і стиль*. — К., 1976.

Рівень другий

Завдання 43. У котрому рядку подане правильне речення:

1. а) Восени минулого року було скоєно 2500 правопорушень.
б) Восени минулого року були скоєні 2500 правопорушень.
в) 2500 правопорушень було скоєно восени минулого року.
г) 2500 правопорушень були скоєні восени минулого року.
2. а) На збір урожаю поїхало 350 курсантів.
б) На збір урожаю поїхали 350 курсантів.
в) 350 курсантів поїхало на збір урожаю.
г) 350 курсантів поїхали на збір урожаю.
3. а) Більшість депутатів голосувала проти.

- б) Більшість депутатів голосували проти.
  - в) Більшість депутатів голосувало проти.
4. а) Ряд інститутів вже закінчує набір на навчання.
б) Ряд інститутів вже закінчують набір на навчання.
5. а) Молодь охоче їде на навчання за кордон.
б) Молодь охоче їдуть на навчання за кордон.
в) Більшість молоді охоче їде на навчання за кордон.
г) Більшість молоді охоче їдуть на навчання за кордон.
д) Молоді люди охоче їдуть на навчання за кордон.
е) Частина молоді охоче їде на навчання за кордон.
є) Частина молоді охоче їдуть на навчання за кордон.
6. а) Більшість абітурієнтів, які успішно склали вступні іспити, будуть зараховані до інституту.
б) Більшість абітурієнтів, яка успішно склала вступні іспити, будуть зараховані до інституту.
в) Більшість абітурієнтів, яка успішно склала вступні іспити, буде зарахована до інституту.
7. а) Чимало курсантів склало іспит з історії України на відмінно.
б) Чимало курсантів склали іспит з історії України на відмінно.
в) Більшість курсантів склало іспит з історії України на відмінно.
г) Більшість курсантів склала іспит з історії України на відмінно.
8. а) Пропущенні заняття відпрацьовано.
б) Пропущені заняття відпрацьовано.
в) Пропущені заняття відпрацьовані.
9. а) Багато питань на зборах не було вирішено.
б) Багато питань на зборах не були вирішені.
10. а) Більшість депутатів була проти законопроекту.
б) Більшість депутатів були проти законопроекту.

11. а) Більшість депутатів, які брали участь у голосуванні, були проти законопроекту.
б) Більшість депутатів, яка брала участь у голосуванні, були проти законопроекту.
12. а) Кілька днів, які залишилися до кінця місяця, будуть відведені на прибирання території.
б) Кілька днів, які залишилися до кінця місяця, буде відведено на прибирання території.
13. а) Кілька днів буде відведено на прибирання території.
б) Кілька днів будуть відведені на прибирання території.
14. а) Всі документи виконано з дотриманням вимог КПК України.
б) Всі документи виконані з дотриманням вимог КПК України.

Завдання 44. Як правильно:

1. а) Я з братом їздив до Києва.
б) Я з братом їздили до Києва.
в) Ми з братом їздили до Києва.
2. а) На місце події прибув слідчий та оперативна група.
б) На місце події прибули слідчий та оперативна група.
3. а) Біля пораненого чергували лікар та медсестра.
б) Біля пораненого чергував лікар та медсестра.
4. а) Кожен із підлітків, які скоїли правопорушення, усвідомлював свою провину.
б) Кожен із підлітків, який скоїв правопорушення, усвідомлювали свої провини.
5. а) Надворі не вщухали вітер та злива.
б) Надворі не вщухав вітер та злива.
в) Надворі не вщухала злива та вітер.

6. а) Ви така щаслива, Ольго Володимирівно.
б) Ви такі щасливі, Ольго Володимирівно.
7. а) На олімпіаді курсанти виявили хороші знання з української та іноземної мов.
б) На олімпіаді курсанти виявили хороші знання з української та іноземної мови.
8. а) Ніхто, навіть найкращі студенти, не справились із завданням.
б) Ніхто, навіть найкращі студенти, не справився із завданням.
9. а) У даних умовах зброя був їх єдиний порятунок.
б) У даних умовах зброя була їх єдиний порятунок.
10. а) Голова Іван Васильович відкрив збори.
б) Голова відкрив збори.
в) Голова відкрила збори.

Завдання 45. Чи правильно узгоджений присудок із підметом:

1. а) Прийняття присяги була справді урочистою церемонією.
б) Прийняття присяги було справді урочистою церемонією.
2. а) Перша людина, яку він побачив, увійшовши у зал, була Іван Васильович.
б) Перша людина, яку він побачив, увійшовши у зал, був Іван Васильович.
3. а) МВС надіслало повідомлення.
б) МВС надіслав повідомлення.
4. а) Прийняте ембарго щодо Боснії призвело до значних економічних втрат.
б) Прийняте ембарго щодо Боснії призвів до значних економічних втрат,

5. а) Журі оголосили результати конкурсу.
б) Журі оголосило результати конкурсу.
в) Журі оголосив результати конкурсу.
6. а) Фойє нового театру вражало своєю красою.
б) Фойє нового театру вражав своєю красою.
7. а) Конферансьє оголосила наступний номер концерту.
б) Конферансьє оголосив наступний номер концерту.
8. а) Це був справжній тріумф професіоналізму.
б) Це було справжнім тріумфом професіоналізму.
9. а) Мельник або Петренко підготують доповідь.
б) Мельник або Петренко підготує доповідь.
10. а) Гуртком керує лектор чи вчитель.
б) Гуртком керують лектор чи вчитель.
в) Гуртком керує лектор і вчитель.
г) Гуртком керують лектор і вчитель.

Завдання 46. Зазначте правильно збудоване речення:

1. а) УРП схвалила рішення уряду.
б) УРП схвалило рішення уряду.
в) УРП схвалив рішення уряду.
2. а) Касирка видала гроші.
б) Касир видала гроші.
в) Касир видав гроші.
3. а) «Павло Полуботок» здобула велику прихильність глядачів.
б) «Павло Полуботок» здобув велику прихильність глядачів.
4. а) «Дай серцю волю, заведе в неволю» йшло на сцені нашого театру.

б) «Дай серцю волю, заведе в неволю» йшла на сцені нашого театру.

5. а) Газета «Тиждень» повідомила.
б) «Тиждень» повідомила.
в) «Тиждень» повідомив.
6. а) Газета «Таймс» надрукувала нові факти розслідування.
б) «Таймс» надрукувала нові факти розслідування.
в) «Таймс» надрукував нові факти розслідування.
7. а) Сочі потонули у зелені.
б) Сочі потонуло у зелені.
8. а) США прийняла комюніке.
б) США прийняли комюніке.
в) США прийняв комюніке.
9. а) Міссурі розлила свої води.
б) Міссурі розлили свої води.
в) Міссурі розлив свої води.
10. а) Місто Львів особливо гарне сьогодні.
б) Місто Львів особливо гарний сьогодні.

Завдання 47 У котрому рядку правильно поданий варіант координації присудка з підметом:

1. а) Загс не видав довідку.
б) Загс не видали довідку.
в) Загс не видало довідку.
2. а) На конференцію приїхали багато делегатів.
б) На конференцію приїхало багато делегатів.
3. а) Доцент Висоцька вийшла з аудиторії.
б) Доцент Висоцька вийшов з аудиторії.

4. а) Голова районної ради Петрів виступила на зборах.
б) Голова районної ради Петрів виступив на зборах.
в) Голова районної ради Петрів О. виступив на зборах.
г) Голова районної ради Петрів Оксана виступила на зборах.
5. а) Курси відвідували понад 600 чоловік.
б) Курси відвідувало понад 600 чоловік.
6. а) «Високий замок» користувався любов'ю читачів.
б) «Високий замок» користувалась любов'ю читачів.
7. а) Товариство «Просвіта» провело мітинг.
б) Товариство «Просвіта» провела мітинг.
в) Товариство «Просвіта» провели мітинг.
8. а) Максимчук був чесна людина.
б) Максимчук була чесна людина.
9. а) Ці студенти був веселий народ.
б) Ці студенти були веселий народ.
10. а) Перша риба, яку я впіймав сьогодні, був окунь.
б) Перша риба, яку я впіймав сьогодні, була окунь.
11. а) У загоні нараховувались сімсот чоловік.
б) У загоні нараховувалось сімсот чоловік.
в) У загоні налічувалося сімсот чоловік.
12. а) Частина студентів були направлені на конференцію.
б) Частина студентів була направлена на конференцію.
в) Частина студентів було направлено на конференцію.

Керування

1. Характеристика керування як типу зв'язку між словами.
2. Порухення норм керування, пов'язаних з неправильною відмінковою формою залежного слова.
3. Помилки у прийменниковому керуванні, пов'язані з неправильно вжитим прийменником.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іваницька Н.Л. *Синтаксис простого речення*. — К., 1989.
2. Дудяк П.С. *Синтаксис сучасного літературного мовлення*. — К., 1973.
3. Коваль А.П. *Практична стилістика сучасної української мови*. — К., 1978.
4. Кочан І.М., Токарська А.С. *Культура рідної мови*. — Львів, 1996.
5. Ощипко І.Й. *Практична стилістика сучасної української літературної мови*. — Львів, 1995.
6. Токарська А.С., Кочан І.М. *Культура фахового мовлення правника*. — Львів, 2003.

Рівень другий

Завдання 48. Як правильно:

1. а) Він добре склав екзамен по математиці.
б) ————— з математики.
2. а) Іван витримав життєвий екзамен на зрілість.
б) ————— по зрілості.
в) ————— щодо зрілості.
3. а) Цей вислів характерний добі минулого століття.
б) ————— для доби —————
в) ————— добі —————

4. а) Завдячуючи успіху, Семен швидко все опанував.
б) Завдяки успіху -----
5. а) Студенти ігнорували пораду викладачів.
б) ----- порадую -----
6. а) Плани по літу вирішили змінити через погану погоду.
б) ----- щодо літа -----
в) ----- на літо -----
7. а) Батьки вирішили наполягати на операції.
б) ----- щодо операції.
8. а) Багатий лісом край відомий в цілому світі.
б) ----- на ліс -----
в) ----- щодо лісу -----
9. а) Курсанти відзначились на змаганнях по стрільбі.
б) ----- зі стрільби.
в) ----- у стрільбі.
10. а) Майбутні юристи повинні усвідомлювати роль правознавчих знань.
б) ----- у правознавчих знаннях.
11. а) Заходи попередження правопорушень було вжито.
б) ----- по попередженню -----
в) ----- щодо попередження -----
г) ----- з попередження -----
д) ----- у попередженні -----
12. а) Ми свідомо обрали на конкурс доброго знавця з мови.
б) ----- мови.
в) ----- по мові.
13. а) Закон забороняє здійснювати протиправні вчинки.

- б) ————— — скоювати —————
в) ————— — вчиняти —————
14. а) Злочинець не покинув місце злочину.
б) ————— — місця злочину.
15. а) Багато добрих слів було сказано в адрес керівника.
б) ————— — в адресу —————
в) ————— — на адресу —————
г) ————— — по адресу —————
16. а) Завідуючий магазином вийшов зі складу.
б) Завідувач магазином —————
в) Завідувач магазину —————
17. а) Командуючий військами відмінив наказ.
б) Командувач військами —————
в) Командувач військ —————
18. а) Сповнений відваги солдат вийшов на рубіж.
б) Сповнений відвагою —————
19. а) Курсанти дякували ректора за відзнаку.
б) ————— — ректорові —————
20. а) Натхнений славою, Іванов гордо йшов вулицею.
б) ————— — по вулиці.
21. а) Дорожчий за усе подарунок Остап залишив вдома.
б) ————— над усе —————
в) ————— від усього —————
22. а) Здібний для науки, Краєвий покинув рідне село.
б) ————— до науки —————
23. а) Наслідуючи директора, інші покинули територію заводу.
б) Наслідуючи директоріві —————

24. а) Всі знали, що Маленко здатний на героїчний вчинок.
б) ----- до героїчного вчинку.
25. а) Юристи вирішили оволодівати знання.
б) ----- оволодівати знаннями.
26. а) Наш край багатий на ліси.
б) ----- лісом.
в) ----- лісами.
27. а) Солдати вирішили опанувати нову техніку.
б) ----- опанувати новою технікою.
28. а) Виступи стосувалися до всіх присутніх у залі.
б) ----- всіх присутніх -----

Однорідні члени речення

1. Стилiстичнi особливостi вживання однорiдних членiв речення.
2. Порушення норми при неправильнiй побудовi ряду однорiдних членiв.
3. Узгодження однорiдних членiв речення з узагальнюючими словами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Іваницька Н.Л. *Синтаксис простого речення*. — К., 1989.
2. Дудяк П.С. *Синтаксис сучасного літературного мовлення*. — К., 1973.
3. Коваль А.П. *Практична стилістика сучасної української мови*. — К., 1978.
4. Кочан І.М., Токарська А.С. *Культура рідної мови*. — Львів, 1996.
5. Ощипко І.Й. *Практична стилістика сучасної української літературної мови*. — Львів, 1995.
6. Токарська А.С., Кочан І.М. *Культура фахового мовлення правника*. — Львів, 2003.

Другий рівень

Завдання 49. Поставте на перше місце (пункт а) правильний варіант вжитих речень із однорідними членами речення:

1. а) Його суперник має два зайвих роки і більший спортивний досвід.
б) Його суперник старший на два роки і має більший спортивний досвід.
в) Його суперник має два зайві роки і більший спортивний досвід.
2. а) Будинки стоять високі, цегляні, дев'ятиповерхові, кам'яні.
б) Будинки стоять дев'ятиповерхові і високі, цегляні і кам'яні.
3. а) На церемонії вручення нагород були присутні господарі, гості фестивалю, студенти, призери.
б) На церемонії вручення нагород були присутні гості фестивалю, призери, господарі.
4. а) Фірмі була надана можливість погасити позички двома способами; одночасно, довгостроково, в кредит.
б) Фірмі була надана можливість погасити позички двома способами: одночасно і в кредит.
5. а) Встановлені такі виплати банків: виплати процентів по пасивних операціях, оплата послуг, амортизаційні відрахування по основних фондах.
б) Встановлені такі виплати банків: оплату послуг, амортизаційні відрахування по основних фондах, виплату процентів по пасивних операціях.
6. а) Деканат зобов'язує і рекомендує старостам груп вчасно заповнювати журнали.
б) Деканат зобов'язує старост груп вчасно заповнювати журнали.
в) Деканат рекомендує старостам груп вчасно заповнювати журнали.

7. а) Технічна рада зацікавилась і розглянула питання створення видавничої бази інституту.

б) Технічна рада розглянула і зацікавилась питанням створення видавничої бази інституту.

в) Технічна рада зацікавилась питанням створення видавничої бази інституту та розглянула його на своєму засіданні.

8. а) Наше завдання вийти і завоювати міжнародний ринок збуту.

б) Наше завдання: вийти на міжнародний ринок збуту і завоювати його.

в) Наше завдання завоювати міжнародний ринок збуту і вийти на нього.

9. а) Ми повинні орієнтуватись в нових технологіях і створювати умови для їх впровадження.

б) Ми повинні орієнтуватись і створювати умови для впровадження нових технологій.

в) Ми повинні створювати умови впровадження і орієнтуватись у нових технологіях.

10. а) Листи, мемуари, щоденникові записи — все це найглибші джерела для вивчення історії України та її культури.

б) Мемуари, щоденникові записи, листи — все це найглибші джерела для вивчення історії України та її культури.

11. а) В бібліотеці ми побачили брошури, енциклопедії, монографії, книжки та багато іншої літератури.

б) В бібліотеці ми побачили таку літературу: брошури, енциклопедії, монографії.

12. а) Деканат попереджає і рекомендує всім, хто має заборгованість, терміново її ліквідувати.

б) Деканат рекомендує і попереджує всіх, хто має заборгованість, терміново її ліквідувати.

13. а) Самовільно проїжджати у вантажному поїзді, сидіти і виходити під час руху поїзда, їздити на підніжках і кривлях вагонів, самовільно без необхідності зупиняти поїзд, а також підкладати на залізничну колію предмети, які можуть викликати порушення руху поїздів — накладається штрафом у розмірі... гривень.

б) Самовільний проїзд у вантажному поїзді, посадка і висадка під час руху поїзда, проїзд на підніжках і кривлях вагонів, самовільно без необхідності зупиняти поїзд, а також підкладати на залізничну колію предметів, які можуть викликати порушення руху поїздів — накладається штраф у розмірі... гривень.

в) Самовільний проїзд у вантажному поїзді, посадка й висадка під час руху поїзда, проїзд на підніжках і кривлях вагонів, самовільна зупинка поїзда без необхідності, а також підкладати на залізничну колію предметів, які можуть викликати порушення руху поїздів — накладається штраф у розмірі... гривень.

г) За самовільний проїзд у вантажному поїзді, посадку й висадку під час руху поїзда, проїзд на підніжках і кривлях вагонів, самовільна зупинка поїзда без необхідності, а також підкладати на залізничну колію предметів, які можуть викликати порушення руху поїздів, карається штрафом у розмірі... гривень.

д) Самовільно проїжджати у вантажному поїзді, сидіти і виходити під час руху поїзда, їздити на підніжках і кривлях вагонів, самовільно без необхідності зупиняти поїзд, а також підкладати на залізничну колію предмети, які можуть викликати порушення руху поїздів, заборонено. Штраф... гривень.

14. а) На місце події прибули слідчий, кінолог та собака.

б) На місце події прибули слідчий та кінолог з собакою.

Уживання дієприслівникового звороту

1. Морфологічна характеристика дієприслівника як форми дієслова.
2. Особливості функціонування дієприслівникового звороту у реченні.
3. Порушення норми при неправильному вживанні дієприслівникового звороту:
  - а) у безособових реченнях;
  - б) у пасивних конструкціях;
  - в) при різних діячах у реченні та дієприслівниковому звороті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабич Н.Д. *Основи культури мовлення*. — Львів, 1977.
2. Коваль А.П. *Практична стилістика сучасної української мови*. — К., 1978.
3. Кочан І.М., Токарська А.С. *Культура рідної мови*. — Львів, 1996.
4. *Культура рідної мови. Довідник*. — К., 1990.
5. Токарська А.С., Кочан І.М. *Культура фахового мовлення правника*. — Львів, 2003.

Рівень другий

Завдання 50 . Як правильно:

1. а) Закінчивши інститут, мене направили працювати слідчим.
б) Закінчивши інститут, я був направлений працювати слідчим.
в) Закінчивши інститут, я став працювати слідчим.
г) Після закінчення інституту мене направили працювати слідчим.
2. а) Скоївши крадіжку, злочинців було затримано.
б) Скоївши крадіжку, злочинці були затримані.
в) Після скоєння крадіжки злочинців було затримано.

3. а) Вивчаючи додаткові матеріали справи, у слідчого виникає нове припущення.
б) Вивчаючи додаткові матеріали справи, слідчий висуває нове припущення.
в) Під час вивчення додаткових матеріалів справи у слідчого виникає нове припущення.
г) Коли слідчий вивчав додаткові матеріали, у нього виникло нове припущення.
4. а) Скоївши злочин, вони не змогли довго переховуватись.
б) Скоївши злочин, їм не вдалось довго переховуватись.
в) Після скоєння злочину їм не вдалось довго переховуватись.
г) Після скоєння злочину вони не змогли довго переховуватись.
5. а) Почавши працювати, він зустрівся з рядом проблем.
б) Почавши працювати, у нього виникло чимало проблем.
в) Коли Ігор почав працювати, у нього виникло чимало проблем.
г) Коли Ігор почав працювати, він зустрівся з рядом проблем.
6. а) Засуджено дві групи рекетирів, затримавши їх на кордоні.
б) Засуджено дві групи рекетирів, які були затримані на кордоні.
в) Затримавши дві рекетиром групи на кордоні, вони були засуджені.
г) Затримавши дві рекетирські групи на кордоні, їх було засуджено.
7. а) Принісши цей документ, йому дозволили взяти інший.
б) Принісши цей документ, він узяв інший.
в) Після цього як він приніс цей документ, йому дозволили взяти інший.
г) Після того, як він приніс цей документ, він узяв інший.
8. а) Скалічивши палець лівої руки, мені довелось перекласти зброю у праву руку, хоч я лівша.

б) Скалічивши палець лівої руки, я переклав зброю у праву руку, хоч я і лівша.

в) Після того, як я скалічив палець лівої руки, я переклав зброю у праву руку, хоч я і лівша.

г) Після того, як я скалічив палець лівої руки, мені довелося перекласти зброю у праву руку, хоч я лівша.

9. а) Чекаючи на друга, його довго не було.

б) Коли Андрій чекав на друга, його довго не було.

в) Андрій, зустрічаючись із другом, довго чекав його.

г) Андрій, зустрічаючись із другом, довго чекав на нього.

10. а) Повернувшись з-за кордону, йому захотілось відкрити власну фірму.

б) Повернувшись з-за кордону, він захотів відкрити власну фірму.

в) Повернувшись з-за кордону, було відкрито власну фірму.

г) Після повернення з-за кордону йому захотілось відкрити власну фірму.

д) Коли він повернувся з-за кордону, йому схотілося відкрити власну фірму.

Завдання 51. У котрому реченні правильно вжитий дієприслівниковий зворот:

1. а) Слідчому треба закрити справу, зібравши матеріал якнайшвидше.

б) Слідчий закрит справу, зібравши матеріал якнайшвидше.

2. а) Шукаючи роботу, йому довелося всюди їздити.

б) Шукаючи роботу, він їздив усюди.

3. а) Не дивлячись на погодні умови, завдання було виконане.

б) Не дивлячись на погодні умови, вони виконали завдання.

в) Незважаючи на погодні умови, вони виконали завдання.

4. а) Читаючи статтю, у нас виникає співчуття до її героїв.
б) Читаючи статтю, ми співчуваємо її героям.
5. а) Повернувшись додому, його хвилювали справи рідного села.
б) Повернувшись додому, він турбувався, як йдуть справи у рідному селі.
6. а) Відправившись на прогулянку, з ними трапилась пригода.
б) Відправившись на прогулянку, вони потрапили у пригоду.
7. а) Залишившись на самоті, у хлопця виникло відчуття тривоги.
б) Залишившись на самоті, хлопцеві стало тривожно.
в) Залишившись на самоті, хлопця охопила тривога.
г) Залишившись на самоті, хлопець відчув тривогу.

Завдання 52. Виправте подані речення:

1. Вивчаючи маршрути Карпат, студенти літом поїдуть туди відпочивати.
2. Опинившись в темряві, хлопцеві стало страшно.
3. Оглянувшись назад, вони були вже далеко.
4. Зустрівши давнього друга, у мене знову з'явився настрій.
5. Приїхавши у місто, було вже темно.
6. Спостерігаючи за грою дітей, їм було радісно.
7. Дивлячись на картину, вона нам сподобалася.
8. Підводячи підсумки змагань, остаточного рішення не було.
9. Видавши довідку, у ній були помилки.
10. Скінчивши університет, мене призначили на посаду старшого слідчого.
11. Навчаючись на правничому факультеті, багато сил у Володимира забирала громадська робота.
12. Перебуваючи у різних куточках планети, співпраця працівників Інтерполу давала плідні результати.

Складне речення у діловому стилі

1. Неправильна побудова складного речення.
2. Порушення норми при неправильному використанні сполучних засобів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабич Н.Д. *Основи культури мовлення*. — Львів, 1990.
2. Коваль А. П. *Культура української мови*. — К., 1970.
3. Коваль А.П. *Практична стилістика сучасної українська мови*. — К, 1978.
4. Кочан І.М., Токарська А.С. *Культура рідної мови*. — Львів, 1996.
5. Ощипко І.Й. *Практична стилістика української мови*. — Львів, 1963.
6. Токарська А.С., Кочан І.М. *Культура фахового мовлення правника*. — Львів, 2003.

Рівень другий

Завдання 53. Виберіть з поданих прикладів такі речення, в яких не порушені літературні норми:

1. а) Лист може потрапити в чужі руки і завдасть шкоди тій людині, котрій він призначений.
б) Лист може потрапити в чужі руки і зашкодить тій людині, якій він призначений.
в) Лист може потрапити в чужі руки і зашкодить тій людині, що він призначений.
2. а) Сестрі здавалося, що нібито її переслідують.
б) Сестрі здавалося, що її переслідують.
в) Сестрі здавалося, що, мабуть, її переслідують.
3. а) Троє затриманих, котрим немає ще й 18-ти років, «працюють» під керівництвом дорослих.

б) Трое затриманих, яким немає ще й 18-ти років, «працюють» під керівництвом дорослих.

в) Трое затриманих, кому немає ще й 18-ти років, працюють під керівництвом дорослих.

4. а) Серед десяти підозрілих, які були доставлені в райвідділ, був злочинець, якого треба було спізнати.

б) Серед десяти підозрілих, котрі були доставлені в райвідділ, був злочинець, якого треба було опізнати.

в) Серед десяти підозрілих, яких доставили в райвідділ, був злочинець, котрого треба було опізнати.

5. а) Чи будуть з них такі, які доведуть свою непричетність до злочину?

б) Чи будуть з них такі, котрі доведуть свою непричетність до злочину?

в) Чи будуть з них такі, що доведуть свою непричетність до злочину?

6. а) На нараді, де узгоджувався план дій, були керівники всіх підозрілих.

б) На нараді, на якій узгоджувався план дій, були керівники всіх підрозділів.

в) На нараді, на котрій узгоджувався план, були керівники всіх підрозділів.

г) На нараді, на якій узгоджували план дій, були присутні керівники всіх підрозділів.

7. а) Серед ув'язнених є такі, що не стали на шлях виправлення.

б) Серед ув'язнених є такі, які не стали на шлях виправлення.

в) Серед ув'язнених є такі, котрі не стали на шлях виправлення.

8. а) Документ, де зафіксовані прибутки, зник.

б) Документ, у котрому зафіксовані прибутки, зник.

в) Документ із зафіксованими прибутками зник.

г) Документ, у якому зафіксовані прибутки, зник.

9. а) Є люди, що віддають своїх німецьких батьків у притулок.
б) Є люди, котрі віддають своїх німецьких батьків у притулок.
в) Є люди, які віддають своїх німецьких батьків у притулок.
10. а) Викрадено протокол обшуку, в якому є багато незрозумілого.
б) Викрадено протокол обшуку. У цьому документі є багато незрозумілого.
11. а) Мати хотіла бачити сина, котрого виховувала всі ті роки сама.
б) Мати хотіла бачити сина, якого виховувала всі ті роки сама.
в) Мати хотіла бачити сина, що виховувала всі ті роки сама.
12. а) Затриманий Ільків М.І., що проживає по вул. Стуса, 5, кв, 21, не працюючий, заяву не подав.
б) Затриманий Ільків М.І., який проживає по вул. Стуса, 5, кв. 21, не працює, заяву не подав.
в) Затриманий Ільків М.І., який проживає на вул. Стуса, 5, кв. 21, непрацює, заяву не подав.
13. а) Банківський рахунок, у якому була зазначена сума, відісланий на експертизу.
б) Банківський рахунок, у котрому була зазначена сума, відісланий на експертизу.
14. а) Громадянин Кусько М.В., який звільнений з посади ще у травні 1995 року, подав скаргу про незаконне його звільнення.
б) Громадянин Кусько М.В., котрий звільнений з посади ще у травні 1995 року, подав скаргу про незаконне його звільнення.
15. а) Віза, котрої бракувало на документі, не давала права діяти власноручно в такій ситуації.
б) Віза, якої бракувало на документі, не давала права діяти власноручно в такій ситуації.
16. а) Автомобіль «Нива», що не був обладнаний сигналізацією і знаходився на штрафному майданчику, зник 25.07.1993р.

б) Автомобіль «Нива», який не був обладнаний сигналізацією і знаходився на штрафному майданчику, зник 25.07.1993р.

в) Автомобіль «Нива», котрий не був обладнаний сигналізацією і знаходився на штрафному майданчику, зник 25.07.1993р.

Завдання 54. У котрому варіанті є речення без порушень норми:

1. а) Документи, де йдеться про діяльність спільного підприємства, вивчені слідчими.

б) Слідчі вивчили документи, де йдеться про діяльність спільного підприємства.

в) Слідчі вивчили документи, в яких йдеться про діяльність спільного підприємства.

2. а) Стан, коли порушника затримали, є свідченням прийняття великої дози наркотичної речовини.

б) Стан, при якому порушника затримали, є свідченням прийняття великої дози наркотичної сировини.

в) Стан, у якому порушника затримали, є свідченням прийняття великої дози наркотичної сировини.

3. а) Одержали рапорт, як закінчилася відпустка.

б) Одержали рапорт, коли закінчилася відпустка.

в) Одержали рапорт тоді, коли закінчилася відпустка.

4. а) Доручення, де йшлося про суму в 100 тис. грн., він знищив.

б) Доручення, в якому йшлося про суму в 100 тис. грн., він знищив.

в) Доручення, в котрому йшлося про суму в 100 тис. грн., він знищив.

5. а) Сколь Ігор Іванович, що проживає у м. Львові на вул.Івасюка, 7, кв.11, затриманий за зберігання наркотичної сировини.

б) Сколь Ігор Іванович, проживаючий у м. Львові на вул.Івасюка, 7, кв.11, затриманий за зберігання наркотичної сировини.

в) Сколь Ігор Іванович, який проживає у м. Львові на вул. Івасюка, 7, кв.11, затриманий за зберігання наркотичної сировини.

6. а) На операцію затримання кур'єрів наркотичної сировини були скеровані працівники двох підрозділів, всього 18 чоловік.

б) На операцію затримання кур'єрів наркотичної сировини було скеровано 18 працівників двох підрозділів.

в) На операцію по затриманню кур'єрів наркотичної сировини були скеровані працівники двох підрозділів, їх у нас 18.

7. а) Він заповз у чагарник з автоматом. Тут його ніхто не помітив і не забрав.

б) Він заповз у чагарник разом з автоматом, якого ніхто не помітив і не забрав.

в) Він заповз у чагарник разом з автоматом. Тут його ніхто не помітив і не відібрав зброї.

8. а) Його товариша не було вдома. Він не застав вдома і своїх рідних.

б) Його товариша не було вдома, він не застав вдома і своїх рідних.

в) Його товариша вдома не було, як і його рідних.

9. а) У затриманого вилучено 10 набоїв від трьох пістолетів невідомого виробництва.

б) У затриманого вилучено 10 набоїв невідомого виробництва від трьох пістолетів.

10. а) Вимагач взяв ключ від офісу, який нікому не належав.

б) Вимагач взяв ключа від офісу, що нікому не належав.

в) Вимагач взяв ключ від такого офісу, який нікому не належав.

11. а) Нею затримано двох підлітків.

б) Вона затримала двох підлітків.

Завдання 55. Вкажіть речення без помилок. У поданих реченнях зверніть увагу на іменникові закінчення у родовому відмінку однини, пояснивши норми:

1. У додатку до позовної заяви з приводу відмови у прийнятті на роботу повинні бути:

1) письмова відповідь адміністрації про відмову у прийнятті на роботу;

2) копія диплому (іншого документа про фах);

3) копія свідоцтва про народження дитини;

4) виписка з трудової книжки;

5) копія позовної заяви

2. У додатку до позовної заяви з приводу відмови у прийнятті на роботу, повинні бути;

1) письмова відповідь адміністрації про відмову у прийнятті на роботу;

2) копія диплома (іншого документа про фах);

3) копія свідоцтва про народження дитини;

4) виписка з трудової книжки;

5) копія позовної заяви.

Завдання 56. Вкажіть варіанти речень без мовностилістичних помилок:

1. а) З моїх слів записано вірно, мною прочитано.

б) З моїх слів записано правильно, я прочитав.

в) З моїх слів записано вірно, я прочитав.

2. а) На пропозицію дати показання про всі відомі йому обставини Романів М. показав: Якчук С. збував наркотики у себе на квартирі.

б) На пропозицію дати покази про всі відомі йому обставини Романів М. показав: Якчук С. збував наркотики у себе на квартирі.

в) На пропозицію дати покази про всі відомі йому обставини Романів М. вказав: Якчук С. збував наркотики у себе на квартирі.

3. а) Потрібне повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу на місці вчинення злочину або з речовими доказами.

б) Потрібне повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу на місці вчинення злочину або з поличним.

4. а) Виступаючи на зборах, не заперечуючи проти основних положень звітної відповіді, проте вважали її трохи поверхневою.

б) Ті, хто виступав на зборах, не заперечував основних положень звітної відповіді, проте вважали її трохи поверхневою.

5. а) Представник будівельної організації знову запевнив замовника про готовність виконати роботу у встановлений строк.

б) Представник будівельної організації знову запевнив замовника про готовність виконати роботу у встановлений термін.

6. а) Розгляд питань підготовки до операції не можна проводити у відриві від тих приміщень, де проводиться ця підготовка.

б) Розгляд питань підготовки до операції не можна проводити без розгляду приміщень, де проводиться ця підготовка.

Завдання 57. Вкажіть варіант речення без помилок стилістичного характеру:

1. Я, Шмиг Г.О., що мешкає у м. Київ по вул.Партизанів, 15, кв. 2, у зв'язку з матеріалами про крадіжку індивідуального майна громадянина Позіхайло П.І. і відповідно до ст.425 КПК України зобов'язуюсь своєчасно з'явитись на виклики органу дізнання, прокурора і суду.

2. Я, Шмиг Г.О., мешкаю у м. Київ на вул. Партизанів, 15, кв.2, у зв'язку з матеріалами про крадіжку індивідуального майна громадянина Позіхайло П.І. і відповідно до ст.425 КПК України зобов'язуюсь своєчасно з'явитись на виклики органу дізнання, прокурора і суду.

3. Я, Шмиг Г.О., який мешкає у м. Київ по вул.Партизанів, 15, кв. 2, у зв'язку з матеріалами про крадіжку індивідуального май-

на громадянина Позіхайло П.І. і відповідно до ст.425 КПК України зобов'язуюсь своєчасно з'явитись на виклики органу дізнання, прокурора і суду.

II. 1. Відомо: вказаними майстрами протягом двох місяців табелювалась неіснуюча бригада мулярів у кількості 10 чоловіків.

2. Відомо: вказані майстри протягом двох місяців табелювали неіснуючу бригаду мулярів у кількості 10 чоловік.

3. Відомо: вказаними майстрами протягом двох місяців табелювано неіснуючу бригаду мулярів у кількості 10 чоловік.

III. 1. Згідно ст.112 КПК України щодо таких злочинів провадження попереднього слідства обов'язкове, так як має серйозні підстави.

2. Згідно зі ст.112 КПК України щодо таких злочинів провадження попереднього слідства обов'язкове, бо має серйозні підстави.

3. Згідно зі ст.112 КПК України по таких злочинах провадження попереднього слідства обов'язкове, оскільки має серйозні підстави.

IV. 1. Приймаючи до уваги, що кримінальна справа буде об'ємною, а процес слідства складним у зв'язку з необхідністю контрольних обмірів на 15 об'єктах.

2. Приймаючи до уваги, що кримінальна справа буде об'ємною, а процес слідства складним у зв'язку з необхідністю контрольних вимірів на 15 об'єктах.

3. Беручи до уваги, що кримінальна справа буде об'ємною, а процес слідства складним у зв'язку з необхідністю контрольних вимірів на 15 об'єктах.

V. 1. Доручити провадження попереднього слідства по даній кримінальній справі ст. слідчому слідчого відділу підполковнику міліції Чугунову М.В. та слідчим цього відділу ст. лейтенанту міліції Клименку О.Ф. і капітану міліції Хом'яку М.І.

2. Доручити провадження попереднього слідства у даній кримінальній справі ст. слідчому слідчого відділу підполковникові

міліції Чугунову М. та слідчим цього відділу ст. лейтенантові міліції Клименку О.Ф. і капітанові міліції Хом'яку М.І.

3. Доручити провадження попереднього слідства по даній кримінальній справі ст. слідчому слідчого відділу підполковнику міліції Чугунову М.В. та слідчим цього відділу ст. лейтенанту міліції Клименку О.Ф. і капітану міліції Хом'яку М.І.

VI. 1. Так як чоловік всю ніч не спав, то дружина порадила йому піти до міліції і все розказати.

2. Оскільки чоловік всю ніч не спав, то дружина порадила йому піти до міліції і все розповісти.

3. Тому що чоловік цілу ніч не спав, то дружина порадила йому піти в міліцію і все розповісти.

VII. 1. Після цього Кузик звернувся в Шевченківське районне управління із заявою про визнання його цивільним позивачем по кримінальній справі за фактом відкритого заволодіння наручним годинником «Орієнт».

2. Після цього Кузик звернувся в Шевченківське районне управління з заявою про визнання його цивільним позивачем у кримінальній справі по факту відкритого заволодіння наручним годинником «Орієнт».

3. Після цього Кузик звернувся в Шевченківське районне управління з заявою про визнання його цивільним позивачем у кримінальній справі за фактом відкритого заволодіння наручним годинником «Орієнт».

VIII. 1. Така інформація не співпадає з даними, якими володіє дільничний інспектор міліції.

2. Така інформація не збігається з даними, якими володіє дільничний інспектор міліції.

3. Така інформація не відповідає даним, якими володіє дільничний інспектор міліції.

IX. 1. Їх обґрунтовано підозрівають у скоєнні злочину стосовно особи, яка була доставлена у райвідділ міліції.

2. Їх обґрунтовано запідозрюють у скоєнні злочину щодо особи, яка була доставлена у райвідділ міліції.

3. Їх обґрунтовано підозрюють у скоєнні «злочину щодо особи, яка була доставлена у райвідділ міліції».

X. 1. При вивченні обставин аналізували не будь-які їх властивості і ознаки, а особливо ті, що носять криміногенний характер і в зв'язку з цим можуть бути причиною тих чи інших злочинних проявів ще протягом року.

2. При вивченні обставин аналізували не будь-які їх властивості і ознаки, а особливо ті, які носять криміногенний характер і в зв'язку з цим можуть явитись причиною тих чи інших злочинних проявів ще на протязі року.

3. Вивчаючи обставини, аналізували не будь-які їх властивості і ознаки, а особливо ті, що мають криміногенний характер і в зв'язку з цим можуть бути причиною певних злочинних проявів ще протягом року.

XI. 1. Чимало доган, об'явлених по особовому складу, свідчать про системні порушення, що їх допускають у дисципліні.

2. Чимало доган, оголошених по особовому складу, свідчать про систематичні порушення, що їх допускають у дисципліні.

3. Чимало доган по особовому складу свідчать про систематичні порушення дисципліни.

XII. 1. Претендувати на повне вирішення проблеми не можна, оскільки рішення в області оперативної роботи пов'язане з надзвичайно великою кількістю обмежень.

2. Претендувати на повне вирішення проблеми не можна, оскільки рішення щодо оперативної роботи пов'язане із надзвичайно великою кількістю обмежень.

3. Претендувати на всебічне вирішення проблеми не можна, бо в оперативній роботі воно пов'язане з надзвичайно великою кількістю обмежень.

XIII. 1. Наведені факти не можна визнати переконливими тому,

що вони відображають підхід до ДСБЕЗ як суцільно професійної, замкненої системи оперативно-розшукових заходів.

2. Наведені факти не можна признати переконливими з тієї причини, що вони відображають підхід до ДСБЕЗ як вузькопрофесійної, замкненої системи оперативно-розшукових заходів.

3. Наведені факти не можна визнати переконливими тому, що вони відображають підхід до ДСБЕЗ як до вузькопрофесійної, замкненої системи оперативно-розшукових заходів.

XIV. 1. Ми знаємо, що виняток становить один із фактів по цій справі.

2. Ми знаємо, що виняток становить один із фактів у цій справі.

3. Ми знаємо, що винятком є один із фактів у цій справі.

XV. 1. Знаємо, що по кримінальним справам вже давно зроблені відповідні висновки комісією з МВС.

2. Знаємо, що по кримінальних справах вже давно зроблені відповідні висновки комісією з МВС.

3. Знаємо, що щодо кримінальних справ вже давно зроблені відповідні висновки комісією з МВС.

4. Знаємо, щодо кримінальних справ відповідні висновки вже давно зробила комісія з МВС.

XVI. 1. Вже відомо, що в приведеному документі містяться незаперечні докази злочинної діяльності СП ще з вісімдесятих років.

2. Вже відомо, що в приведеному документі містяться незаперечні докази злочинної діяльності СП ще з восьмидесятих років.

3. Вже відомо, що в наведеному документі містяться незаперечні докази злочинної діяльності СП ще з вісімдесятих років.

XVII. 1. Ми вправі говорити, як відомо, про недосконалість роботи по виявленню потенціальних правопорушників.

2. Ми маємо право говорити, як відомо, про недосконалість роботи у виявленню потенціальних правопорушників.

3. Маємо право говорити, як відомо, про недосконалість роботи щодо виявлення потенційних правопорушників.

Логічність мовлення

1. Поєднання логічно несумісних слів.
2. Мовленнєва надмірність.
3. Підміна особової форми дієслова активного стану стилістично не виправданою формою зворотньо-середнього стану.
4. Неправильна побудова ряду однорідних членів речення.
5. Порухення порядку слів у реченні.
6. Неправильний вибір сполучних засобів у складному реченні.
7. Порухення смислового зв'язку між окремими висловлюваннями у тексті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Антисуржик*. — Львів, 1994.
2. Антоненко-Давидович Б. *Як ми говоримо*. — К., 1991.
3. Бабич Н. *Основа культури мовлення*. — Львів, 1990.
4. Коваль А.П. *Культура української мови*. — К., 1970.
5. Коваль А.П. *Культура ділового спілкування*. — К., 1993.
6. *Культура української мови: Довідник*. — К., 1990.
7. Кочан І.М., Токарська А.С. *Культура рідної мови*. — Львів, 1996.
8. Ощипко І.Й. *Практична стилістика сучасної української літературної мови*. — Львів, 1965, 1968.
9. *Словник труднощів української мови*. — К., 1989.
10. *Український правопис*. — К., 1993.
11. Чак Є.Д. *Складні випадки українського слововживання*. — К., 1979.

Рівень третій

Варіант 58. Вкажіть речення, в яких не порушена логічність мовлення.

1. Міліціонери затримали 19 підлітків, які влаштовували масові безчинства. Цим стурбована громадськість.
2. Міліціонери затримали 19 підлітків, які влаштовували масові безчинства. Фактами порушень громадського спокою стурбована громадськість.

II. 1. Хитрість є хитрість, а совість є совість. У кожного вона повинна бути.

2. Хитрість є хитрість, а совість є совість. У кожного вона повинна бути там, де їй належить бути.

III. 1. Приготовлений корм зігрівався в буртах, і корови відмовлялися його поїдати.

2. Приготовлений корм зігрівався в буртах, і корови не хотіли його їсти.

IV. 1. Митниця була введена до ладу діючих 20.01.97р.

2. Митниця була введена в експлуатацію 20.01.97р.

V. 1. Як вказувалося в оголошенні у селі продавалася хата, клуня і погрібник. Поруч колгоспний лан.

2. Як вказувалося в оголошенні, у селі продавалася хата, клуня і погрібник поруч із колгоспним ланом.

VI. 1. Вибачте, Ви розмовляєте зі мною як людина чи як служитель церкви?

2. Вибачте, Ви розмовляєте зі мною як людина чи служитель церкви?

3. Вибачте, Ви розмовляєте зі мною як людина світська чи як служитель церкви?

VII. 1. Цього факту немає у власноручно написаній автобіографії.

2. Цього факту немає у написаній власноручно біографії.

3. Цього факту немає у написаній ним автобіографії.

4. Цього факту немає у написаній автобіографії.

VIII. 1. На його утриманні свекор, корова, двоє дітей. А вони ще й гроші вимагають.

2. На його утриманні свекор, двоє дітей. Є корова. А вони ще й гроші вимагають.

3. На утриманні його є свекор і двоє дітей. Він тримає і корову. А вони ще й гроші вимагають.

4. На його утриманні свекор і двоє дітей, є корова. А нахаби ще й гроші вимагають.

IX. 1. Громадянка Савчук К.М. повідомила, що вона саме пасла чергу за свою голову і за дві сусідові.

2. Громадянка Савчук К.М. повідомила, що вона саме пасла корів по черзі за свою голову і за дві сусідові.

3. Громадянка Савчук К.М. повідомила, що вона саме пасла у чергу корів за свою і за дві сусідові.

4. Громадянка Савчук К.М. повідомила, що вона пасла по черзі корів.

X. 1. Терміново потрібна секретар-друкарка, яка вміє працювати українським і російським язиком.

2. Терміново потрібна секретар-друкарка, яка вміє працювати українською і російською мовою.

3. Терміново потрібна секретар-друкарка, яка може працювати українською і російською мовами.

XI. 1. Односельчани слідкують за порядком на своїх вулицях, власних будинках.

2. Односельчани стежать за порядком на своїх вулицях і у власних будинках.

3. Односельчани слідкують за порядком на своїх вулицях і у власних будинках.

XII. 1. У клубах тих підприємців, які давно закриті, нікого не вдалося побачити.

2. У клубах підприємців, які давно закриті, нікого не вдалося побачити.

3. У тих клубах підприємців, які давно закриті, нікого не вдалося побачити.

XIII. 1. У власноручно написаній автобіографії він замовчував дані про роки війни.

2. У власноручно написаній біографії він замовчував дані про роки війни.

3. У написаній ним автобіографії він замовчував дані про роки шйни.

- XIV. 1. Їм запропонували свої страви власного виробництва.
2. Їм запропонували страви власного виробництва.
3. Їм запропонували страви свого власного виробництва.

- XV. 1. Такі ініціативи можна лише вітати.
2. Такі ініціативи можуть лише вітатися.
3. Такі ініціативи заслуговують лише схвалення.

- XVI. 1. Запитую в матері вісімнадцятирічної доньки, яка щасливо посміхається з фотографії.
2. Запитую в матері тієї вісімнадцятирічної доньки, яка щасливо посміхається з фотографії.

Завдання 59. Вкажіть варіант речення з порушенням логічності мовлення.

- I. 1. За одну хвилину мала розпочатися демонстрація фільму.
2. Через одну хвилину мала розпочатися демонстрація фільму.
- II. 1. У мене ще одне питання до зброї.
2. У мене ще одне питання щодо зброї.
3. У мене ще одне питання з приводу зброї.
- III. 1. Він сказав, що буде біля другої години.
2. Він сказав, що буде коло другої години.
3. Він сказав, що буде близько другої години.

Завдання 60. Побудуйте нормативні речення:

I. 1. Здав протокол допиту свідка Прокопенко В.І. (Прокопенка В.І., Прокопенкові В.І.)

II. 1. Проведено опилення замка з метою злому його (обпилення, обпилювання).

III. 1. Даний мотоцикл приєднати до кримінальної справи в якості речового доказу.

2. До кримінальної справи як речовий доказ додати даний мотоцикл.

IV. 1. Зауважень від огляду не поступило (не надійшло, не одержано).

V. 1. Поліетиленовий мішок розміром 45x20 см, вимащений землею, з рожевою полоскою (рожевою), з банківськими паперами бухгалтера приобщити (дати) до кримінальної справи № 103960 і здати в кімнату зберігання речових доказів.

VI. 1. Визнати Івчук С.І. потерпілою, про що останню оголосити (ій, її).

VII. 1. Громадянин Нодь В.В. показав, що бакали (бокали) завертав і складав у мішок, який мав з собою.

VIII. 1. Крім добровільно виданої пляшки (бутилки, фляшки) з-під вина зеленого кольору, яка знаходилася на кухні Легкої І.С., більш нічого не виявлено.

IX. 1. Такі позови (позиви) в нас трапляються часто.

Вправи на повторення

Завдання 61. Як правильно і чому?

1. а) 20.02.1997 біля 9 години невідома особа шляхом підбору ключа проникла в середину жилої квартири № 16, що по вул. Шевченка 16.

б) 20.02.1997 біля 9 години невідома особа шляхом підбору ключа проникла в середину квартири № 16, що по вул. Шевченка 16.

в) 20.02.1997 біля 9 години невідома особа шляхом підбору ключа проникла в середину жилої квартири № 16 на вул. Шевченка 16.

г) 20.02.1997 близько 9 години невідома особа, дібравши ключ, проникла всередину квартири № 16, що на вул. Шевченка, 16.

2. а) Прошу прийняти міри до невідомої особи.
- б) Прошу прийняти заходи до невідомої особи.
- в) Прошу вжити міри до невідомої особи.
- г) Прошу вжити заходи до невідомої особи.
- д) Прошу вжити заходів до невідомої особи.
- е) Прошу вжити заходів щодо невідомої особи.

3. а) Оглядом місця події являється двохкімнатна квартира по вул. С. Бандери, 16/5 м.Новояворівська, Яворівського р-ну. Львівської обл., яка розташована зі східної сторони дев'ятиповерхового будинку.

б) Оглядом місця події є двохкімнатна квартира по вул. С. Бандери, 16/5 м. Новояворівська, Яворівського р-ну Львівської обл., яка розташована зі східної сторони дев'яти поверхового будинку.

в) Оглядом місця є двохкімнатна квартира по вул. С. Бандери, 16/5 м.Новояворівськ, Яворівського р-ну Львівської обл., яка розташована зі східної сторони дев'ятиповерхового будинку.

г) Оглядом місця події є двохкімнатна квартира на вул. С. Бандери, 16/5 м.Новояворівська Яворівського р-ну Львівської обл., яка розташована зі східної сторони дев'ятиповерхового будинку.

д) Оглядом місця є двохкімнатна квартира на вул. С. Бандери, 16/5 м. Новояворівськ, Яворівського р-ну, Львівської обл., яка розташована зі східної сторони дев'ятиповерхового будинку.

4. а) Протокол допита з моїх слів записано вірно, мною прочитано;

б) Протокол допиту з моїх слів записано вірно, мною прочитано;

в) Протокол допиту з моїх слів записано правильно, мною прочитано.

г) Я прочитав протокол допиту, який правильно записаний з моїх слів.

5. а) Підозрюваний Іванов І.І. зайшов в середину кімнати, відкрив дверки мебельного набору, звідки взяв магнітофон марки «Маяк» після чого закрив за собою двері та пішов додому.

б) Підозрюваний Іванов І.І. зайшов у кімнату, відкрив дверцята меблів, звідки взяв магнітофон марки «Маяк», після чого закрив за собою двері та пішов додому.

в) Підозрюваний Іванов І.І. зайшов в середину кімнати, відчинив дверцята меблів, звідки взяв магнітофон марки «Маяк», після чого зачинив за собою двері та пішов додому.

6. а) Іванов І.І., уроженець та житель м. Новояворівськ.

б) Іванов І.І., уродженець та житель м. Новояворівськ.

в) Іванов І.І., уродженець та житель м. Новояворівська.

г) Іванов І.І., уродженець та мешканець м. Новояворівська.

д) Іванов І.І., який народився та проживає у м. Новояворівськ.

е) Іванов І.І., який народився та мешкає у м. Новояворівську.

Завдання 62 . У котрому рядку правильно написано речення:

1. а) Порушити кримінальну справу по факту крадіжки державного майна.

б) Порушити кримінальну справу за фактом крадіжки державного майна.

в) Порушити кримінальну справу з приводу крадіжки державного майна.

г) Порушити кримінальну справу з причини крадіжки державного майна.

д) Порушити кримінальну справу щодо факту крадіжки державного майна.

2. а) Свідок цілий день находився в жителя с. Мизове Толстушко Миколи Івановича.

б) Свідок цілий день находився в жителя с. Мизове Толстушка Миколи Івановича.

в) Свідок цілий день находився в мешканця с. Мизове Толстушко Миколи Івановича.

г) Свідок цілий день находився в мешканця с. Мизового Толстушка Миколи Івановича.

д) Свідок цілий день знаходився в мешканця с. Мизового Толстушка Миколи Івановича.

е) Свідок цілий день перебував у мешканця с. Мизового Толстушка Миколи Івановича.

3. а) Обвинувальний висновок по кримінальній справі по звинуваченню Волощук Василя Олексієвича.

б) Обвинувальний висновок у кримінальній справі по звинуваченню Волощук Василя Олексієвича.

в) Обвинувальний висновок з кримінальної справи по звинуваченні Волощук Василя Олексієвича.

г) Обвинувальний висновок з кримінальної справи по звинуваченню Волощука Василя Олексієвича.

д) Обвинувальний висновок з кримінальної справи у звинуваченні Волощука Василя Олексійовича.

е) Обвинувальний висновок у кримінальній справі щодо звинувачення Волощука Василя Олексійовича.

4. а) 29 грудня 1996 року біля 19.00 житель села Туринка Жовківського р-ну Львівської обл. вирішив викрасти вівцю.

б) 29 грудня 1996 року біля 19.00 житель села Туринки Жовківського р-ну Львівської обл. вирішив викрасти вівцю.

в) 29 грудня 1996 року близько 19.00 житель с. Туринка Жовківського р-ну Львівської обл. вирішив викрасти вівцю.

г) 29 грудня 1996 року близько 19.00 мешканець с. Туринка Жовківського р-ну Львівської обл. вирішив викрасти вівцю.

е) 29 грудня 1996 року близько 19.00 мешканець с. Туринки Жовківського р-ну Львівської обл. вирішив викрасти вівцю.

5. а) Згідно ст.225 КПК України дана кримінальна справа підлягає направленню прокуророві району.

б) Згідно зі ст.225 КПК України дана кримінальна справа підлягає направленню прокуророві району.

в) Відповідно до ст.225 КПК України дана кримінальна справа підлягає направленню прокуророві району.

г) Згідно зі ст.225 КПК України дана кримінальна справа підлягає направленню прокуророві району

е) Відповідно до ст.225 КПК України дана кримінальна справа підлягає направленню прокуророві району.

6. а) Кримінальне переслідування по відношенню громадянина Ткачука Г.Е. припинити по причині відсутності в його діях складу злочина.

б) Кримінальне переслідування по відношенню громадянина Ткачука Г.Е. припинити по причині відсутності в його діях складу злочину.

в) Кримінальне переслідування щодо громадянина Ткачука Г.Е. припинити з причини відсутності в його діях складу злочину.

г) Кримінальне переслідування щодо громадянина Ткачука Г.Е. припинити за відсутністю складу злочину.

7. а) Звинувачуваний заявив, що з матеріалами справи бажає познайомитись сам, без участі адвоката.

б) Обвинувачуваний заявив, що з матеріалами справи бажає ознайомитись сам, без участі адвоката.

8. а) Завідуюча фермою Грицько О.П. склала даний акт.

б) Завідувач фермою Грицько О.П. склала даний акт.

в) Завідувач ферми Грицько О.П. склала даний акт.

г) Завідувач ферми Грицько Ольга Петрівна склала даний акт.

9. а) довідка видана по місцю вимоги.

б) довідку видано по місцю вимоги.

в) довідка видана для подання у військкомат.

г) довідка видана для пред'явлення за місцем вимоги.

Завдання 63 . Вкажіть варіант, у котрому правильно подане речення:

1. а) В ніч на 12 січня 1997 року в с.Білому Камені Золочівського р-ну невідома особа проникла в приміщення сарая громадянки

Литви Любомири, звідки таємно викрала січкарню-соломорізку вартістю біля 100 гривнів.

б) В ніч на 12 січня 1997 року в с. Білий Камінь Золочівського р-ну невідома особа проникла в приміщення сараю громадянки Литви Любомири, звідки таємно викрала січкарню-соломорізку вартістю біля 100 гривнів.

в) В ніч на 12 січня 1997 року в с. Білий Камінь Золочівського р-ну Львівської області невідома особа проникла в приміщення сараю громадянки Литви Любомири, звідки таємно викрала січкарню-соломорізку вартістю біля 100 гривнів.

г) В ніч на 12 січня 1997 року в с. Білий Камінь Золочівського р-ну Львівської області невідома особа проникла в приміщення сараю громадянки Литви Любомири, звідки таємно викрала січкарню-соломорізку вартістю близько 100 гривнів.

д) В ніч на 12 січня 1997 року в с. Білий Камінь Золочівського р-ну Львівської області невідома особа проникла в приміщення хліва громадянки Литви Любомири, звідки таємно викрала січкарню-соломорізку вартістю біля 100 гривнів.

е) В ніч на 12 січня 1997 року в с. Білий Камінь Золочівського р-ну Львівської області невідома особа проникла в приміщення хліву громадянки Литви, звідки таємно викрала січкарню-соломорізку вартістю близько 100 гривень.

є) В ніч на 12 січня 1997 року в с. Білий Камінь Золочівського р-ну Львівської області невідома особа проникла в приміщення хліва громадянки Литви Любомири, звідки викрала січкарню-соломорізку вартістю близько 100 гривень.

2. а) Направляю в ваш адрес заяву громадянки Стельмехович із всіма зібраними матеріалами для вирішення питання по порушенню кримінальної справи.

б) Направляю в ваш адрес заяву громадянки Стельмехович із всіма зібраними матеріалами для вирішення питання щодо порушення кримінальної справи.

в) Направляю в ваш адрес заяву громадянки Стельмехович із всіма зібраними матеріалами для вирішення питання про порушення кримінальної справи.

г) Направляю в ваш адрес заяву громадянки Стельмехович зі всіма зібраними матеріалами для вирішення питання про порушення кримінальної справи.

д) Направляю в ваш адрес заяву громадянки Стельмехович з усіма зібраними матеріалами для вирішення питання про порушення кримінальної справи.

е) Направляю на вашу адресу заяву громадянки Стельмехович І.К. з усіма зібраними матеріалами для вирішення питання про порушення кримінальної справи.

3. а) Прошу вас прийняти міри до незнайомих осіб, які викрали з хліва господарства січкарю.

б) Прошу вас прийняти міри щодо незнайомих осіб, які викрали з хліва господарства січкарю.

в) Прошу вас вжити заходи щодо незнайомих осіб, які викрали з хліва господарства січкарю.

г) Прошу вас вжити заходів щодо незнайомих осіб, які викрали з хліва господарства січкарю.

4. а) Із північної сторони господарства розташована дерев'яна огорожа, за якою мається сусіднє господарство.

б) Із північної сторони господарства знаходиться дерев'яна огорожа, за якою мається сусіднє господарство.

в) Із північної сторони господарства розташована дерев'яна огорожа, за якою знаходиться сусіднє господарство.

5. а) По суті заданих запитань пояснюю слідуюче.

б) По суті заданих запитань пояснюю таке.

в) По суті заданих запитань пояснюю наступне.

г) З предмета заданих запитань пояснюю таке.

д) Щодо заданих запитань пояснюю таке.

6. а) Свої показання я бажаю давати по-українськи.

б) Свої покази я бажаю давати на українській мові.

в) Свої покази я бажаю давати українською мовою.

г) Свої свідчення я бажаю давати українською мовою.

7. а) Виконуючи окреме доручення старшого слідчого по кримінальній справі, мною проведено ряд оперативно-розшукових заходів.

б) Виконуючи окреме доручення старшого слідчого по кримінальній справі, мною вжито ряд оперативно-розшукових заходів.

в) Виконуючи окреме доручення старшого слідчого по кримінальній справі, я провів ряд оперативно-розшукових заходів.

г) Виконуючи окреме доручення старшого слідчого по кримінальній справі, я вжив ряд оперативно-розшукових заходів.

д) Виконуючи окреме доручення старшого слідчого з кримінальної справи, я вжив ряд оперативно-розшукових заходів.

8. а) Ст. слідчим Петренко Ігорем Васильовичем, розглянувши матеріали кримінальної справи про крадіжку матеріального майна громадян, встановлено.

б) Ст. слідчим Петренко Ігорем Васильовичем, розглянувши матеріали кримінальної справи про крадіжку матеріального майна громадян, встановлено.

в) Ст. слідчий Петренко Ігор Васильович, розглянувши матеріали кримінальної справи про крадіжку матеріального майна громадян, встановив.

9. а) Климук Василь Мар'янович, судимий 2 серпня 1994 р. за кражу колективного майна, на шлях виправлення не став, а здійснив новий злочин.

б) Климук Василь Мар'янович, судимий 2 серпня 1994 р. за кражу колективного майна, на шлях виправлення не став, а скоїв новий злочин.

в) Климук Василь Мар'янович, суджений 2 серпня 1994 р. за кражу колективного майна, на шлях виправлення не став, а скоїв новий злочин.

г) Климук Василь Мар'янович, суджений 2 серпня 1994 р. за крадіжку колективного майна, на шлях виправлення не став, а скоїв новий злочин.

10. а) Рекомендовані заходи по відновленню працездатності.
б) Рекомендовані заходи щодо відновлення працездатності.
в) Рекомендовані заходи відновлення працездатності.

Завдання 64. Як правильно:

1. а) Кримінальна справа по факту крадіжки Ляшко Леонідом Степановичем зі складу колгоспу «Україна» кормів вагою 142 кг на загальну суму 1562 гривні.

б) Кримінальна справа щодо факту крадіжки Ляшко Леонідом Степановичем зі складу колгоспу «Україна» кормів вагою 142 кг на загальну суму 1562 гривні.

в) Кримінальна справа за фактом крадіжки Ляшко Леонідом Степановичем зі складу колгоспу «Україна» кормів вагою 142 кг на загальну суму 1562 гривні.

г) Кримінальна справа з факту крадіжки Ляшко Леонідом Степановичем зі складу колгоспу «Україна» кормів вагою 142 кг на загальну суму 1562 гривні.

2. а) Порушити кримінальну справу про розкрадання громадського майна за признаками ч.2 ст.81 КК України.

б) Порушити кримінальну справу про розкрадання громадського майна за ознаками ч.2 ст.81 КК України.

3. а) Демчук А.С. дійсно працює в даному колгоспі сторожем і згідно договору № 68 несе персональну відповідальність за ввірене йому майно.

б) Демчук А.С. дійсно працює в даному колгоспі сторожем і згідно з договором № 68 несе персональну відповідальність за ввірене йому майно.

в) Демчук А.С. дійсно працює в даному колгоспі сторожем і відповідно до договору № 68 несе відповідальність за ввірене йому майно.

4. а) Від учасників та понятих заяв і клопотань не поступило.

б) Від учасників та понятих заяв і клопотань не поступило.

в) Від учасників та понятих заяв і клопотань не надійшло.

5. а) Права на захист мені роз'яснені з моменту його задержання.
б) Права на захист мені роз'яснені з моменту його затримання.
в) Права на захист мені роз'яснені з моменту його затримання.
г) Права на захист мені роз'яснені з моменту мого затримання.
6. а) Допитаний по справі в якості свідка Ляшук С.М. показав, що 20.06.1992 пішов чергувати.
б) Допитаний у справі в якості свідка Ляшук С.М. показав, що 20.06.1992 пішов чергувати.
в) Допитаний у справі як свідок Ляшук С.М. показав, що 20.06.1992 пішов чергувати.
г) Допитаний у справі як свідок Ляшук С.М. засвідчив, що 20.06.1992 пішов чергувати.
7. а) Дільничий інспектор Пустомитівського РВВС Львівської області лейтенант міліції Михальський М.С. прийняв усну заяву від Гречко Івана Григоровича, уродженця с. Деревача Пустомитівського р-ну Львівської області.
б) Дільничий інспектор Пустомитівського РВВС Львівської області лейтенант міліції Михальський М.С. прийняв усну заяву від Гречка Івана Григоровича, уродженця с. Деревач Пустомитівського р-ну Львівської області.
в) Дільничий інспектор Пустомитівського РВВС Львівської області лейтенант міліції Михальський М.С. прийняв усну заяву від Гречка Івана Григоровича, уродженця с. Деревача Пустомитівського р-ну Львівської області.
8. а) Громадянка Багрій Л.І. заявила, що 2 жовтня вона повернулася до м. Івано-Франківська і, зійшовши на площадку третього поверху, побачила, що входні двері до її квартири не замкнені.
б) Громадянка Багрій Л.І. заявила, що 2 жовтня вона повернулася до м. Івано-Франківська і, зійшовши на площадку третього поверху, побачила, що входні двері до її квартири не зачинені.
в) Громадянка Багрій Л.І. заявила, що 2 жовтня вона повернулася до м. Івано-Франківськ і, зійшовши на сходову клітку третього поверху, побачила, що входні двері до її квартири не зачинені.

г) Громадянка Багрій Л.І. заявила, що 2 жовтня вона повернулася до м. Івано-Франківська і, зійшовши на сходову клітку третього поверху, побачила, що входні двері до її квартири не зачинені.

9. а) Обстеживши дверну коробку, заявницею було виявлено, що двері виломані.

б) Обстеживши дверну коробку, заявниця виявила, що двері виломані.

в) Обстеживши двері, заявниця виявила, що двері виломані.

г) Обстеживши раму дверей, заявниця виявила, що двері виломані.

10. а) Пойнятим було розтлумачено, що вони вправі робити заяви, зауваження відносно дій згідно ст.127 КПК України.

б) Понятим було розтлумачено, що вони вправі робити заяви, зауваження щодо дій згідно зі ст.127 КПК України.

в) Понятим було розтлумачено, що вони можуть подавати заяви, зауваження відносно дій згідно зі ст.127 КПК України.

г) Понятим було розтлумачено, що вони можуть подавати заяви, зауваження стосовно дій відповідно до ст.127 КПК України.

Завдання 65 . Доберіть для побудови правильних речень їх частини. Запропонуйте ще важливі варіанти:

1. а) Відповідно КПК України у випадку неявки (нез'явлення) без поважних причин ви можете бути піддані примусовому приводу через органи міліції.

2. а) На пропозицію дати показання по (щодо) всіх відомих їй обставинах, що торкаються (стосуються) злочину, свідок показала (засвідчила).

3. а) Ніяких скарг (жалоб, нарікань) від підозрюваної і понятих відносно (щодо) освідування не поступило (не надійшло).

4. а) Мотиви затримання: будучи на волі (перебуваючи на), може заважати (заважати) встановленню істини по справі (у справі).

5. а) Громадянка, яку обшукують (обшуковувана, обшукуєма), одягнена в зелену сукню з довгими рукавами, взута в туфлі чорного кольору на низьких каблуках (підборах).

Завдання 66. Виправте помилки у реченнях:

1. Громадянин Матушевський Б. розповів, що його випадково збила автомашина в результаті чого він отримав вказані пошкодження.

2. В шестидесяти метрах від шосе виявлені сліди автомобіля ВАЗ-2106, які ведуть до шосе.

3. 16 жовтня 1996 року в лісі поблизу с. Брюховичів був факт незаконної охоти з використанням власного автомобіля.

4. На протязі 1993 — 94 років громадянин Мацюк І.П. регулярно займався незаконним полюванням. 16 жовтня 1996 року по даному факту була порушена кримінальна справа, вина громадянина Мацюк І.П. у вчиненні даного злочину доказана.

5. Гордеев В.В. після звільнення з місць позбавлення волі нігде не працював.

6. При спробі скритись був затриманий і доставлений в чергову частину м. Луцьк.

7. Хлистов В.С. 12.07.96 р. біля 21 години шляхом підбору ключів проник у квартиру громадянина Дмитришина О.Б., проживаючого у м. Львів, та викрав гроші на суму 500 (п'ятьсот) гривнів.

Завдання 67. Як уникнути помилок у реченнях і які це помилки (лексичні, морфологічні, стилістичні, логічні)?

1. З подякою підтверджуємо отримання нами Вашої пропозиції щодо конфіденційної інформації про діяльність «Оруела» на протязі 1991-93 рр.

2. Полум'я з автомобіля перекинулося на дах будинка сусіда Климчука П.С., який теж згорів.

3. Громадянина М. затримано із П. з вилученим нещодавно його автоматом Калашнікова.

4. Пимтенко І. встиг напередодні ревізії анулювати всі договори своєї власної фірми.

5. Іванчук К. дав наказ Політало М.К. винести з каси остаток на 03.07., який він мав доставити Третяку І.С., директору банку.

6. На честь пам'ятної події правоохоронцями буде закладена алея слави.

7. Директор підготував письмовий наказ бухгалтеру списати на його рахунок 7 тис. штук цегли, що той і зробив.

Завдання 68. Вкажіть варіанти речень, у яких є:

а) одне порушення норми;

б) два порушення норми:

1. а) По даній справі можу повідомити слідуюче.
б) У даній справі можу повідомити слідуюче.
в) У даній справі можу повідомити таке.
г) У даній справі можу повідомити наступне.
2. а) Взяті покази потерпілого Кіма О.С.
б) Взяті показання потерпілого Кіма О.С.
в) Взяті свідчення потерпілого Кіма О.С.
3. а) Один з них загрожував пістолетом.
б) Один з них погрожував пістолетом.
4. а) У разі неявки без поважних причин свідок згідно ст.70 КПК України може бути підданий приводу.
б) У разі неявки без поважних причин свідок згідно ст.70 КПК України може бути приведений примусово.
в) У разі неявки без поважних причин свідок згідно зі ст.70 КПК України може бути приведений примусово.
5. а) За дачу завідомо неправдивих показань наступає кримінальна відповідальність за ст. 179 КК України.
б) За подання свідомо неправдивих показів наступає кримінальна відповідальність за ст. 179 КК України.
в) За подачу свідомо неправдивих показань наступає кримінальна відповідальність за ст. 179 КК України.

6. а) Використання місцевих ресурсів дозволить добитися розширення і зміцнення сировинної бази та поліпшення постачання продуктів харчування.

б) Використання місцевих ресурсів дозволить розширити і зміцнити сировинну базу та поліпшити постачання продуктів харчування.

7. а) Спеціальній комісії доручено спланувати і керувати всіма роботами.

б) Спеціальній комісії доручено спланувати роботу і керувати всіма видами робіт.

8. а) Виконавши три перших завдання, мені не вдалося виконати складного доручення командира.

б) Я виконав три перших завдання, зате мені не вдалося виконати складного доручення командира.

Мовностилістична експертиза ділових документів

Завдання 69. Виберіть правильний варіант акта ревізії, вкажіть на наявність необхідних реквізитів:

Варіант 1.

Львівська фірма «Взуття»
АКТ

11.12.94 р.

м. Львів № 31

Склала комісія у складі:

голови — заст. головного бухгалтера Іванчук О.І.

члени комісії: ст.ревізор КРУ Майнова Ю.І.

інспектор податкової інспекції Юрчук В. В.

Присутні: касир О.Ю.Харченко.

Ревізією встановлено:

1. Залишок грошей у касі головного магазину фірми на 11.12.94 р. згідно касової книги і даними бухгалтерського обліку 392 млн. грн.
2. Фактичний залишок наявних грошей 302 млн. грн. Нестача наявних грошей, що утворилася, 90 млн. грн. Комісія пропонує розпочати службове слідство по даному факту.

Голова комісії

О.І.Іванчук

Члени комісії:

Ю.І. Майнова

В.В. Юрчук

О.Ю. Харченко

Варіант 2.

Львівська фірма «Взуття»
АКТ

11.12.94 р.

м. Львів № 31

Склала комісія у складі:

голови — заст. головного бухгалтера Іванчук О.І.

члени комісії: ст.ревізор КРУ Майнова Ю.І.

інспектор податкової інспекції Юрчук В.В.

Присутні: касир О.Ю.Харченко.

Ревізією встановлено:

1. Залишок грошей у касі головного магазину фірми на 11.12.94 р. згідно з касовою книгою і даними бухгалтерського обліку 392 млн.грн.

2. Фактичний залишок наявних грошей 302 млн. грн. Нестача наявних грошей, що утворилася, 90 млн. грн. Комісія пропонує розпочати службове слідство по даному факту.

Голова комісії

О.І. Іванчук

Члени комісії:

Ю.І. Майкова

В.В. Юрчук

О.Ю. Харченко

Варіант 3.

Львівська фірма «Взуття»

АКТ

11.12.94 р.

м. Львів № 31

Склала комісія у складі:

голови — заст. головного бухгалтера Іванчук О.І.

члени комісії: ст.ревізор КРУ Майнова Ю.І.

інспектор податкової інспекції Юрчук В.В.

Присутні: касир О.Ю.Харченко.

Ревізією встановлено:

1. Залишок грошей у касі головного магазину фірми на 11.12.94 р. згідно з касовою книгою і даними бухгалтерського обліку 392 млн. грн.

2. Фактичний залишок наявних грошей 302 млн. грн. Нестача наявних грошей, що утворилася, 90 млн. грн. Комісія пропонує розпочати службове слідство за даним фактом.

Голова комісії

О.І. Іванчук

Члени комісії:

Ю.І. Майкова

В.В. Юрчук

О.Ю. Харченко

Завдання 70 . Виберіть правильний варіант підписки про невіїзд:

Варіант 1.

ПІДПИСКА ПРО НЕВІЇЗД

6 серпня 1996 р.

м. Львів

Я, Коваль В.Ю., 1.08.1970 р.н., житель м. Львова, даю настоящу підписку про те, що зобов'язуюся із вказанного місця проживання без дозволу слідства і суду не відлучуватися і являтися по першому виклику.

Підпис _____

Варіант 2.

ПІДПИСКА ПРО НЕВІЇЗД

6 серпня 1996 р.

м. Львів

Я, Коваль В.Ю., 1.08.1970 р.н., житель м. Львова, даю дану підписку про те, що зобов'язуюся із вказаного місця проживання без дозволу слідства і суду не відлучуватися і являтися по першому виклику.

Підпис _____

Варіант 3.

ПІДПИСКА ПРО НЕВІЇЗД

6 серпня 1996 р.

м. Львів

Я, Коваль В.Ю., 1.08.1970 р.н., житель м. Львова, даю дану підписку про те, що зобов'язуюся із вказаного місця проживання без дозволу слідства і суду не відлучатися і являтися по першому виклику.

Підпис _____

Варіант 4.

ПІДПИСКА ПРО НЕВИЇЗД

6 серпня 1996 р.

м. Львів

Я, Коваль В.Ю., 1.08.1970 р.н., житель м. Львова, даю дану підписку про те, що зобов'язуюся із вказаного місця проживання без дозволу слідства і суду не виїжджати і являтися по першому виклику.

Підпис _____

Варіант 5.

ПІДПИСКА ПРО НЕВИЇЗД

6 серпня 1996 року

м. Львів

Я, Коваль В.Ю., 1.08.1970 р.н., житель м. Львова, даю дану підписку про те, що зобов'язуюся із вказаного місця проживання без дозволу слідства і суду не виїжджати і з'явитися по першому виклику.

Підпис _____

Варіант 6.

ПІДПИСКА ПРО НЕВИЇЗД

6 серпня 1996 року

м. Львів

Я, Коваль В.Ю., 1.08.1970 р.н., житель м. Львова, даю дану підписку про те, що зобов'язуюся із вказаного місця проживання без дозволу слідства і суду не виїжджати і з'явитися з першого виклику.

Підпис _____

Завдання 71. Виберіть правильний варіант постанови на арешт і прокоментуйте:

Варіант 1.

Затримання Лісного В.Ю. санкціоную
прокурор Бучацького р-ну
радник юстиції

Максимович В.Ф.

6 серпня 1994 р.

ПОСТАНОВА

на арешт

м. Бучач

6 серпня 1994 р.

Оперуповноважений ВКР Баб'як В.М. розглянув матеріали кримінальної справи № 14463 в відношенні Лісного В.Ю., 1.09.1963 р.н., с.Зінкевичі Бучацького р-ну, національність українець, майстер Покровського лісництва м.Покров Володимирської обл., жонатий, не судимий по скоєнню злочина по ст.140, ч.3 встановив:

У ніч з 1.08.1994 р. на 2.08.1994 р. з будинку гр-ки Маркусь Я.І., с. Зінкевичі Бучацького р-ну, шляхом проникнення у квартиру Лісний В.Ю. вчинив крадіжку грошей 2 тис. доларів.

ПОСТАНОВИВ:

Лісному В.Ю. вибрати утримання під конвоєм.

Право на оскарження санкції на арешт у суд мені роз'яснене.

Підпис _____

6.08.1994р.

О/у ВКР Бучацького РВВС

Баб'як В.М.

Варіант 2.

Затримання Лісного В.Ю.
санкціоную
прокурор Бучацького р-ну
радник юстиції

Максимович В.Ф.

6 серпня 1994 р.

ПОСТАНОВА

на арест

м. Бучач

6 серпня 1994 р.

Оперуповноважений ВКР Баб'як В.М. розглянув матеріали кримінальної справи № 14463 в відношенні Лісного В.Ю., 1.09.1963 р.н., с.Зінкевичі Бучацького р-ну, національність українець, майстер Покровського лісництва м.Покров Володимирської обл., жонатий, не судимий по скоєнню злочина по ст. 140, ч.3 встановив:

У ніч з 1.08.1994 р. на 2.08.1994 р. з будинку гр-ки Маркусь Я. І., с. Зінкевичі Бучацького р-ну, шляхом проникнення у квартиру Лісний В.Ю. вчинив крадіжку грошей 2 тис. доларів.

ПОСТАНОВИВ:

Лісному В.Ю. вибрати утримання під конвоєм.
Право на оскарження санкції на арешт у суд мені роз'яснене.

Підпис _____

6.08.1994р.

О/у ВКР Бучацького РВВС

Баб'як В.М.

Варіант 3.

Затримання Лісного В.Ю.
санкціону
прокурор Бучацького р-ну
радник юстиції

Максимович В.Ф.

6 серпня 1994 р.

ПОСТАНОВА

на арешт

м. Бучач

6 серпня 1994 р.

Оперуповноважений ВКР Баб'як В.М. розглянув матеріали кримінальної справи N 14463 щодо Лісного В.Ю., 1.09.1963 р.н., с. Зінкевичі Бучацького р-ну, національність українець, майстер Покровського лісництва м.Покров Володимирської обл., жонатий, не судимий по скоєнню злочина по ст. 140, ч.3 встановив:

У ніч з 1.08.1994 р. на 2.08.1994 р. з будинку гр-ки Маркусь Я, І., с. Зінкевичі Бучацького р-ну, шляхом проникнення у квартиру Лісний В.Ю. вчинив крадіжку грошей 2 тис. доларів.

ПОСТАНОВИВ:

Лісному В.Ю. вибрати утримання під конвоєм.
Право на оскарження санкції на арешт у суд мені роз'яснене.

Підпис _____

6.08.1994р.

О/у ВКР Бучацького РВВС

Баб'як В.М.

Варіант 4.

Затримання Лісного В.Ю.

санкціоную
прокурор Бучацького р-ну
радник юстиції

Максимович В.Ф.

6 серпня 1994 р.

ПОСТАНОВА

на арешт

м. Бучач

6 серпня 1994 року

Оперуповноважений ВКР Баб'як В.М. розглянув матеріали кримінальної справи N 14463 стосовно Лісного В.Ю., 1.09.1963 р.н., с.Зінкевичі Бучацького р-ну, національність українець, майстер Покровського лісництва м.Покров Володимирської обл., жонатий, не-судимий по скоєнню злочина по ст.140, ч.3 встановив:

У ніч з 1.08.1994 р. на 2.08.1994 р. з будинку гр-ки Маркусь Я.І., с. Зінкевичі Бучацького р-ну, шляхом проникнення у квартиру Лісний В.Ю. вчинив крадіжку грошей 2 тис. доларів.

ПОСТАНОВИВ:

Лісному В.Ю. вибрати утримання під конвоем.

Право на оскарження санкції на арешт у суд мені роз'яснене.

Підпис _____

6.08.1994р.

О/у ВКР Бучацького РВВС

Баб'як В.М.

Варіант 5.

Затримання Лісного В.Ю.
санкціоную
прокурор Бучацького р-ну
радник юстиції

Максимович В.Ф.

6 серпня 1994р.

ПОСТАНОВА

на арешт

м. Бучач

6 серпня 1994 р.

Оперуповноважений ВКР Баб'як В.М. розглянув матеріали кримінальної справи N 14463 стосовно Лісного В.Ю., 1.09.1963 р.н., с.Зінкевичі Бучацького р-ну, національність українець, майстер Покровеького лісництва м.Покров Володимирської обл., одружений, не судимий по скоєнню злочина по ст.140, ч.3 встановив:

У ніч з 1.08.1994 р. на 2.08.1994 р. з будинку гр-ки Маркусь Я.І., с. Зінкевичі Бучацького р-ну, шляхом проникнення у квартиру Лісний В.Ю. вчинив крадіжку грошей 1 тис. доларів.

ПОСТАНОВИВ:

Лісному В.Ю. вибрати утримання під конвоєм.

Право на оскарження санкції на арешт у суд мені роз'яснене.

Підпис _____

6.08.1994р.

О/у ВКР Бучацького РВВС

Баб'як В.М.

Варіант 6.

Затримання Лісного В.Ю.
санкціоную
прокурор Бучацького р-ну
радник юстиції

Максимович В.Ф.

6 серпня 1994 р.

ПОСТАНОВА

на арешт

м. Бучач

6 серпня 1994 р.

Оперуповноважений ВКР Баб'як В.М. розглянув матеріали кримінальної справи N 14463 стосовно Лісного В.Ю., 1.09.1963 р.н., с.Зінкевичі Бучацького р-ну, національність українець, майстер Покровського лісництва м.Покров Володимирської обл., одружений, не суджений у зв'язку з скоєнням злочину згідно зі ст. 140, ч.3 встановив:

У ніч з 1.08.1994 р. на 2.08.1994 р. з будинку гр-ки Маркусь Я.І., с. Зінкевичі Бучацького р-ну, шляхом проникнення у квартиру Лісний В.Ю. вчинив крадіжку грошей 2 тис. доларів.

ПОСТАНОВИВ:

Лісному В.Ю. вибрати утримання під конвоєм.
Право на оскарження санкції на арешт у суд мені роз'яснене.

Підпис _____

6.08.1994р.

О/у ВКР Бучацького РВВС

Баб'як В.М.

Варіант 7.

Затримання Лісного В.Ю.
санкціоную
прокурор Бучацького р-ну
радник юстиції

Максимович В.Ф.

6 серпня 1994 р.

ПОСТАНОВА

на арешт

м. Бучач

6 серпня 1994 р.

Оперуповноважений ВКР Баб'як В.М. розглянув матеріали кримінальної справи N 14463 стосовно Лісного В.Ю., 1.09.1963 р.н., с.Зінкевичі Бучацького р-ну, національність українець, майстер Покровського лісництва м.Покров Володимирської обл., одружений, не суджений у зв'язку з скоєнням злочину згідно зі ст. 140, ч.3 встановив:

У ніч з 1.08.1994р. на 2.08.1994р. з будинку гр-ки Маркусь Я. І., с. Зінкевичі Бучацького р-ну, шляхом проникнення у квартиру Лісний В.Ю. вчинив крадіжку грошей 2 тис. доларів.

ПОСТАНОВИВ:

Лісному В.Ю. вибрати утримання під конвоєм.

Право на оскарження санкції на арешт у суд мені роз'яснене.

Підпис _____

6.08.1994р.

О/у ВКР Бучацького РВВС

Баб'як В.М.

Завдання 72. Проаналізуйте реквізити частини постанови про застосування до обвинуваченого міри запобіжного заходу взяття під варту та їх мовностилістичні особливості, вкажіть на помилки:

Варіант 1.

Взяття під варту
Страшенко Миколу Івановича
«санкціоную»
прокурор Залізничного р-ну
м. Києва радник юстиції
підпис 5 квітня 1995р.

ПОСТАНОВА

про застосування до обвинуваченого міри
запобіжного заходу взяття під варту

м. Київ

4 квітня 1995 р.

Ст. слідчий слідчого відділу Залізничного районного управління Головного управління МВС України у м. Києві капітан міліції Коропко А.В., розглянувши матеріали кримінальної справи N 14214 з обвинуваченню Сташенка Миколи Івановича у вчиненні злочину, передбаченого ч.І ст. 101 КК України,

ВСТАНОВИВ:

1 квітня 1995 р., о 23 год. Сташенко М.І., перебуваючи у стані сп'яніння за місцем мешкання в кв. 1, буд. 17, по вул.Космонавтів у м.Києві, під час сварки наніс удар ножем у груди своїй дружині Сташенко Оксані Григорівні, заподіявши їй тяжкі тілесні ушкодження, небезпечні для життя у момент нанесення.

Варіант 2.

Взяття під варту
Страшенка Миколу Івановича
«санкціоную»
прокурор Залізничного р-ну
м.Києва радник юстиції
підпис 5 квітня 1995р.

ПОСТАНОВА

про застосування до обвинуваченого міри запобіжного заходу
взяття під варту

м. Київ

4 квітня 1995 р.

Ст. слідчий слідчого відділу Залізничного районного управління Головного управління МВС України у м. Києві капітан міліції Коропко А.В., розглянувши матеріали кримінальної справи № 14214 по обвинуваченню Стащенко Миколи Івановича у вчиненні злочину, передбаченого ч.І ст. 101 КК України,

ВСТАНОВИВ:

1 квітня 1995 р., о 23 год. Стащенко М.І., перебуваючи у стані сп'яніння за місцем мешкання в кв. 1, буд. 17, по вул.Космонавтів у м.Києві, під час сварки наніс удар ножем у груди своїй дружині Стащенко Оксані Григорівні, заподіявши їй тяжкі тілесні ушкодження, небезпечні для життя у момент нанесення.

Варіант 3.

Взяття під варту
Страшенка Миколу Івановича
«санкціуюю»
прокурор Залізничного р-ну
м.Києва радник юстиції
підпис 5 квітня 1995р.

ПОСТАНОВА

про застосування до обвинуваченого міри запобіжного
заходу взяття під варту

м.Київ

4 квітня 1995 р.

Ст. слідчий слідчого відділу Залізничного районного управління Головного управління МВС України у м. Києві капітан міліції Коропко А.В., розглянувши матеріали кримінальної справи № 14214 з обвинувачення Стащенко Миколи Івановича у вчиненні злочину, передбаченого ч.І ст. 101 КК України,

ВСТАНОВИВ:

1 квітня 1995 р., о 23 год. Стащенко М.І., перебуваючи у стані сп'яніння за місцем мешкання в кв. — 1, буд. 17, по вул.Космонавтів у м. Києві, під час сварки наніс удар ножем у груди своїй дружині Стащенко Оксані Григорівні, заподіявши їй тяжкі тілесні ушкодження, небезпечні для життя у момент нанесення.

Варіант 4.

Взяття під варту
Страшенка Миколу Івановича
«санкціоную»
прокурор Залізничного р-ну
м.Києва радник юстиції
підпис 5 квітня 1995 р.

ПОСТАНОВА

про застосування до обвинуваченого міри запобіжного
заходу взяття під варту

м. Київ 4 квітня 1995 р.

Ст. слідчий слідчого відділу Залізничного районного управління
Головного управління МВС України у м.Києві капітан міліції Ко-
ропко А.В., розглянувши матеріали кримінальної справи № 14214
щодо обвинувачення Сташенка Миколи Івановича у вчиненні зло-
чину, передбаченого ч.І ст.101 КК України,

ВСТАНОВИВ:

1 квітня 1995 р., о 23 год. Сташенко М.І., перебуваючи у стані
сп'яніння, за місцем мешкання в кв. 1, буд. 17, на вул.Космонавтів у
м. Києві, під час сварки наніс удар ножом у груди своїй дружині Ста-
шенко Оксані Григорівні, заподіявши їй тяжкі тілесні ушкодження,
небезпечні для життя у момент нанесення.

Завдання 73. Проаналізуйте тексти поданого документа і
вказіть способи їх вдосконалення.

Варіант 1.

ДОВІРЕНІСТЬ

Я, Сидоренко Петро Якович, мешкаю у м. Києві по вул.Елект-
риків 45, кв.1, довіряю громадянину Ковальову Ігорю Михайловичу,
який мешкає у м. Києві по вул. Електриків 45, кв.2, вести цивільні
справи у всіх судових установах з усіма правилами, які надані зако-
ном позивачу, відповідачу, третій особі і потерпілому, у тому числі з

правом закінчення справи мировою угодою, визнання або відмови повністю або частково від позовних вимог, зміни предмета позову, оскарження рішення суду, одержання виконавчого листа з правом одержання майна, грошей.

Підпис.

Варіант 2.

ДОРУЧЕННЯ

Я, Сидоренко Петро Якович, мешкаю у м. Києві по вул.Електриків, 45, кв.1, довіряю громадянину Ковальову Ігору Михайловичу, який мешкає у м. Києві, по вул. Електриків 45, кв.2, вести цивільні справи у всіх судових установах з усіма правилами, які надані законом позивачу, відповідачу, третій особі і потерпілому, у тому числі з правом закінчення справи мировою угодою, визнання або відмови повністю або частково від позовних вимог, зміни предмета позову, оскарження рішення суду, одержання виконавчого листа з правом одержання майна, грошей.

Підпис.

Варіант 3.

ДОРУЧЕННЯ

Я, Сидоренко Петро Якович, мешкаю у м. Києві по вул.Електриків 45, кв.1, довіряю громадянину Ковальову Ігору Михайловичу, який мешкає у м. Києві на вул. Електриків 45, кв.2, вести цивільні справи у всіх судових установах з усіма правилами, які надані законом позивачу, відповідачу, третій особі і потерпілому, у тому числі з правом закінчення справи мировою угодою, визнання або відмови повністю або частково від позовних вимог, зміни предмета позову, оскарження рішення суду, одержання виконавчого листа з правом одержання майна, грошей.

Підпис.

Варіант 4.

ДОРУЧЕННЯ

Я, Сидоренко Петро Якович, мешкаю у м. Києві на вул.Електриків 45, кв.1, довіряю громадянину Ковальову Ігору Михайловичу,

який мешкає у М.Києві на вул. Електриків 45, кв.2, вести цивільні справи у всіх судових установах з усіма правилами, які надані законом позивачу, відповідачу, третій особі і потерпілому, у тому числі з правом закінчення справи мировою угодою, визнання або відмови повністю або частково від позовних вимог, зміни предмета позову, оскарження рішення суду, одержання виконавчого листа з правом одержання майна, грошей.

Підпис.

Завдання 74. Проаналізуйте текст поданого документа і вкажіть правильний варіант.

Варіант 1.

Затверджую

Начальник Галицького РВВС
підполковник міліції
Петрів І.А.
м.Львів
15 січня 1993 р.

Санкціоную

Прокурор Галицького району
радник юстиції
Іванків Н.К.
м.Львів
15 січня 1993 р.

ПОСТАНОВА

про затримання особи, яка займається
бродяжництвом або жебрацтвом

15 січня 1993 р.

11 год. 30 хв.

Я, дільничний інспектор міліції РВВС м. Львова лейтенант міліції Кашук І.О., розглянув матеріали затримання громадянина Сая І.К., 1950 року народження, уродженця м. Львова.

ВСТАНОВИВ:

Громадянин Іван Костянтинович, документів, що підтверджують особу, не має, постійного місця проживання не має, ніде не працює.

У своєму поясненні гр. Сай І.К. пояснив, що паспорт він згубив, працювати не бажає, а своє постійне місце проживання назвати відмовляється.

На підставі викладеного і керуючись Законом України про міліцію, ст. 11 п. 5.

ПОСТАНОВИВ:

Громадянина Сая І.К. затримати і перепровадити у приймальник-розподільник УВС Львівської області для перевірки і встановлення особи.

Дільничний інспектор
міліції Галицького РВВС
м. Львова лейтенант міліції

Постанову
мені зачитано

Сай І.К.

(підпис) І. Кащук

Варіант 2.

Затверджую

Начальник Галицького РВВС
підполковник міліції
Петрів І.А.
м.Львів

15 січня 1993 р.

Санкціоную

Прокурор Галицького району
радник юстиції
Іванків Н.К.
м.Львів

15 січня 1993 р.

ПОСТАНОВА

про затримання особи, яка займається
бродяжництвом або жебрацтвом

15 січня 1993 р.

11 год. 30 хв.

Я, дільничний інспектор міліції РВВС м. Львова лейтенант міліції Кащук І.О., розглянув матеріали затримання громадянина Сая І.К., 1950 року народження, народився у м. Львові.

ВСТАНОВИВ:

Громадянин Іван Костянтинович, документів, що підтверджують особу, не має, постійного місця проживання не має, ніде не працює.

У своєму поясненні гр. Сай І.К. пояснив, що паспорт він згубив, працювати не бажає, а своє постійне місце проживання назвати відмовляється.

На підставі викладеного і керуючись Законом України про міліцію, ст. 11 п. 5.

ПОСТАНОВИВ:

Громадянина Сая І.К. затримати і перепровадити у приймальник-розподільник УВС Львівської області для перевірки і встановлення особи.

Постанову
мені зачитано

Дільничний інспектор
міліції Галицького РВВС
м. Львова
лейтенант міліції

Сай І. К.

(підпис) І. Кащук

Варіант 3.

Затверджую
Начальник Галицького РВВС
підполковник міліції
Петрів І.А.
м.Львів
15 січня 1993 р.

Санкціоную
Прокурор Галицького району
радник юстиції
Іванків Н.К.
м. Львів
15 січня 1993 р.

ПОСТАНОВА

про затримання особи, яка займається
бродяжництвом або жебрацтвом

15 січня 1993 р.

11 год. 30 хв.

Я, дільничний інспектор міліції РВВС м. Львова лейтенант міліції Кащук І.О., розглянув матеріали затримання громадянина Сая І.К., 1950 р.н., народився у м Львові.

ВСТАНОВИВ:

Громадянин Іван Костянтинович, документів, що підтверджують особу, не має, постійного місця проживання не має, ніде не працює.

У своєму поясненні гр. Сай І.К. пояснив, що паспорт він згубив, працювати не бажає, а своє постійне місце проживання назвати відмовляється.

На підставі викладеного і керуючись Законом України про міліцію, ст.11, п.5.

ПОСТАНОВИВ:

Громадянина Сая І.К. затримати і перепровадити у приймальник-розподільник УВС Львівської області для, перевірки і встановлення особи.

Постанову мені зачитано

Дільничний інспектор міліції Галицького РВВС м. Львова лейтенант міліції

Сай І.К.

(підпис) І. Кашук

Завдання 75 . Виберіть правильний варіант довідки.

Варіант 1.

ДОВІДКА

Мною, спільно з старшим оперуповноваженим УВС м. Луцька старшим лейтенантом міліції Кузиком В.Л. були опитані мешканці будинку №43, по проспекту Волі, по факту пропажі із автомобіля ВАЗ 2101 д.н. А 13-24 ВН, що належить громадянину Іванову В. І., двох коліс.

В процесі опитування інформації, яка б заслуговувала на оперативний інтерес, отримано не було.

ст. о/у ВКР УВС м. Луцька
к-н міліції Цимбалюк Л.Й.
8.10.1996 р.

Варіант 2.

ДОВІДКА

Я спільно зі старшим оперуповноваженим УВС м. Луцька старшим лейтенантом міліції Кузиком В.Л. були опитані мешканці будинку №43, по проспекту Волі, по факту пропажі із автомобіля ВАЗ 2101 д. н. А 13-24 ВН, що належить громадянину Іванову В.І. двох коліс.

В процесі опитування інформації, яка б заслуговувала на оперативний інтерес, отримано не було.

ст. о/у ВКР УВС м.Луцька
к-н міліції Цимбалюк Л.Й.
8.10.1996 р.

Варіант 3.

ДОВІДКА

Я спільно зі старшим оперуповноваженим УВС м. Луцька старшим лейтенантом міліції Кузиком В. Л. опитав мешканців будинку № 43, на проспекті Волі, по факту пропажі із автомобіля ВАЗ 2101 д. н. А 13-24 ВН, що належить громадянину Іванову В.І. двох коліс.

В процесі опитування інформації, яка б заслуговувала на оперативний інтерес, отримано не було.

ст. о/у ВКР УВС м.Луцька
к-н міліції Цимбалюк Л.Й.
8.10.1996 р.

Варіант 4.

ДОВІДКА

Я разом зі старшим оперуповноваженим УВС м. Луцька старшим лейтенантом міліції Кузиком В.Л. опитав мешканців будинку № 43, на проспекті Волі, за фактом зникнення із автомобіля ВАЗ 2101 д.н. А 13-24 ВН, що належить громадянину Іванову В. І., двох коліс.

У процесі опитування інформації, яка б заслуговувала на оперативний інтерес, отримано не було.

ст. о/у ВКР УВС м. Луцька
к-н міліції Цимбалюк Л.Й.
8.10.1996 р.

Варіант 5.

ДОВІДКА

Я зі старшим оперуповноваженим УВС м. Луцька старшим лейтенантом міліції Кузиком В.Л. опитав мешканців будинку № 43, на проспекті Волі, за фактом зникнення із автомобіля ВАЗ 2101 д.н. А 13-24 ВН, що належить громадянину Іванову В.І., двох коліс.

У процесі опитування інформації, яка б заслуговувала на оперативний інтерес, отримано не було.

ст. о/у ВКР УВС м. Луцька
к-н міліції Цимбалюк Л.Й.
8.10.1996 р.

Завдання 76. Вкажіть правильний варіант рапорта.

Варіант 1.

Начальнику слідчого відділу
Залізничного РВЛМУ УМВСУ
у Львівській обл.
майору міліції
п. Доленко О. А.

РАПОРТ

Доповідаю, що мною, Васьків Р.В., неодноразово відвідувалась квартира Околіти С.О., який проживає в м.Львові по вул.Городоцькій, 109, але останнього дома небуло.

20.11.96 р.

Васьків А.П.

Варіант 2.

Начальникові слідчого відділу
Залізничного РВЛМУ УМВСУ
у Львівській обл.
майорові міліції
п. Доленку О.А.

РАПОРТ

Доповідаю, що мною, Васьків Р.В., неодноразово відвідувалась квартира Околіти С.О., який проживає в м. Львові по вул.Городоцькій, 109, але останнього дома небуло.

20.11.96 р.

Васьків А.П.

Варіант 3.

Начальникові слідчого відділу
Залізничного РВЛМУ УМВСУ
у Львівській обл.
майорові міліції
п. Доленку О. А.

РАПОРТ

Доповідаю, що я, Васьків Р.В., неодноразово відвідував квартиру Околіти С.О., який проживає в м. Львові по вул.Городоцькій 109, але останнього дома небуло.

20.11.96 р.

Васьків А.П.

Варіант 4.

Начальникові слідчого відділу
Залізничного РВЛМУ УМВСУ
у Львівській обл.
майорові міліції
п. Доленку О.А.

РАПОРТ

Доповідаю, що я, Васьків Р.В., неодноразово відвідував квартиру Околіти С.О., який проживає в М.Львові на вул.Городоцькій 109, але останнього вдома не було.

20.11.96р.

Васьків А.П.,
дільничний інспектор
капітан міліції
Галицького РВВСУ

Завдання 77. Вкажіть правильно написану довідку і поясніть помилки:

Варіант 1.

ДОВІДКА

м.Львів 8.10.1996 р.

Мною, заступником начальника ВКР м-р міліції Токарчук В.С., по факту нанесення тілесних пошкоджень гр. Березовському Р.М. було проведено поквартирний обхід.

Під час проведення оперативно-пошукових міроприємств становити особу не вдалося.

Зам. нач. ВКР
Ковельського МРВ
м-р міліції
Токарчук В.С.

Варіант 2.

ДОВІДКА

м.Львів 8.10.1996 р.

Я, заступник начальника ВКР м-р міліції Токарчук В.С., за фактом нанесення тілесних пошкоджень гр. Березовському Р.М. було проведено поквартирний обхід.

Під час проведення оперативно-пошукових міроприємств становити особу не вдалося.

Зам. нач. ВКР
Ковельського МРВ
м-р міліції
Токарчук В.С.

Варіант 3.

ДОВІДКА

м.Львів 8.10.1996 р.

Я, заступник начальника ВКР м-р міліції Токарчук В.С., за фактом нанесення тілесних ушкоджень гр. Березовському Р.М., провів поквартирний обхід.

Під час проведення оперативно-пошукових заходів встановив особу не вдалося.

Зам. нач. ВКР
Ковельського МРВ
м-р міліції
Токарчук В.С.

Завдання 78 . Проаналізуйте підкреслені помилки і прокоментуйте норму:

Варіант 1.

Завідуючому Новоград-Волинського бюро судово-медичних експертиз
Лящуку А.А.

Прошу провести судово-медичне обстеження трупа гр-на Дейнека Миколи Олексійовича, 1971 року народження мешканця с.Орепи Новоград-Волинського р-ну, труп якого було знайдено 23.09.1996 року о 23 годині на горіщі його власного будинку.

Дати відповіді на слідуючі питання:

- 1) Які тілесні ушкодження маються на тілі трупа, їх локалізація, характер, механізм виникнення та тяжість?
- 2) Яка причина смерті гр-на Дейнека М.О.?
- 3) Чи не знаходився Дейнека М.О. незадовго до смерті в стані алкогольного сп'яніння?

Старший слідчий СВ Новоград-Волинського МВ УМВС України в Житомирській області
капітан міліції

А. І. Олійник

Варіант 2.

Завідувачеві Новоград-Волинського бюро судово-медичних експертиз
Лящуку А. А.

Прошу здійснити судово-медичне обстеження трупа гр-на Дейнеки Миколи Олексійовича, 1971 р.н., мешканця с.Орепи Новоград-Волинського р-ну, якого було знайдено 23.09.1996 року о 23 годині на горіщі його будинку.

Дати відповіді на такі питання:

- 1) Які тілесні ушкодження є на тілі трупа, їх локалізація, характер, механізм виникнення та тяжкість?
- 2) Яка причина смерті гр-на Дейнеки М.О.?
- 3) Чи не знаходився Дейнека М.О. незадовго у смерті в стані алкогольного сп'яніння?

Старший слідчий Новоград-Волинського МВ УМВС України в Житомирській області капітан міліції А. І. Олійник

Варіант 3.

Завідуючому Новоград-Волинського бюро судово-медичних експертиз
Лящуку А. А.

Прошу провести судово-медичне обстеження трупа гр-на Дейнеки Миколи Олексійовича, 1971 р.н., мешканця с.Орепи Новоград-Волинського р-ну, труп якого було знайдено 23.09.1996 року о 23 годині на горищі його будинку.

Дати відповіді на такі питання:

- 1) Які тілесні ушкодження наявні на тілі трупа, їх локалізація, характер, механізм виникнення та тяжкість?
- 2) Яка причина смерті гр-на Дейнека М.О.?
- 3) Чи не знаходився Дейнека М.О. незадовго до смерті в стані алкогольного сп'яніння?

Старший слідчий СВ. Новоград-Волинського МВ УМВС України в Житомирській області
капітан міліції

А.І. Олійник

Завдання 79 . Вкажіть правильний варіант пояснення.

Варіант 1.

ПОЯСНЕННЯ

07.10.1996 р.

м. Львів

О/у ВКР Перечинського РВ УМВС в Закарпатській області л-т міліції Рибак М.В. відібрав від гр. Король Володимира Івановича, 1964 р. народження, жит. с.Порошково, вул. Перемоги, 5, який на задані питання пояснив слідує: 06.07.96 р. в 18:0 я знаходився в своєму власному будинку в с.Порошково, по вул.Перемоги, 5 і нікуди не виходив.

Пояснення мною прочитано, з моїх слів записано вірно.

Підпис

(прізвище)

Пояснення відібрав о/у
Перечинського РВ л-т
міліції Рибак М.В.

Варіант 2.

ПОЯСНЕННЯ

07.10.1996 року

м. Львів

Оперуповноважений ВКР Перечинського РВ УМВС в Закарпатській області л-т міліції Рибак М.В. відібрав від гр. Короля Володимира Івановича, 1964 р. народження, жит. с.Порошково, вул.Перемоги,5, який на задані питання пояснив слідує:

06.07.96р. в 18:00 я знаходився в своєму власному будинку в с.Порошково, по вул.Перемоги,5 і нікуди не виходив.

Пояснення мною прочитано, з моїх слів записано вірно.

Підпис

(прізвище)

Пояснення відібрав о/у
Перечинського РВ л-т
міліції Рибак М.В.,

Варіант 3.

ПОЯСНЕННЯ

07.10.1996 р.

м. Львів

О/у ВКР Перечинського РВ УМВС в Закарпатській області л-т міліції Рибак М.В. відібрав від гр. Короля Володимира Івановича, 1964 р. народження, жит. с.Порошково, вул. Перемоги, 5, який на задані питання пояснив наступне: 06.07.96 р. в 18.00 я знаходився у власному будинку в с.Порошково по вул.Перемоги, 5 і нікуди не виходив.

Пояснення мною прочитано, з моїх слів записано вірно.

Підпис

(прізвище)

Пояснення відібрав о/у
Перечинського РВ л-т
міліції Рибак М.В.

Варіант 4.

ПОЯСНЕННЯ

07.10.1996 року

м. Львів

Оперуповноважений ВКР Перечинського РВ УМВС у Закарпатській області л-т міліції Рибак М.В. відібрав від гр. Короля Володимира Івановича, 1964 р. нар., мешканця с.Порошкового, вул.Перемоги,5, який на задані запитання пояснив наступне: 06.07.96 р. о 18.00 я знаходився у власному будинку в с.Порошкове на вул. Перемоги, 5 і нікуди не виходив.

Пояснення я прочитав, з моїх слів записано правильно.

Підпис

(прізвище)

Пояснення відібрав о/у
Перечинського РВ л-т
міліції Рибак М.В.

Завдання 80. Доберіть правильний варіант лексем до виділених помилок:

Варіант 1.

ПІДПИСКА

Я, Соболь Ігор Іванович, 1956 р.н., який проживає у М.Львові по вул. Кн.Романа, буд.17, кв.15, тел. роб. 75-70-16, тел. дом. даю насто-
щу підписку про те, що мною прийнято на збереження майно, указан-
не в протоколі виїмки майна від 15.06.1994, що належить гр. Саю І.П.

Відповідальність за розтрату чи укриття одержаного мною на збереження майна, передбачена ст.182 КК України, мені роз'яснена.

підпис
16.06.1994р.

Підписку відібрав: оперуповномочений УЗЕЗП УВС

Польовий І.С.

Варіант 2.

ПІДПИСКА

Я, Соболь Ігор Іванович, 1956 р.н., який проживає у М.Львові на вул. Кн.Романа, буд.17, кв.15, тел. роб. 75-70-16, тел. дом. _____ даю на-
стоящу підписку про те, що я приняв на збереження майно, указанне в протоколі виїмки майна від 15.06.1994, що належить гр.Саю І.П.

Відповідальність за рострату чи приховування одержаного мною на збереження майна, передбачена ст.182 КК України, мені роз'яс-
нена.

підпис
16.06.1994р.

Підписку відібрав: оперуповноважений УЗЕЗП УВС

Польовий І. С.

Варіант 3.

ПІДПИСКА

Я, Соболь Ігор Іванович 1956 р.н., який проживає у М.Львові на вул. Кн.Романа, буд.17, кв.15, тел. роб. 75-70-16, тел. дом. — даю да-
ну підписку про те, що мною принято на збереження майно, указане

в протоколі виїмки майна від 15.06.1994, що належить гр. Саю І.П.
Відповідальність за рострату чи укриття одержаного мною за збереження майна, передбачена ст.182 КК України, мені доз'яснена.

підпис

16.06.1994р.

Підписку відібрав: оперуповноважений УЗЕЗП УВС
Польовий І.С.

Варіант 4.

ПІДПИСКА

Я, Соболь Ігор Іванович, 1956 р.н., який проживає у м.Львові на вул. Кн.Романа, буд.17, кв.15, тел. роб. 75-70-16, тел. дом. — даю да-ну підписку про те, що я прийняв на збереження майно, указане в протоколі виїмки майна від 15.06.1994, що належить громад. Саю І.П.
Відповідальність за розтрату чи приховування одержаного на зберігання майна, передбачена ст.182 КК України, мені роз'яснена.

підпис

16.06.1994р.

Підписку відібрав: оперуповноважений УЗЕЗП УВС
Польовий І.С.

Варіант 5.

ПІДПИСКА

Я, Соболь Ігор Іванович 1956 р.н., який проживає у м.Львові по вул. Кн.Романа, буд.17, кв.15, тел. роб. 75-70-16, тел. дом. — даю да-ну підписку про те, що я приняв на збереження майно, указане в протоколі виїмки майна від 15.06.1994, що належить гр. Саю І.П.
Відповідальність за рострату чи укриття одержаного мною за сохранность майна, передбачена ст.182 КК України, мені роз'яснена.

підпис

16.06.1994р.

Підписку відібрав: оперуповноважений УЗЕЗП УВС
Польовий І.С.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антисуржик / За ред. О.А.Сербенської. — Львів, 1994.
2. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо. — К., 1991.
3. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. — Львів, 1990.
4. Артикуца Н.В. Нові підходи до мовної підготовки майбутніх юристів і викладачів вузів // *Право України*. — 1997. — № 12.
5. Артикуца Н.В. Проблеми і перспективи вивчення юридичної термінології // *Українська термінологія і сучасність*. — К., 1997.
6. Бабич Н. Сила, мовленого слова: Науково-публіцистичні нариси з культури мови. — Чернівці, 1996.
7. Ботвина Н.В. Офіційно-діловий та науковий стилі української мови: Навчальний посібник. — К., 1998.
8. Вовк П. С. Сучасна українська літературна мова: Рухомий наголос в іменниках і дієсловах. — К., 1996.
9. Волкотруб Г.І. Практична стилістика сучасної української мови: Використання морфологічних засобів мови: Навч. посібн. — К., 1998.
10. Грицин В. Українські правники і рідна мова // *Рідна мова*. -1931. — Ч. 7.
11. Демченко Т., Філіпчук І. Українська мова — правові проблеми // *Право України*. — 1996. — № 7.
12. Дорошенко С. І. Граматична стилістика української мови. — К., 1985.
13. Дудик П. С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення. — К., 1973.
14. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності: Стилїстика і культура мови. — К., 1999.
15. Жоль К.К. Методи научного познання и логика (для юристов). — К., 2001.
16. Зразки документів з адміністративної діяльності дільничного інспектора / За ред. Регульського В.Л. — Львів, 1991.
17. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація: Тези про місце і роль мови в національному відродженні України. — Дрогобич, 1992.
18. Їжакевич Г.П. Взаємодія стилістики мови і стилістики мовлення // *Теоретичні проблеми лінгвістичної стилістики*. — К., 1972.

19. Караванський С. *Секрети української мови*. — К., 1994.
20. Коваль А.П. *Культура ділового мовлення*. — К., 1990.
21. Коваль А.П. *Культура української мови*. — К., 1970.
22. Коваль А.П. *Практична стилістика сучасної української мови*. — К., 1978.
23. Кондратюк С.В., Сокол Р.В. *Про культуру поведінки молодого юриста, правоохоронця: Посібник з етикету*. — Львів, 2001.
24. Кочан І.М. *Про правничу термінологію як відкриту систему // Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції "Проблеми функціонування державної мови в Україні та методика її викладання у навчальних закладах системи МВС"*. — Львів, 1997. — С. 91–97.
25. Кочан І.М. *Системна організація української правничої термінології / Стан кодифікаційного процесу в Україні: системність, пріоритети, уніфікація: Тези III Всеукраїнської конференції*. — К., 1995. — С. 136.
26. Кочан І.М., Токарська А.С. *Культура рідної мови*. — Львів, 1996.
27. Левицький М. *Паки й паки (Про нашу літературну мову)*. — Відень; Київ, 1920. — С. 6-7.
28. Леонова М.В. *Стилістичні помилки та їх характер // Укр. мова і література в школі*. — К. — 1972. — № 5.
29. Лимах Д.Д. *Мудрість прадавніх про право, закон, владу, правосуддя*. — К., 2000. — 135 с.
30. Марахова А. Ф. *Діловий стиль сучасної української мови // Мова і час*. — К., 1977.
31. Марахова А.Ф. *Мова сучасних ділових документів*. — К., 1981.
32. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. *Стилістика української мови: Підручник / За ред. Л.І. Мацько*. — К.: Вища школа, 2003. — 462 с.
33. *Мова і культура*. — К., 1986.
33. *Мова і час: Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови*. — К., 1977.
34. *Мова сучасної масово-політичної інформації*. — К., 1979.
35. Молдаван В.В. *Судова риторика*. — К., 1998. — 317 с.
36. Молдаванов М.І., Сидорова Г.М. *Сучасний діловий документ і зразки найважливіших документів українською мовою*. — К., 1992.

37. Нелюба А. *Теорія і практика ділової мови*. — Харків, 1997.
38. Одарченко П. *Про культуру української мови: Збірник статей*. — К., 1997.
39. Ощипко І. Й. *Практична стилістика сучасної української літературної мови: Лексика і фразеологія*. — Львів, 1968.
40. Ощипко І. Й. *Практична стилістика сучасної української літературної мови: Синтаксис*. — Львів, 1965.
41. Пазяк О., Кисіль Г. *Українська мова і культура мовлення*. — К., 1995.
42. Паламар Л.М., Кацавець Г.М. *Мова ділових паперів*. — К., 1993.
43. Пащук Р.Я., Полішук Н.М., Таран Я. Є. *Ділове мовлення правоохоронця*. — Луганськ, 2001.
44. Пентилюк М.І. *Культура мови і стилістика: Пробний підручник для гімназій гуманітарного профілю*. — К., 1994.
45. Перебийте В. С. *Методи дослідження стилістики мови і стилістики мовлення // Теоретичні проблеми лінгвістичної стилістики*. — К., 1972.
46. Пилинський М.М. *Мовна норма і стиль*. — К., 1976.
47. Пилинський М.М. *Літературні норми. Типи та їх класифікація // Мовознавство*. — 1974. — № 3.
48. Полешко А. С. *Термінологія судових документів // Радянське право*. — № 3. — 1980.
49. Пономарів О.Д. *Стилістика сучасної української літературної мови*. — К., 1992.
50. Редько Ю.К. *Відмінювання, правопис і наголос українських прізвищ // Про культуру мови*. — К., 1964.
51. Русанівський В.М. *Чи правильно це написано?* — К., 1972.
52. Русанівський В.М. *Запозичені особові імена і прізвища: Складні питання сучасного українського правопису*. — К., 1980.
53. Самійленко В. *Чужомовні слова в українській мові // Бібліотека української літератури*. — К., 1990.
54. Сливка С. С. *Інформаційна культура юриста*. — Івано-Франківськ, 1996.
55. Сливка С.С. *Юридична деонтологія*. — Львів, 1996.
56. *Сучасна українська літературна мова: Стилістика*. — К., 1973.
57. Тараненко О.О. *Про поняття офіційної мови в законодавстві: Офіційне роз'яснення // Літературна Україна*. — 1994. — № 34.
58. Токарська А.С. *Ділова українська мова: Навчальний посібник*

для слухачів і курсантів вищих навчальних закладів МВС. — Львів, 1995.

59. Токарська А.С., Гдакович М.С., Медвідь Н.В. Ділове українське мовлення правників у тестах. — Львів, 1997.

60. Токарська А.С. Навчальний посібник з удосконалення мовної підготовки (для курсантів і студентів вищих навчальних закладів освіти МВС України). — Львів, 2001.

61. Токарська А.С., Кочан І.М. Культура фахового мовлення правника. — Львів, 2003.

62. Український правопис. — К., 2000.

63. Угрин-Безгрінний М. Варваризми в українській мові // Рідна мова. К., 1934. Ч. 4 (16).

64. Усенко І.Б. Маловідомі сторінки історії правничо-термінологічних досліджень // Українська термінологія і сучасність. — К., 1996.

64. Федик Є. І. Формування правової культури студентів-юристів: теоретичний та прикладний аспекти // АКД / Львів. ун-т. — Львів, 1996.

65. Чайковський А. Чи правникам потрібне знання української мови // Рідна мова. — 1933. — Ч. 1.

66. Чак Є. Складні випадки українського слововживання. — К., 1979.

67. Чак Є. Складні випадки вживання слів. — К., 1984.

68. Чередниченко І.Г. Нариси із загальної стилістики сучасної української мови. — К., 1962.

СЛОВНИКИ

1. Бурячок А.А. Правописний словник імен та найпоширеніших прізвиськ. — К., 1996.

2. Головащук С.І. Словник-довідник з правопису та слововживання. — К., 1989.

3. Головащук С.І. Українське літературне слововживання: Словник-довідник. — К., 1995.

4. Головащук С.І. Складні випадки наголошення: Словник-довідник. — К., 1995.

5. Голоскевич Г. Правописний словник. — Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто; Львів, 1994.

6. Гринчишин Д.Г., Сербенська О.А. *Словник паронімів української мови.* — К., 1986.
7. Гринчишин Д.Г., Капелюшний А.О., Сербенська О. А., Терлак З.М. *Словник труднощів української мови.* — К., 1989.
8. Гринчишин Д.Г., Капелюшний А. О., Сербенська О.А., Терлак З.М. *Словник-довідник з культури української мови.* — Львів, 1996.
9. Демська О., Кульчицький І. *Словник омонімів.* — Львів, 1996.
10. Караванський С. *Практичний словник синонімів української мови.* — К., 1993.
11. Кельман М.С. *Словник термінів та визначень з курсу правознавства.* — Львів, 1999. — 54 с.
12. *Культура української мови: Словник-довідник.* — К., 1990.
13. Лесин В., Пулинець Г. *Словник літературознавчих термінів.* — К., 1984.
14. *Орфографічний словник української мови.* — К., 1999.
15. Погрібний М.І. *Словник наголосів.* — К., 1959.
16. Полюга Л.М. *Словник антонімів.* — К., 1999.
17. Прадід Ю.Ф. *Російсько-український, українсько-російський короткий словник для працівників правоохоронних органів.* — Сімферополь, 2004.
18. Редько Ю.К. *Довідник українських прізвищ.* — К., 1969.
19. *Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука.* — К., 1974.
20. *Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука.* — К., 1985.
21. *Словник іншомовних слів / Уклад. С.М. Морозов, Л.М.Шкарапута.* — К., 2000.
22. *Словник синонімів української мови: У 2 т.* — К., 1999.
23. *Словник української мови: В 11 т.* — К., 1970–1980.
24. Токарська А. С. *Довідник з фахового мовлення для працівників правоохоронних органів.* — Львів, 1999.
25. Токарська А. С., Кочан І.М. *Культура фахового мовлення правника.* — Львів: Світ, 2003.
26. *Українська літературна вимова і наголос: Словник-довідник.* — К., 1973.

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК.....	3
1. Літературні норми мови	3
1.1. Основні ознаки культури мови.....	4
1.2. Різновиди норм.....	5
1.3. Норми української літературної мови.....	6
1.4. Поняття кодифікації	7
2. Лексичні норми	8
2.1. Точність мовлення.....	9
2.2. Причини порушення смислової точності мовлення.....	14
2.3. Чистота мовлення.....	19
2.4. Суржик.....	24
2.5. Фразеологія у правничій сфері.....	27
2.6. Мовні штампи та канцеляризми.....	31
2.7. Тавтологія і плеоназм.....	35
2.8. Типові порушення норм літературного мовлення на лексичному рівні.....	36
3. Словотвірні норми	37
4. Морфологічні норми	38
4.1. Іменник.....	42
4.2. Нормативність уживання форм роду іменника.....	43
4.3. Нормативність уживання форм числа іменника.....	47
4.4. Відмінкові форми іменників.....	49
4.5. Нормативність уживання граматичних форм прикметника.....	53
4.6. Нормативність уживання граматичних форм числівника..	59
4.7. Уживання збірних числівників.....	63
4.8. Функції числівників.....	66
4.9. Нормативність уживання граматичних форм займенника.....	67
4.10. Нормативність уживання граматичних форм дієслова.....	72
4.11. Нормативність уживання прийменників.....	74

5. Синтаксичні норми	82
5.1. Порядок слів у реченні.....	82
5.2. Координація присудка з простим підметом.....	85
5.3. Деякі випадки керування.....	89
5.4. Однорідні члени речення.....	91
5.4.1. Правила уживання сполучників між однорідними членами.....	92
5.4.2. Прийменники при однорідних членах речення.....	93
5.5. Правила побудови ряду однорідних членів речення.....	94
6. Логічність мовлення	97
6.1. Основні правила логічного наголосу.....	102
6.1.1. Логічні паузи.....	103
6.1.2. Логічна композиція.....	104
6.1.3. Закони логіки.....	107
6.2. Типові помилки у логічності мовлення.....	108
ПРАКТИЧНИЙ БЛОК	110
ТЕСТИ	111
ЛІТЕРАТУРА	265

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Антоніна Семенівна Токарська

ДІЛОВЕ МОВЛЕННЯ ЮРИСТІВ **у схемах і тестах**

Навчальний посібник

Керівник видавничих проектів **Б. А. Сладкевич**
Коректор **Л.І. Єрсова**
Вертка **О.А. Клевцова**
Дизайн обкладинки **Б. В. Борисов**

Підп. до друку 19.11.2004. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум.друк.арк. 17. Наклад №1 - 1000 прим.

Видавництво "Центр навчальної літератури"
вул. Електриків, 23
м. Київ, 04176
тел./факс 425-01-34, тел. 451-65-95, 425-04-47, 425-20-63
e-mail: office@uabook.com
сайт: WWW.CUL.COM.UA

Свідоцтво ДК №1014 від 16.08.2002

Віддруковано з готових діапозитивів замовника
в ОП "Житомирська облдрукарня". Зам. 387.